

Sunninin Annabi

sallallahu alaihi wa sallam
Da Zikiroansa Na Yau Da Kullum

Wallafar
**Dr. Abdullahi dan Hamud
Alfuraih**

Shimfida Daga
**Malam Khalid dan Aliyu
Almushaikihu**

Sunninin Annabi
sallallahu alaihi wa sallam
Da Zikiroransa Na Yau Da Kullum

Allah Madaukakin Sarki yana cewa a cikin

Hadisil Kudusí:

*“Bawa ba zai guhse ba yana kusanta zuwa gare nit a
hanyar tsare nafiloli har in so shi.”*

Wallafar:

Dr. Abdullahi dan Hamud Alfuraih

Shimfida Daga:

Malam Khalid dan Aliyu Almushaikihu

An yarda an kuma amince wa duk wanda yake son buga wannan littafi saboda Allah, ko fassara shi cikin wani harshe, ya yi hakan ba tare da wani dabaibayi ba, amma. Ya tabbata ya kai wa mawallafinsa ya yi bita

An fassara wannan littafi cikin harshe fiye da goma

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

 Abubuwan da Suke Cikin Littafin

 Gabatarwa

Darussa	Shafi
 Gabatarwa	21
 Shimfida	24
▶ Ma'anar Sunnah	24
▶ Misalan Irin Yabba Magabata Suke Kwadayin Raya Sunna	25
▶ Wasu Daga Cikin Kyawawan Sakamakon Raya Sunna	27

 Sunnoni Masu Cin Gashin Kansu

Darussa	Shafi
 Lokaci Na Farko: Kafin Ketowar Alfijiri:	32
 Kashi na Farko: Wannan kasha ya kunshi ayyukan da Annabi sallallahu alaihi wa sallam yake yi bayan ya tashi daga bacci:	32
 1 Wanke Bakinsa da Asawaki	32
 2 Karanta Zikirin Tashi Daga Bacci	33

Darussa	Shafi
③ Sa'annan sai ya sa hannunsa mai albarka ya shafi fuskarsa don magance magagin kwana, sallallahu alaihi wa sallam.	33
④ Sa'annan sai ya tayar da kansa ya kalli sama, sallallahu alaihi wa sallam.	33
⑤ Sa'annan sai ya karanta ayoyi goma na karshen Surar Ali-Imran.	33
⑥ Sa'annan Sai ya Wanke Hannuwansa Sau Uku.	34
⑦ Sa'annan Sai ya Shaka Ruwa ya Kuma Fyace Sau Uku:	34
⑧ Sa'annan Sai ya yi Arwalla:	34
► <i>Daga Ikin Sunnonin Arwalla Akwai:</i>	35
① Yin Asawaki:	35
② Yin Bisimillah:	36
③ Wanke Tafunan Hannu Sau Uku:	36
④ Farawa da Wanke Hannu da Kafar Dama:	36
⑤ Farawa da Kurkure Baki da Shaka Ruwa:	36
⑥ Kaiwa Matuka a Cikin Kurkurar baki da Shaka Ruwa ga Wanda ba Mai Azumi ba.	37
⑦ Kurkure Baki da Shaka Ruwa da Hannu Daya:	37
⑧ Shafar Kai Yana da Sunna ta Musamman:	37
⑨ Wanke Kowace Gaba Sau Uku:	38

Darussa	Shafi
❖ Karanta Addu'ar da ta zo a Sunnan Bayan Kare Arwalla:	38
◆ Kashi Na Biyu: Kiyámullaili, da Wuturi (Dukansu suna da Sunnoni da Aka Riwaito Daga Annabi sallallahu alaihi wa sallam a Kansu.)	40
❖ 1 Sunna ce Yin Sallar Dare a Cikin Lokacinta Mafifici:	40
❖ 2 Sunna ita ce mutum ya yi raka'a goma sha daya:	43
❖ 3 Fara yin raka'a biyu a asirce yana daga cikin Sunna:	43
❖ 4 Fara sallar dare da addu'ar da Annabi yake farawa da ita, yana daga cikin Sunna: Daga cikin wafannan addu'o'i akwai:	43
❖ 5 karanta dogayen Surori, da dogon tasbihi a cikin ruku'u da sujada ta yadda gaba dayan rukunan salla za su zama kusan tsawonsu daya, yana daga cikin Sunna:	44
❖ 6 Karanta ayoyin Alkur'ani kamar yadda Sunna ta tanada, Sunna ne, bisa tsari kamar haka:	44
❖ 7 Sallamewa bayan kowace raka'a biyu yana daga cikin Sunna:	46
❖ 8 Tsayawa a kan karanta kebantattun surori koda yausha a cikin raka'o'i uku na farshe, yana daga cikin Sunna:	46
❖ 9 Yin alkanúti a cikin Wuturi a kai a kai, yana daga cikin Sunna.	47
❖ 10 Addu'a a karshen dare, Sunna ne:	48
❖ 11 Sunna ne idan mutum ya kare Wuturi ya ce: "Subhánal-Malikul.Kuddús" kafa uku, ya kuma daga sautinsa a ta uku:	49

Darussa	Shafi
③ Natsuwa:	57
④ Shiha da Kafar Dama da fitowa da hagu:	58
⑤ Addu'ar shiga da fita:	58
⑥ Gaisuwar Masallaci:	58
⑦ Neman Sahun Farko:	59
⑧ Kusantar Liman:	60
▶ Salla tana da Sunnoni masu yawa. Ga kafan daga cikinsu:	61
◆ Sitira da Sunnoninta:	61
① Amfani da Sitira:	61
② Matsawa kusa ga Sitira:	62
③ Kange mai gittawa:	62
④ Asawaki gab da salla:	63
◆ Idan an mike tsaye kuma Sunna ta tanadi:	63
① Daukaka Hannuwa Domin Kabbarar Harama:	63
② Bude Tafunan Hannu:	64
③ Tsayawa da Hannuwa Inda Sunna ta ce:	64
④ Dora Hannun Dama a Kan na Hagu:	65
⑤ Rike Hannun Hagu da na Dama, Sunna ne:	65

Darussa	Shafi
6 Sunna ce a yi addu'a kafin fara salla:	66
7 Neman Tsari:	67
8 Farawa da Bisimilláh:	67
9 Fadar "ámin" tare da Liman:	68
10 Karanta 'súra' bayan fátiha:	68
◆ A cikin Ruku'u kuma an Sunnanta abubuwa kamar haka:	69
1 Dora hannuwa a kan guwawu:	69
2 Mike gadon bayan shantam:	69
3 Nisanta Damuttsa daga kuiɓi:	70
4 Addu'o'i a cikin ruku'i:	70
◆ Tasowa daga Ruku'u da Sunnoninsa:	71
1 Tsawaita Ruku'u:	71
2 Caccanza du'ain cikin Ruku'u da ɗaya daga cikin waɗannan sigogi:	71
3 Addu'o'i bayan ɗaukakowa daga ruku'u:	72
◆ Sujada da Sunnoninta:	73
1 Keeping a distance between the arms and the side, and between the thighs and the belly while prostrating.	73
2 Fuskantar alkibla da yatsun kafa, Sunna ne:	74
3 Addu'o'i a cikin Sujada:	74

Darussa	Shafi
◆ Yawaita addu'a a cikin Sujada Sunna ne:	76
◆ Sunnonin zama tsakanin sujada da sujada:	76
◆ Shimfida kafar hagu tare da dora ta dama a kanta a zauna:	76
◆ Tsawaita wannan zama a matsayinsa na rukuni:	76
◆ Sunna ne ga wanda zai tashi tsaye domin kawo wata raka'a; ta biyu ko ta huɗu, ya ɗan zauna kaɗan kafin ya mife.	76
◆ “Tahiyáh” da Sunnoninta:	77
◆ Shifida kafar dama da tokara ta hagu	77
◆ Dora tafukan hannuwa a kan cinai:	78
◆ Caccanza yanayin yatsu:	78
◆ Caccanza sigogin “tahiyáh”:	79
◆ Zaunawa dangalgal a “tahiyáh” ta karshe:	80
◆ Caccanza salati ga Annabi sallallahu alaihi wa sallam:	81
◆ Neman tsari daga sharri abubuwa guda huɗu:	82
◆ Zikiroran da aka shar'anta bayan kare sallolin farilla, su ma Sunna ne:	83
◆ Ci gaba da zama a cikin Masallaci:	86
▶ Zikiroran Safe	88
◆ Zikiroran Safiya Da Marece:	88

Darussa	Shafi
◆ Lokaci Na Uku: Lokacin Sallar Walhá	93
◆ Hujja a kan wannan Sunna:	93
◆ Lokacin yin sallar Walha:	94
◆ Adadin raka'o'in sallar Walha:	95
◆ Lokaci na huƙu: Lokacin Sallar Azahar:	96
◆ Sunna ta ɗaya: Raka'o'in nafila kafi da bayan sallar:	96
◆ Sunna ta biyu: Tsawaita raka'o'in farko:	96
◆ Sunna ta huƙu: Jinkirta sallar Azuhur saboda zafin rana:	97
◆ Lokaci na biyar: Lokacin Sallar La'asar	98
◆ Zikiroran Safiya da Marece:	99
◆ Lokacin Zikiroran Marece:	99
◆ Lokaci na shida: Lokacin Sallar Magariba:	102
◆ Sunna ta ɗaya: Kankamta kananan yara da almúru:	102
◆ Sunna ta biyu: Rufe kofofi farkon almúru da ambaton Allah ta'alah:	102
◆ Sunna ta uku: Nafila raka'a biyu kafin Magriba:	103
◆ Sunna ta huƙu: Karhancin kwana kafin sallar Isha'i:	104

Darussa	Shafi
◆ Lokaci na Bakwai: Lokacin sallar Isha'i:	105
◆ Sunna ta Farko: Karhancin zaman hira bayanta:	105
◆ Sunna ta Biyu: Jinkirta sallar Isha'i:	106
◆ Haka nan kuma Sunna ce a karanta Surar “kul huwallahu ahad’ a cikin kowane dare:	106
◆ Bacci ya kunshi Sunnoni da dama:	107
① Rufe kofofi idan za a shiga bacci:	107
② Kashe wutar murhu kafin shiga bacci:	107
③ Yin arwalla kafin shiga bacci:	108
④ Kakkabe shimfida kafin kwantawa a kanta:	108
⑤ Kwanciya a kan gefen dama da;	109
⑥ Dora hannun dama karkashin kuncen dama:	109
⑦ Karanta addu'o'in shiga bacci:	109
◆ Addu'o'in mafarki a Sunna	116
◆ Abin da Sunna ta yi tanadi a wannan babi shi ne abin day a zo a cikin wannan Hadisi:	116
◆ Gaba dayan Hadisan da suka gabata, suna karantar da mu ne, cewa:	117
◆ Wanda kuma duk ya farka a cikin dare, to, Sunna ta bukaci ya karanta wannan addu'a:	118

*Sunnoni Marasa
Kayyadadden
Lokaci*

Darussa	Shafi
◆ Na Farko : Sunnonin Abinci	122
◆ 1 Farawa da Bisimillah:	122
◆ 2 Cin abin da yake gaban mutum:	123
◆ 3 Dauke lomar da ta fadi kasa da kakkabe kazantar da ta dauko, tare da canye ta:	124
◆ 4 Lashe ‘yan yatsu:	124
◆ 5 Shuƙe akushi:	125
◆ 6 Ci da yatsa uku:	125
◆ 7 Numfasawa wajjen kwarya har sau uku:	126
◆ 8 Godiya ga Allah Madaukakin Sarki bayan kare cin abinci:	126
◆ 9 Haɗuwa don cin abinci:	127
◆ 10 Yaba abinci idan ya yi dafi:	127
◆ 11 Addu’a ga wanda ya kawo abincin:	128
◆ 12 Mustahabbi ne idan mutum ya gama shan wani abu, ya fara mika wa wanda yake dama gare shi kafin wanda yake haɗu:	129
◆ 13 Mai shayar da mutane ya kamata ya sha karshe:	129

Darussa	Shafi
❖ Rufe Korai da ambaton Allah Madaukakin Sarki idan dare ya kawo jiki:	130
❖ Na Biyu : Sunnonin Sallama Da Haduwa Da Zama	131
❖ Yin sallama:	131
❖ Muhimmancin maimaita sallama har su uku, ida akwai bukatar yin haka:	132
❖ Sunna ce yin sallama ga wanda aka sani da wanda ba a sani ba.	133
❖ Fara sallama ga wanda Sunna ta ce ya fara Sunna ne:	133
❖ Yi wa yara kanana sallama Sunna ne:	134
❖ Yin sallama idan za a shiga gida Sunna ne:	134
❖ Sassauta murya wurin sallama Sunna ne, musamman idan akwai masu bacci daga cikin mutanen da aka taras:	135
❖ Isar da sakon sallama Sunna ne:	135
❖ Sallama idan za a shiga ko fita wata Majalisa:	136
❖ Hada hannuwa yayin sallama Sunna ne:	136
❖ Murrmushi da sakin fuska yayin haduwa Sunna ne:	136
❖ Kyakkyawar Magana sadafa ce kuma Sunna:	137
❖ Bukatar ambaton sunan Allah Madaukakin Sarki a duk inda ake zama:	137

Darussa	Shafi
◆ ¹⁴ Sunne ne idan za a waste daga Majalisi a karanta kaffáratul- Majlis:	138
◆ Na Uku : Sunnonin Sa Tufafi Da Ado	139
◆ ¹ Fara saka kafar dama a takalmi Sunna ne:	139
◆ ² Sanya fararen tufafi Sunna ne:	140
◆ ³ Shafa turare Sunna ne:	140
◆ ⁴ Maruhi ne kin karbar kyautar turare:	141
◆ ⁵ Fara taje gashin kai ta hannun dama Sunna ne:	141
◆ Na Huɗu : Sunnonin Atishawa Da Hamma	142
◆ Sunnonin attishaya:	142
◆ ¹ Sunna ce ga wanda ya yi attishaya ya ce: “Alhamdu lilláhi.”	142
◆ ² Sunna ta ce, idan mai attishaya bai gode wa Allah ba, kada a gaida shi.	143
◆ Sunnonin hamma:	144
◆ Taka wa hamma burki ko rufe ta da hannu Sunna ne:	144
◆ Na Biyar : Wasu Sunnoni Na Yau Da Kullum	146
◆ Karanta addu’ar da aka samo a Sunna yayin shiga da fita makewayi:	146
◆ Rubuta wasiyya Sunna ne:	147
◆ Saukin hali da kau da kai a cikin saye da sayarwa	147

Darussa	Shafi
◆ Yin sallar nafila raka'a biyu bayan kowace arwalla	148
◆ Jiran Salla:	149
◆ Yin Asawaki:	150
◆ Sabanta arwalla ga kowace salla:	150
◆ Rokon Allah:	151
▶ Yin Arwalla:	151
▶ Fuskantar Alkibla:	151
▶ Dada Hannuwa Sama:	152
▶ Farawa da yabo ga Allah Madaukakin Sarki da salati ga Annabi sallallahu alaihi wa sallam:	152
▶ Rokon Allah da sunayensa kyawawa:	152
▶ Maimaita addu'ah da nacewa:	153
▶ Asirta addu'a:	153
◆ Ambaton Madaukakin Sarki a-kai-a kai kullum, Sunna ne:	156
◆ Zikiri Rayuwar Zukata:	156
◆ Wuraren da Allah Madaukakin Sarki ya kwadaitar da a ambace shi a cikinsu, suna da yawa. Ga kaɗan daga cikinsu:	156
◆ Nau'ukan zikiri kuma, wafanda suka zo a cikin Sunnar Annabi sallallahu alaihi wa sallam suna da yawa. Ga kaɗan daga cikinsu:	158

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
 الحمد لله وهدى للصلاة والسلام على من لا نبي بعده ، وبعد :
 فقد قرأت في هذا المؤلف للشيخ عبد الله بن حمود
 القزعي (المنهج العلمي في بيان السنن اليومية)
 فقد ألفت مؤلفاً مفيداً حمل على استقصاء السنن
 اليومية (الفعلية والثقلية) في الليل والنهار المنفردة
 والناطقة لغيرها مما ثبت بالليل مجراه الله خيراً
 ونفع بحول الله آمين ، وبالله التوفيق .

كتبه
 د/عبدالله بن علي المشيق
 خلتما
 ١٤٣٤/١١/٧ هـ

Gabatarwar Daga: Babban Malami Dr. Khalid dan Aliyu Almushaikihu.

Godiya ta tabbata ga Allah Maƙaukakin Sarki shi kaƙai. Tsira da aminci su kara tabbata ga Annabin da babu wani Annabi bayansa. Bayan haka. Tabba! Na karanta wannan littafi, wanda Malam Abdullahi dan hamud Alfuraihi ya wallafa, ya kuma raɗa masa suna: ***Alminahul-Alliyah Fi Bayanis- Sunanil-Yaumiyyah. Wato, [Babban Kundi Bayanin Sunnonin Annabi Na Yau Da Kullum.]*** Na fahimci cewa, wannan littafi, littafi ne mai matuƙar amfani, sakamakon irin yadda ya yi cikakken bayani filla- filla a kan ayyuka da maganganun Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* na yau da kullum; safiya da marece, a matsayin sunnoninsa, *sallallahu alaihi wa sallam* ingantattu kuma tabbatattu, masu zaman kansu, da waɗanda suka kasance sakamakon faruwar waɗansu abubuwa.

Daga:

Dr. Khalid dan Aliyu Almushaikihu.

Babban Malami a Jami'ar Kasim, mai kuma karantarwa a Masallacin Makka da Madina

Gabatarwa:

Godiya ta tabbata ga Allah Ma'aukakin Sarki wanda ya ce: *“Lalle, abin koyi ya kasance gare ku daga Manzon Allah, ga wanda ya kasance yana fatar rahamar Allah da Ranar Lahira, kuma ya ambaci Allah da yawa.”* (Ahzab:21). A cikin wannan aya, Allah Ma'aukakin ya shar'anta biyayya ga Sunnar Manzonsa sallallahu alaihi wa sallam sau da kafa. Tsira da amincin su kara tabbata ga mafi alhairin wanda ya dora al'ummar nan a kan cikakken tafarkin da'a da biyayya ga Sunna. Bayan haka:

Ya kai dan'uwana mai karatu ina gabatar maka da wannan littafi mai suna: **“Sunanun-Nabiyyi sallallahu alaihi wa sallam Alyaumiyyah”** wato, [Sunnonin Annabi sallallahu alaihi wa sallam Na Yau Da Kullum.]. Wannan littafi yana bayani ne a kan yadda Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yake gudanar da rayuwarsa ta yau da kullum tun daga lokacin da ya farka daga barci har zuwa lokacin da ya ske kishingidawa wani baccin. Marubucin ya tsara waɗannan Sunnoni nasa *sallallahu alaihi wa sallam* ne daki-daki gwargwadon lokaci. Bayan haka kuma, sai na yi wa wannan aiki nasa rakiya da waɗansu Sunnonin nasa *sallallahu alaihi wa sallam* na daban, su ma na yau da kullum ba, amma ba masu kayyadadden lokaci ba. Bisa wannan dalili, idan na ce: Sunnoni Na Mustahabbi, to, ina nufin abubuwa waɗanda Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi umarni da aikatawa, amma ba dole ba ne, sai dai domin kara samun cika da kamala a fagen da'a da biyayya ga hukunce-hukuncen Shari'ah. Wannan littafi kamar yadda ake ganinsa takaitawa ce aka yi ga wancan littafi na asali, wato, **“Alminahul-Alliyah Fi Bayanis- Sunanil-Yaumiyyah.”** Na kuma yi wannan takaitawa ne ta hanyar shafe waɗansu mas'aloli na ilimi, da wasu darussa masu amfani su ma, da suka shafi Sunnoninsa *sallallahu alaihi wa sallam*. A karshe sai aikin nawa ya haifar da wannan takaitaccen littafi, wanda iyakar abin day a kunsu, shi ne ambaton wata Sunna keɓantatta da kuma dalili a kanta. Na kuma yanke shawarar shiga cikin aikin ne sakamakon shawarhwari da

wadansu ‘yan’uwa suka yi ta bayarwa a kan bukatar da take akwai ta takaita wannan littafi. Musamman, domin hakan ta taimaka wa muslmi, wadanda ba su da cikakken lokaci, saboda yawan hidimomi, na karanta asalin littafin mai tsawo. Sa’annan kuma fungiyoyi da sauran majalisu na da’awah, su iya samun dammar buga littafin cikin sauki, domin rarrabawa ga adadi mafiyawa na musulmi, gwargwadon yadda duk suke iyawa. A karshe wannan aiki namu da nasu, za su yi matuƙar taimakawa ga bayyana Sunna da tafarkin rayuwa irin na Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*. Wanda hakan, a mataki na biyu, zai kara zaburar da duniyar Musulunci zuwa ga koyi da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* kamar irin yadda ya kamata, ibada wadda Turawan gabacci da Yammacin duniya suka kusa su salwantar. Kari a kan wannan matsala ma, duk bai fi irin kalubalen da duniyarmu ta yau, ta Musulunci, take fuskanta ba; inda aka mife kafafu tare da wuce wuri, ana ganin cewa, babu wata hujja da za ta sa a azabtar da wanda bai tsare mutunci da alfarman Sunna ba. Da haka sai aka wayi gari, alhairi mai yawa, ya kuce wa mutane. A lokacin da nake wannan aiki kuma, iyakar abin da na yi kwadai, na kuma mayar da hankali a kansa, shi ne tahowa da Sunnonin da suka inganta nay au da kullum, kafada-da-kafada da hujjoji da dalilan da suke tabbatar da ingancinta. Allah madaukakin Sarki nake roko, ya saka mu cikin sahan wadanda suke biyar Sunnar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* da biyar samunsa keke da keke, wadanda kuma za a tayar wa a cikin ayarinsa *sallallahu alaihi wa sallam*.

Daga: Mai matuƙar Bukatar Gafara Da rangwamen Ubangijinsa

Dr. Abdullahi Alfuraihu.

Adirehin Yanar Gizo: A0504975170@hotmail.com

Shimfida

Ma'anar Sunnah:

Sunna tana nufin ayyukan ibada waɗanda ba dole ba, wato, '*Mustahabbai*' da '*Madubai*'.

Haka nan kuma Sunna tana nufin ayyukan ibada waɗanda Allah Maɗaukakin Sarki ya yi umarni da aikatawa ba tare da tilasci ba. Amfaninta kuam shi ne: Allah Maɗaukakin Sarki zai ba wa duk wanda ya aikata ta laba, ba tare day a azabta wanda bai aikata ba. .

Misalan Irin Yabba Magabata Suke Kwadayin Raya Sunna:

1 Imam Muhammad a cikin ingataccen littafinsa, ya riwaito Hadisin Nu'umanu dan Salimu, daga Amru dan Ausin *rallyallahu anhuma*. Ya ce: Anbusatu dan Abu Sufyanu ya ba ni labara, ya ce: Na ji Ummu Habiba tana cewa: Na ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: *“Duk wanda ya sallaci raka'a goma a cikin yi da dare, Allah Madaukakin Sarki zai gina masa gida a cikin Aljanna saboda su.”* [Muslimu: 1727]. Ummu Habibah ta ce: Tun lokacin da na ji wannan magana daga bakin Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ban taɓa ketare rana ban yi waɗannan raka'o'i ba. Unbusatu kuma ya ce: Ni kuma tun lokacin da na yi wannan magana daga bakin Ummu Habibah ban taɓa ketare rana ban yi waɗannan raka'o'i ba.

Amru dan Ausin kuma ya ce: Ni ma tun lokacin da na ji wannan magana daga bakin Anbasatu, ban taɓa ketare rana ban yi waɗannan raka'o'i ba.

Nu'umanu dan Salimu kuma ya ce: Ni ma tun lokacin da na ji wannan magana daga bakin Amru dan Ausin, ban taɓa ketare rana ban yi waɗannan raka'o'i ba.

2 Hadisin Sayyidi Ali *rallyallahu anhu*, inda ya ce: Wata rana Sayyidah Fadimah *rallyallahu anha* ta je waurin Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* don ta koka masa kantar igiyar guga a hannunta har tana salunta. Ta kama hanya ta tafi, amma ba ta same shi ba *sallallahu alaihi wa sallam*, sai ta taras da Sayyidah Aisha *rallyallahu anha*, ta kuma bat a kabarin abin da yake tahe da ita. Bayan da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya dawo, sai Sayyidah A'isha *rallyallahu anha* ta ba shi labarin cewa Fadimah kuwa ta zo. Sayyidi Ali *rallyallahu anhu* yace gaba da bayar da labara, ya ce: Sai kuwa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya taso takanas ta kano ya iske mu gida, har mun shiga barci. Mun zabura za mu tahsi, sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: Ku yi kwancinku. Sai kuma ya shiga tsakanina da ita ya zauna, har na ji sanyin kafarsa a kirjina. Sa'annan ya ce: *“Ko kuna son in karantar da ku abin da ya fi abin kuka tambaye ni zama alhairi? Idan kuma kwanta bacci, ku ce: ‘Allahu Akbar’ kafa talatin da hudu. ‘Subhanallahi’ kafa talatin da uku. ‘Alhamdu lillahi’ kafa talatin da uku. Wannan shi ya fi alhairi a gare ku bisa gab a ku dan aiki.”* [Buhari:3705/ Muslimu:2727]

A cikin wata riwaya kuma aka ce, Sayyidi Ali *rallyallahu anhu* ya kara da cewa: Tun lokacin da na ji wannan magana daga bakin Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, bantaɓa ketare rana ban yi wannan zikiri ba. sai

aka tambaye shi cewa, hard a ranar da aka gwabza yaƙin basar Siffain? Ya ce: Tabbas! har da ranar da aka gwabza yaƙin Siffain kuwa; ba ketare ba. [Buhari:5362/ Muslimu:2727]

Sanannen abu ne kuwa cewa, wannan rana ta Siffaini a cikinta ne aka gwabza matsanancin yaƙin nan na na basasa, wanda kuma shi Sayyadi Ali *raliyallahu anhu*, shi ne shugaban yaƙin, amma. Tattare da haka bai kasa raya wannan Sunna ba.

3 Dan Umar *raliyallahu anhu* ya kasance idan ya sallaci gawa, sai kawai ya juya ya tafi abinsa; ba yakan raka ta a rufe ba. A zatonsa yin haka shi ne matuƙar raya Sunna, saboda ba shi da labarin irin ladar da take akwai a cikin raka gawa har inda za a rufe ta. To, a daidai lokacin da ya ji Hadisin Abu Hurairata fa *raliyallahu anhu*, sai ya sami kansa a cikin nadamar kucce masa da wannan Sunna ta yi. Bari ka ji abin day a fara da shi da kyau, ka kuma ɗan yi batun zuci a kan haka.

Jin wannan Hadisi yake da wuya, sai ɗan Umar *raliyallahu anhu* ya daki kasa da tsakuwar da take hannunsa. Sa’annan ya ce: Ashe dai wallahi mun yi sakaci mai tarin yawa. [Buhari:1324/ Muslimu:945]

Imamun-Nawawi *rahimahullahu* ya ce: “Wannan Hadisi yana karantar da irin yadda Sahabbai suke matuƙar kwaɗayin ɗa’a da biyayya tare da raya Sunnar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* a duk lokacin da suka sami labarinta, da kuma matuƙar nuna damuwa da bacin ransu a kan Sunnar duk da ta kuɓuce musu, ba su aikata ba, tattare da cewa, ba su da masani da ita, balle matsayinta.” Din ƙarinj bayani sai a duba littafin ‘Alminhaju, (7:15)

◆ Wasu Daga Cikin Kyawawan Sakamakon Raya Sunna

▶ **Biyayya da raya Sunna, ya kai dān'uwana musulmi! Yana da kyawawan sakamako masu yawa. Ga kaɗan daga cikinsu:**

- 1 ◆ **Taka Matakin Soyayya:** Neman kusanci ga Allah Maɗaukakin Sarki ta hanyar raya Sunnar ayyukan nafila, na sa Allah Maɗaukakin ya so, ya kuma kaunaci bawansa.

Malam Ibn Kayyimu Aljauziyyah *rahimahullahu* ya ce: Allah Maɗaukakin Sarki ba zai so bawa ya kuma kaunace shi ba, sai idan ya yi biyayya ga masoyinsa *sallallahu alaihi wa sallam* zahiri da baɗini, ya kuma gaskata duk labarin da ya bayar. Sa'annan ya yi biyayya ga duk umarnin da ya yi; ya kuma karɓa duk kiran da ya yi; ya kuma fifita shi *sallallahu alaihi wa sallam*, a kan komai, cikin daɗin rai. Sa'annan ya ajiye hukuncin kowa, da sonsa da dā'a gare shi, saboda hukuncin Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, da so da kuma dā'arsa. Matuƙar kuwa ba haka bawa ya zama ba, to, kar ma ya wahalar da kansa. Mafi zama alhairi a gare shi, shi ne tsayawa inda yake. Sa'annan ya nemi wani hasken na daman ba wabbab ba, saboda shi, ba kowa ne ba a wannan halarah.

- 2 ◆ **Samun Kusanci Ga Allah** Maɗaulalkin Sarki: raya Sunnonin Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, na sa Allah Maɗaukakin Sarki ya yi wa bawansa gamon katari da kowane irin alhairi. A haka sai a wayi gari, babu wani aiki da gabobinsa za su aikata, face wanda yake faranta ran Ubangijinsa mai girma da ɗaukaka. Dalili kuwa shi ne, duk inda soyayya ta samu gindin zama, to, za a sami matuƙar kusanci.

- 3 ◆ **Karɓa Addu'ah:** Raya Sunna na sa Allah Maɗaukakin Sarki ya so musulmi, matuƙar so, ta yadda duk lokacin da ya dāga hannu, ya roke shi *subhanahu wa ta'alah* zai sami biyan bukata. Duk wanda ya nemi kusanci ga Allah Maɗaukakin Sarki ta hanyar raya wasu Sunnoni na nafila, allah Maɗaukakin Sarki zai so shi. Wanda kuma duk ya sami taka wannan matsayi, to, addu;arsa ba za ta taɓa faɗuwa kasa banza ba.

▶ **Hujja a Kan Waɗannan Nasarori Guda Uku:**

Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, inda ya ce: Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Tabbas! Allah Maɗaukakin Sarki ya ce: Duk wanda ya kulla yaƙi da masoyina, to, na umarce shi da ya yi shirin yaƙi da ni. Bawana ba zai nemi kusanci zuwa gare ni ba, ta hanyar wani abu kamar**

abubuwan da na farlanta masa. Haka nan bawana ba zai gushe ba yana neman kusanci zuwa gare ni ta hanyar nafilfil, har sai na so shi. To, idan fan a so shi, zan zama jinsa wanda yake ji da shi; da ganinsa wanda yake gani da shi; da hannunsa wanda yake riko da shi; da kafarsa wadda yake tafiya da ita. Idan kuma ya roke ne, wallahi zan ba shi. Idan kuma ya nemi tsarina, wallahi zan tsare shi. Ba na kuma taba kaiwa da komowa; in fasa aikata wani abu kamar yadda nake kaiwa da komowa daga taba ran wani mumini, da yake tsoron mutuwa kamar yadda nake kin in saba masa.” [Buhari:6502]

- 4 **Cike Gurbin Gibin Farilloli:** Raya Sunnar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ta hanyar tsare aikata nafilfil yana cike gurbin gibin da aka samu a cikin ayyuka na farilla.

Hujja a Kan Wannan Nasara Ita ce:

Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, inda ya ce: Na ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: “*Ko shakka babu! Farkon abin da za a yi wa bawa hisabi a kansa ranar Kiyama, daga cikin ayyukansa, shi ne sal-larsa. Idan ta inganta, to, ya tsira ya kuma yi nasara. Idan kuwa ta baci, to, ya taɓe ya kuma yi hasara. Idan kuma aka sami wani gibi a cikin ayyukansa na farillah, sai Allah Madaukakin Sarki ya ce wa makal’iku: Ku buda ko bawan nan nawa yana da wasu ayyuka na nafila? Domin a cika masa gibin da yake da shi a cikin ayyukansa na farilla. Sa ’annan a bi gaba dayan ayyu-kansa kamar haka.” [Ahmad:9494/ Abu dawuda:864/ Tirmizi:413] Albani kuma ya inganta wannan Hadisi. [Sahihul-Jami’u: 1/405]*

Sunnoni Masu Cin Gashin Kansu:

Abin da muke nufi da Sunnoni masu cin gashin kansu: Su ne irin Sunnonin nan waɗanda ake aikatawa a waɗansu lokuta keɓantattu a cikin yini da dare. Idan ba a cikin waɗannan kayadaddun lokuta ba, ba za su karɓa sunasu na Sunna ba. Na kalli irin waɗannan Sunnoni da lokutansu, na kuma karkasa su zuwa lokuta guda bawai da suka haɗa da: Kafin ketowar alfijiri, da bayan ya keto, da lokacin hantsi, da lokacin sallar Azzahar. Da lokacin sallar La'asar, da lokacin sallar Magariba, da kuma lokacin sallar Isha'i.

Lokaci Na Farko: Kafin Ketowar Alfijiri:

Wannan lokaci shi ne lokaci na farko idan aka yi la'akari da tashin mutum daga bacci. A haka kuma ana iya karkasa Sunninin da ake son rayawa a wannan lokaci zuwa kashi biyu:

Kashi na Farko: Wannan kasha ya kunshi ayyukan da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake yi bayan ya tashi daga bacci:

Wanke Bakinsa da Asawaki:

An samo daga Huzafata *raliyallahu anhu*. ya ce: Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan ya tashi daga bacci yakan goge bakinsa da asawaki. [Buhari:245/Muslimu:255]. Imamu Muslimu kuma yana da wata riwayar da ke cewa: Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan ya tashi cikin dare domin yin sallar tahajjudi, yakan goge bakinsa tsaf, da asawaki. [Muslim:255].

Sunnonin Da Ake Yi Kafin Alfijir

2 Karanta Zikirin Tashi Daga Bacci:

Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* kuma yana karanta zikirin nan da aka yi umarni da karantawa idan an tashi daga bacci. Wannan zikiri kuwa shi ne wanda Imamul-Buhari ya riwaito a cikin ingantaccen littafinsa, daga cikin hadisan da Huzaiyata *raliyallahu anhu* ya riwaito, cewa: Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan ya tashi kwantawa bacci, yakan ce: “*Bismikal-lahumma amutu wa ahya*” (*Da sunanka ya Ubangijina! Nake kwantawa bacci das hi kuma nake tashi.*) Idan kuma ya tashi daga bacci, sai ya ce: “*Alhamdu lillahilazí ahyáná ba’ada má amátaná wa ilaihin-nushúr.*” (*Godiya ta tabbata Allah Sarkin day a raya mu bayan ya kasha mu, kuma zuwa gare shi ake tayar da mu gobe Kiyama.*) [Buhari:6324/ Muslimu kuma ya riwaito shi daga cikin hadisan Albarrá’u *raliyallahu anhu.*- Muslim:2711].

3 Sa’annan sai ya sa hannunsa mai albarka ya shafi fuskarsa don magance magagin kwana, *sallallahu alaihi wa sallam*.

4 Sa’annan sai ya tayar da kansa ya kalli sama, *sallallahu alaihi wa sallam*.

5 Sa’annan sai ya karanta ayoyi goma na karshen Surar Ali-Imran.

Wadannan Sunnoni guda uku sun zo jere da juna a cikin Hadisin dan Abbas *raliyallahu anhu*, wanda Buhari da Muslimu suka riwaito, cewa, wata rana shi dan Abbas din, ya kwana a dakin Maimunatu matar Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* a matsayinta na gwagggwansa. Sai ta kwanta a gefen shimfidar wajjen kai. Shi kuma Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, ya kwanta gefe daya din, wajen tsawon shimfidar. Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi bacci sharkaf. Can zuwa tsakiyar dare, ko kafinsa da kaɗan, ko bayansa da kaɗan. Sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya farka, ya kuma tashi zaune ya sa hannu yana shafe magagin bacci daga fuskarsa. Sa’annan sai ya karanta ayoyi goma na karshen Surar Ali-Imran. Sa’annan kuma ya nufi wani shantali da yake rataye, ya yi arwallal da rowan da yake cikinsa, arwalla irin ta a zo a gani. Sa’annan sai ya tashi ya shiga salla.” [Buhari:183/ Muslimu763]

A cikin wata riwaya kuma cewa, Imamu Muslimu ya yi: “Sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya farka a karshen dare. Sa’annan ya tashi ya fita waje, ya tayar da kansa ya kalli sararin samaniya. Sa’annan kuma ya karanta wannan aya ta cikin Surar Ali-Imran: (*Inna fá khalkis-samáwáti wal-ardhi*

wakhatiafil-laili wan-nahári la'áyátin li'ilil'albábi.) [*“Lalle a cikin halittar sammai da kasa, da sassabawar dare da rana, hakika, akwai aya ga ma'abuta hankali.”*] [Ali-Imran:19]

-“Haka nan kuma Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, yakan goge bacci daga fuskanrsa.” Ma’ana, yana sa hannunsa mai albarka *sallallahu alaihi wa sallam*, ya goge magagin kwana daga fusakarsa. (Kalimar ‘shantali’ kuwa tana nufin ‘búta’ a wata hausa).

A cikin wata riwaya kuma cewa, Imamu Muslimu ya yi: “Sai Annabi *sal-lallahu alaihi wa sallam* ya farka a farshen dare. Sa’annan ya tashi ya fita waje, ya tayar da kansa ya kalli sararin samaniya. Sa’annan kuma ya karanta wannan aya ta cikin Surar Ali-Imran: (***Inna fá khalkis-samáwáti wal-ardhi wakhatiafil-laili wan-nahári la'áyátin li'ilil'albábi.)*** [*“Lalle a cikin halittar sammai da kasa, da sassabawar dare da rana, hakika, akwai aya ga ma'abuta hankali.”*] [Ali-Imran:19] To, an so ya zarce har zuwa farshen wannan Surah ta Ali-Imran.

6 Sa’annan Sai ya Wanke Hannuwansa Sau Uku.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Idan dayan ya tashi daga bacci, to, kada ta tsunduma hannunsa a cikin kwarya, har sai ya wanke su sau uku. Saboda ko shakka babu, bai sai inda hannuwan nasa suka a lokacin da yake kwana ba.*” (Buhari:162/ Mualimu:278)

7 Sa’annan Sai ya Shaka Ruwa ya Kuma Fyace Sau Uku:

Hujja a kan wannan Sunna kuma ita ce Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: “*Idan dayanku ya tashi daga bacci, to, ya shaka ruwa ya kuma fyace har sau uku, don babu inda Shaidan yake kwana kamar cikin bututayyen hancin mutum.*” (Buhari:3295/ Muslimu238). A cikin wata riwayar kuma ta Buhari, sai ya ce, cewa Annabi *sal-lallahu alahi wa sallam* ya yi: “*Idan dayanku ya tashi daga bacci, idan zai yi arwallal, ya hada da shaka ruwa da fyacewa har sau uku....*” (Buhari:3295).

8 Sa’annan Sai ya yi Arwalla:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce Hadisin dan Abbas *raliyallahu anhu*, wanda muka ambata a baya kafan, wanda a cikinsa aka ce,... a lokacin da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya tashi yin arwalla, sai ya nufi wani shantali da yake rataye, ya yi arwalla da rowan da yake cikinsa.

Daga Ikin Sunnonin Arwalla Akwai:

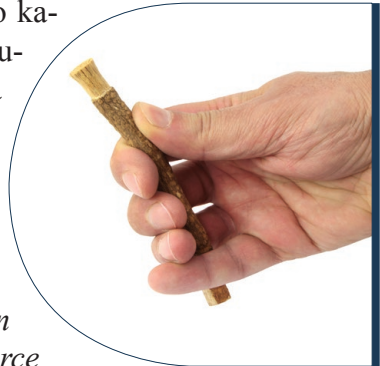
A cikin abin day a shafi arwalla kuma, za mu ɗan tsaya kaɗan, mu yi bayani a kan Sunnonin arwalla ɗin ko da a takaice ne; ɗaya bayan ɗaya. ba za mu sakar wa alkalaminmu lizzami a cikin bayanin ba, tunda abubuwa ne da kusan kowane muslmi ma ya sani. Mun kawai yanke shawarar yin ɗan bayani a kansu ne, saboda mizanin bayanin da muke yi a kan Sunnoni ya cika.

Yin Asawaki:

Ana yin asawaki ne kafin a fara arwalla, ko ka-fina fara kurkurar baki. Yin shi kafin a fara kurkurar baki ɗin nan, shi ne wuri na biyu da Sunna ta tanadi yin asawaki. Wuri na farko mun riga mun yi bayani a kansa a baya kaɗan. To, Sunna ne ga wanda zai yi arwalla ya yi aswaki. Dalili kuwa shi ne abin da ya zo a cikin Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu* cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Ba don kada in tsananta wa al’umata ba, da na umarce su da yin asawaki a duk lokacin da za su yi arwalla.*”

(Ahmad:9928/ Ibn Huzaimah: 1/73/140, ya kuma inganta shi/ Hakim:245/ Buhari *ta’alifan* a cikin siga ta yanke magana, cikin Babin halascin Yin asawaki da Danye ko Busashen Ice ga Mai azumi).

Hujja ta biyu kuma ita ce Hadisin Sayyida A'ishah *raliyallahu anha*, inda ta ce: “*Mu kan tanadar wa Manzon Allah asawaki da ruwansa na arwalla. Duk lokacin da Allah Madaukakin Sarki ya nufa ya tashi a cikin dare, sai ya yi asawaki ya yi arwalla, ya kuma yi salla...*” (Muslimu:746).

2 Yin Bisimillah:

Hujja a kan wannan Sunna kuma ita ce Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu- marfu' i*, cewa: “*Babu arwalla ga duk wanda bai ambaci sunan Allah ba.*” (Ahmad:11371/ Abu Dawuda:101/ Ibn Majah:397).

3 Wanke Tafunan Hannu Sau Uku:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce: Hadisin Sayyidi Usmanu *raliyallahu anhu*, inda ya bayar da hoton yadda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake yin arwalla, a aikace. A ciki yake cewa: “*Sai Annabi ya nemi a kwao masa rowan arwalla. Ana kawowa kuwa sai ya wanke tafunan hannuwansa shudi uku...*” Sai kuma mai riwayar ya kara da cewa: “*Kun ga yadda nake yin arwallar nan, to, haka naga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi waccan arwallal da nake ba ku labara.*” (Buhari:164/ Muslimu:226).

4 Farawa da Wanke Hannu da Kafar Dama:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sayyida A'asha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “*Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana matuƙar sha'awar fara al'amari da hannun dama. Musamman, saka takalmi, da jefa kafa, da tsarki. Kai! da ma gaba dayan a'murran rayuwarsa.*” (Buhari:167/ Muslimu:268).

5 Farawa da Kurkure Baki da Shaka Ruwa:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, wancan Hadisin Sayyidi Usmanu *raliyallahu anhu* inda yake sifanta yadda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake arwalla. Ya ce: “*Sai ya kurkure baki, ya kuma fyace.*”

Sa’annan ya wanke fuskarsa sau uku.” (Buhari:199/ Muslimu:226). Amma tattare da haka idan mutum ya jinkirta kurkurar baki da shaka ruwa har sai bayan ya wanke fusakarsa, babu komai.

6 **Kaiwa Matuƙa a Cikin Kurkurar baki da Shaka Ruwa ga Wanda ba Mai Azumi ba.**

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Luƙaidu ɗan sabrata *raliyallahu anhu*, cewa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce masa: **“Duk lokacin da za ka yi arwalla, to, ka yi ta da kyau, ta hanyar tsattsefe yatsunka sosai, da kuma kaiwa matuƙa a cikin shaka ruwa, in ba azumi kake yi ba.”** (Ahmad:17846/ Abu Dawuda:142).

Malam Ibn Hajar ya ce: “Wannan Hadisi ne ingantacce.” *Isabah: (9/15)*. Cewar da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi a cikin wannan Hadisi: **“Duk lokacin da za ka yi arwalla, to, ka yi ta da kyau.”** A nan ne aka ɗauki hannu, aka kuma fahimci cewa akwila bukatar a tsananta a cikin **‘kurkurar baki’**)

7 **Kurkure Baki da Shaka Ruwa da Hannu Daya:**

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Zaidu *raliyallahu anhu*, inda yake sifanta yadda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake arwalla, ya ce: “... sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya saka hannunsa a cikin ruwa ya ɗebo. Sa’annan ya kai a baki ya kurkure, ya kuma shaka sauran, duk da hannu ɗaya. Haka ya yi ta yi har sau uku. (Buhari:192/ Muslimu235).

8 **Shafar Kai Yana da Sunna ta Musamman:**

Yadda ake sahafar kai a Sunnar idan ana arwalla, shi ne, mutum ya fara ɗora hannuwansa a kan goshinsa. Sa’annan ya shafa su zuwa baya har ya kai ga keyarsa. Sai kuma ya sake shafowa gaba har zuwa inda ya fara. Mace ma haka za ta yi; ba za ta ƙi aikata wannan Sunna ba. Sauran kuma gshin da yake shimfiɗe a wuyan mace, ba lalle ne sai ta shafe shi ba.

Hujja a Kan Wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin abdullahi dan Zaidu *raliyallahu anhu*, shi ma, inda yake bayar da sifar yadda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake arwalla, ya ambaci cewa: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya fara da shimfiɗa hannuwansa ne a kan goshinsa. Sa’annan ya shafa su zuwa keyarsa. Sa’annan ya dawo da su zuwa wurin day a fara shafar.” (Buhari:185/ Muslim:235)

9 Wanke Kowace Gaba Sau Uku:

Wanki na farko wajibi ne. Shi kuwa na biyu da na uku sunna ne. Ba kuma za a kara a kan wankin nan na uku ba.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, tabatattar magana a wurin Imamul-Buhari *rahimahullahu*, daga cikin Hadisan dan Abbas *raliyallahu anhuma* cewa: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* kan yi arwalla ta hanyar wanke gabobin jikinsa shuɗi ɗaya-ɗaya.” (Buhari:157). Wata maganar kuma da ta tabbata a wurin Imamul-Buhari ɗin, daga cikin Hadisan Abdullahi dan zaidu *raliyallahu anhu*, ita ce cewa: Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* kuma a wani lokacin yakan yi arwallalr shuɗi biyu-biyu.” (Buhari:158). Ya kuma tabbata a cikin ingantattun littafan Buhari da Muslimu daga cikin Hadisan Sayyadi Usmanu *raliyallahu anhu* cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, yakan kuma yi arwallar shuɗi uku-uku.” (Buhari:159). Saboda haka abin ya fi shi ne yi kamar yadda ya yi *sallallahu alaihi wa sallam*, wato, ɗaya-ɗaya, ko biyu-biyu, ko uku-uku ɗin. Ko kuma wani lokacin ya ma sassaba a cikin arwallal ɗaya. Wato, kamar ya wanke fuska sau uku, hannuwa kuma sau biyu, kafa kuma sau ɗaya, kamar yadda ya zo a cikin ingantattun littafan nan na Buhari da Muslimu ɗin daga cikin Hadisan abdullahi dan Zubairu *raliyallahu anhu*, a cikin wata riwayar. Don karin bayani sai a duba littafin: *Zadul-Mi’ad* (1/192). Sai dai mafi cika da kamalar sifa ga arwalla, shi ne mutum ya yawaita yin wanki uku-uku. Wannan shi ne Sunnar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*.

Sunnonin Da Ake Yi Kafin Alfijir

10 Karanta Addu'ar da ta zo a Sunnan Bayan Kare Arwalla:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce abin da aka samo daga Sayyadi Umar raliyallahu anhu, ya ce: Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Babu wani daga cikinku da zai yi arwalla kamar yadda ya kamata. Sa’annan ya karanta: “Ash-hadu an lá’iláha illalláhu, wa anna Muhammadan Abduhú wa Rasúluhú,”** (Na shaida babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, kuma Annabi Muhammadu bawansa ne kuma Manzonsa.) Ba zai fadi haka ba, **face an bude masa kofofin Aljanna guda takwas hayan-hayan, ya shiga ta duk wadda ya ga dama daga cikinsu.”** (Muslimu:234)

Ko kuma abin da ya zo a cikin Hadisin Abi Sa’id raliyallahu anhu-*marf’u’an*: **“Duk wanda ya yi arwallal, ya kuma kare arwalarsa, sa’annan ya karanta: “Subhánakal-láhumma wa bihamdika. Ash-hadu allá iláha illá anta. Astagfiruka wa a túbu ilaika,”** (Tsarki ya tabbata gare ka ya Ubangijina! Na shaida babu abin bautawa da gaskiya sai kai. ina neman gafararka, ina kuma tuba gare ka) [face Allah Maɗaukakin Sarki ya buga masa hatiminsa mai alfarma] **sa’annan a aika da ita zuwa karkashin al’arshi; ba tare da ta samu wani tasgaro ba har zuwa ranar Alkiyama.”** (Nisa’a:147- a cikin Babin Ayyukan Yini da Dare/ Hakim:752- Malam Ibn Hajar *rahimahullahu* kuma ya kyautata danganensa. Domin karin bayani sai a duba littafin *Natá\ijul-afk”ar: 1/246*) Sai dai Malamin ya bayyana cewa, idan cewar da aka yi Hadisin ‘*marfú’i*’ ne, hakan bat a inganta ba, to, ya zama ‘*maukúfi*’ kenan. Sai dai hakan ba zai rage shi da komai ba, saboda hukuncinsu ɗaya da ‘*marfú’i*’ ɗin saboda Hadisi ne shi da babu dammar ceceku-ce a kansa.

Kashi Na Biyu: Kiyámullaili, da Wuturi (*Dukansu suna da Sunnoni da Aka Riwaito Daga Annabi sallallahu alaihi wa sallam a Kansu.*)

1 Sunna ce Yin Sallar Dare a Cikin Lokacinta Mafifici:

Idan Aka ce Wane Lokaci ne Mafifici ga Mai Sallar Dare?

Amsa ita ce: Kamar yadda aka sani cewa, lokacin sallar Wuturi yana faraway ne daga bayan sallar Isha'i har zuwa hudowar alfihiri. Kenan lokacin sallar Wuturi shi ne tsakanin sallar Isha'i da sallar Asuba.

Hujja a Kan Wannan Magana:

Hujja a kan wannan magana ita ce, Hadisin Sayyida A'isha *raliyallahu anha*, da ta ce: “*Manzon Allah sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana sallatar raka'a goma sha dāya, tsakanin lokacin da ya kare sallar Isha'I zuwa sallar Asuba, inda yakan sallame bayan kowace raka'a biyu, sa'annan ya yi raka'a dāya a matsayin Wuturi.” (Buhari:2931/ Muslimu:736).

Amma Lokacin da ya fi dacewa da Yin Sallar Dare Shi ne Tsakiyar Sulusin Dare na Biyu.

Abin da ake nufi a nan shi ne, mutum ya raba dare kahsi biyu, ya yi sallalrsa a cikin sulusin kasha na biyu. Karshen dare kuma sai ya kwanta ya yi bacci abinsa. Ma'ana, zai yi sallar kenan a cikin kasha dāya daga cikin shida na dare; a cikin kasha na huđu da na shida. Kasha na shida kuma ya yi ta bacci abinsa.

Hujja a kan wannan Sunna kuwa, ita ce Hadisin Abdullahi dān Amru *raliyallahu anhuma*, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“*Hakika, mafi soyuwar azumi a wurin Allah, shi ne azumin Annabi Dawuda. Mafi soyuwar sallah kuma a wurin Allah, ita ce sallar Annabi dawuda alaihissalamu. Domin ya kasance yana kwantawa tsawon rabin dare ya yi bacci. Sa’annan ya tashi ya yi salloli a cikin sulusinsa. A cikin sauran sudusinsa kuma ya sake kwantawa ya kara yin bacci. Ta bangaren azumi kuma, yana yi ne yau ya sha ruwa gobe.*”** (Buhari:3420/ Muslimu:1159).

◆ **To, idan mutum yana son ya raya wannan sunna, ya zai gane wannan lokaci na dare?**

Zai fara lissafi da neman gane wannan lokaci ne, daga lokacin da rana ta fadi, zuwa lokacin da alfijiri ya keto. Sa’annan ya karkasa wannan tsakani zuwa gida shida. Kashi uku na farko su ne matsayin bain wannan dare na farko. Sai ya tashi ya yi sallolinsa a cikin kashin da yake bi ma wannan, wato, na huđu da na biyar, domin matsayin kasha dāya bisa uku suke na daren. Sa’annan ya sake kwantawa ya kara yin bacci a cikin kasha na shida; na karshe. Saboda haka ne Sayyida A’ishatu ta ce: “Ban taɓa ganin rashin bacci ya tukaɓe Annabi *sallallahu alaihi wa sallam ba*, domin yana bacci isasshe.” (Buhari:1133/ Muslim:742).

Idan musulmi ya kiyaye wannan hanya ta kididdiga, to, babu lokacin da zai tashi cikin dare domin yin salla, face ya dace da lokaci mafifici, kamar dai yadda Hadisin can na Abdullahi dān Amru *raliyallahu anhu*, da ya gabata, ya bayyana.

▶ **A takaice dai, zancen fifiko a cikin lokacin yin sallar dare, da yadda aka fi son musulmi ya yi, mataki uku yake:**

Mataki Na Farko: Abin da ake so a wannan mataki na farkon rabin dare, shi ne mutum ya kwanta ya yi bacci abinsa. Sa’annan ya kuma sake kwantawa a cikin kashi aya na karshe daga cikin shida, ya yi wani baccin, kamar dai yadda bayani ya gabata.

Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin Amru dan Asi *raliyallahu anhu*, wanda ya gabata dazu kadan.

Mataki Na Biyu: A wannan mataki kuma sai ya tashi ya yi sallolinsa a cikin kashi dāya bisa uku na karshen dare.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna kuma, ita ce Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Ubangijnmu mai girma da daukaka yakan sauko zuwa samar nan ta duniya a cikin kowane dare, daidai lokacin da sulusin dare na karshe ne ya rage. Sai ya ce: Ina wanda yake da bukata, ya roke ni, in karba masa? Ina wanda yake son wani abu, ya koka mani, in share masa hawaye? Ina wanda yake neman gafarata, in gafarta masa?”** (Buhari:1145/ Muslim:758). Haka nan kuma Hadisin Jabiru *raliyallahu anhu*, wanda za zo nan gaba. Shi ma hujja ne a kan wannan Sunna.

Idan kuma mutum yana tsoro da fargaban, kada ya kasa tashi a karshen dare. To, yana iya yi sallarsa a farkonsa, ko a cikin kowane yanki ma na daren ya sami dammar hakan. Wannan shi ne mataki na uku.

Mataki Na Uku: Kamar yadda aka fada a sama, wannan mataki ya kunshi, yin sallar a farkon dare, ko a cikin duk lokacin da dama ta samu ga mutum.

Hujja a kan wannan Uzuri:

Hujja a kan wannan uzuri da dama kuwa ita ce, Hadisin Jabiru *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Duk wanda ya ji tsoro ba zai iya tashi karshen dare domin yin Wuturoba, to, ya yi abinsa tun a farkon dare. Wanda kuma yake da tabbacin zai iya tashi a karshen nasa, to, ya bari sai karshen dare, sa’annan ya yi. Saboda salla a karshen dare abar halarta ce. Wannan kuwa shi ne mafifci.”** (Muslim:755).

Wani dalili kuma da yake iya zama hujja a kan wannan uzuri, shi ne wasiccin da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya yi wa Abi Zarrin, wanda Imamun-Nasá’i ya riwaito a cikin: *Sunann-Kubra*(2712), Nsiruddil-Albáni kuma ya ainganta shi a cikin: *Assahihah* (1433), da kuma Abud-Darda’i, riwayar Ahmad: 27471, wadda kuma Albáni ya ingantata ta (*Sahihu Abu Dawuda*: 5/177), da Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, riwayar Muslim: 737). Kowacce daga cikin wadannan riwayoyi cewa suke yi: **“Badadayina ya yi mini wasicci da abubuwa guda uku...”** daga cikinsu ya ambaci cewa: **“... da kuma in sallaci Wuturi kafin in shiga bacci.”**

Sunnonin Da Ake Yi Kafin Alfijir

2 Sunna ita ce mutum ya yi raka'a goma sha ɗaya:

Yin raka'a goma sha ɗaya ɗin nan, shi ne mafi cika da kamalar mizanin sallar dare. Hujja kuwa a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sayyidah A'isha *raliyallahu anha*, da ta tabbata cewa, ta ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* bai taɓa wuce raka'a goma sha ɗaya ba, a cikin watan Ramalana ko waninsa.” (Buhari:1147/ Muslim:738).

An kuma samo a wata riwaya ta Imamu Muslimu a cikin ingantaccen littafinsa, daga cikin hadisan Sayyidah A'isha *raliyallahu anha* cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya taɓa yin raka'a goma sha uku.

Waɗannan riwayoyi guda biyu kuma, ba komai suke nunawa ba, illa halascin kin tsayawa a kan adadi ɗaya na sallar wuturi. Amma dai, mafi rinjayen adadin da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yakan sallata shi ne raka'a goma sha ɗaya. An kuma sami wani lokaci da ya yi raka'a goma sha uku. Da wannan bayani, mun haɗa hancin waɗannan riwayoyi biyu kenan.

3 Fara yin raka'a biyu a asirce yana daga cikin Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce Hadisin Sayyida A'isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan ya tashi zai yi salla a cikin dare, yaka fara share fage ne da raka'o'i biyu asirce.” (Muslim:767).

4 Fara sallar dare da addu'ar da Annabi yake farawa da ita, yana daga cikin Sunna: Daga cikin waɗannan addu'o'i akwai:

1) Wadda ta zo a cikin ingantaccen littafin Imamu Muslim daga cikin Hadisan Sayyidah *raliyallahu anha*, inda ta ce: Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan ya tsahi zai yi salla a cikin dare, yakan buɗe sallar da wannan du'a'i: “*Alláhumma rabba Jibríla, wa Míká'íla, wa Isráfíla. Fádíras-samáwáti wal-ardhi, álimal-gaibi wash-shahádati. Anta tahkumu baina ibádika fímá kánú fíhi yakhtalífúna. Ahdíní limakh-tulífa fíhi minal-hakki bi'izníka. Innaka tahdí man tashá'u*

ilá siráfil-mustakíma.” (Ya Ubangijina! Ubangijin Jibrila, da Mika’ila, da Israfilu, mahaliccín sammai da kasa, Masanin boye da bayyane. Kai kake hukunci tsakanin bayinka a cikin abin da suka kasance suna sabawa a cikinsa. Ka shiryar da ni kar in fada a cikin abin da suka saba a cikinsa na gaskiya. Lalle hakika, kai, kana shiryar da duk wanda ka so zuwa ga tafarki madaidaici.” (Muslim:770).

- 2> Wata hujjar kuma ita ce, abin day a zo a cikin ingantattun littafan Buhari da Muslim, daga cikin Hadisan dan Abbas raliyallahu anhumá, ya ce: Annabi sallallahu alaihi wa sallam ya kasance ida zai yi sallar tahajjudi a cikin dare, yakan farad a karanta wannan du’a’i: **“Allahumma lakal-hamdu. Anta nurus-samáwáti wal’ardhi. Wa lakal-hamdu, anta Kayyimussamáwáti wal-ardh. Wa lakal-hamdu anta rabbussamáwáti wal’ardhi wa man fí hinna. Antal-hakku, wa wa’adukal-hakku, wa kaulukal-hakku, wa liká’ukal-hakku, wal-jannatu hakkun, wan-náru hakkun, waninabiyúna hakkun, was-sá’atu hakkun. Alláhumma laka aslamtu, wa bika ámantu, wa alaika tawakkaltu, wa ilaika anabtu, wa bika khásamtu, wa ilaika hákamtu. Fagfirlí má kaddamtu wa má akkhartu, wa má asrartu, wa má a’alantu. Anta iláhi lá iláha illá anta.”** (Ya Ubangijina! Godiya ta tababata gare ka. Kai ne shaken sammai da kasa. Kuma godiya ta tabbata gare ka, kai ne kashin bayan sammai da kasa. Gosiya kuma ta tabbata gare ka, kai ne Ubangijin sammai da kasa da abin da yake a cikinsu. Kai gaskiya ne, alkawalinka kuma gaskiya ne, zancenka kuma gaskiya ne, hadiwa da kai kuma gaskiya ne. Aljanna gaskiya ce, Wuta kuma gaskiya ce. Annabawa gaskiya ne, tashin Kiyama gaskiya ne. Ya Ubagijina! Zuwa gare ka na mika wuya, da kai kuma na yi imani, gare ka kuma na dogara, wurinka kuma na sami mafaka. Kai ne tsakanina da duk wanda nake jayayya da shi. A kutunka nake kai kara. Ka gafarta mani laifukan da na gabatar, da wadanda na jinkirtar, da abin da na boye da wanda na bayyana. Kai ne Ubangijina! Babu wani abin bauta bayan kai.” (Buhari:7499/ Muslim:768).

5 karanta dogayen Surori, da dogon tasbihi a cikin ruku’u da sujada ta yadda gaba dayan rukunan salla za su zama kusan tsawonsu daya, yana daga cikin Sunna:

6 Karanta ayoyin Alkur’ani kamar yadda Sunna ta tanada, Sunna ne, bisa tsari kamar haka:

- 1> An so mutum ya karanta ayoyin Alkur’ani daki-daki; yana yi yana

shedawa. Ma'ana, kada ya shiga korawa da kwarara su kamar jirgin korai, ko ya yi ta firgar su kamar ana figar gashin dan tsako.

- 2> An so ya riƙa yi yana yanke tsakanin aya da aya. Wato, idan ya karanta aya ɗaya, ya saurara kaɗan, sa'annan ya ɗauki ta gaba gar eta; kada yah aɗe ayoyi biyu ko uku ya karanta su da sheɗa ɗaya; ba tare da ya ya da zango a kan gabobinsu ba. A maimakon haka, so ake yi, lalle, sai ya tsaya a kan gabar kowace aya.
- 3> An so kuma idan yah au kan wata aya ya sauka, wadda magana a kan *tasbihi*, to, ya ɗan dakata kaɗan ya yi shi. Idan kuma wadda take magana ne a kan wata siga ta tambaya, to, ita ma ya ɗankarɓa wannan tambaya. Idan kuma ya shuɗe a kan ayar da take kunshe da neman tsari, to, an so ita ma, ya ɗanfurka kalmomin neman tsarin.

Hujja a kan Wadannan Sunnoni:

Hujja a kan gaba ɗayan wadannan Sunnoni da suka gabata ita ce, Hadisin Huzaiƙa *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Wata dare na yi salla bayan Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, sai kawai na ji ya farad a Surar Baƙara. Na ce, to, wata kil idan ya canye aya ɗari a cikinta, zai yi ruku’u. Sai kawai na ji ya wuce. Na ce, to, wata kil yana nufin ne zai karance ta a cikin wannan raka’a. Sai kuma ya wuce abinsa. Na ce, to kila har cikin ruku’u ita zai ci gaba da karantawa. Ah! Kaiwa ƙarshenta yake da wuya sai kawai kuma na ji ya yaye kallabin *SuratunNisá’i*, ya kuma karance ta duka. Sa’annan ya buɗe Ali-imrána, ita ma ya kamala ta; yana yi yana karantawa daki-daki. Idan kuma ya kawo kan wata aya, wadda take kunshe da *tasbihi*, sai in ji ya yi tasbihi ɗin. Idan kuma ya kai kan wadda ke kunshe da wata tambaya, sai kuma na ji ya karɓa tambayar. Idan kuma wadda take kunshe da wata siga ta neman tsar ice, sai in ji ya nemi tsarin. Sa’annan sai ya sunkuya zuwa ruku’i. cana a cikin ruku’in kuma, sai na ji yana cewa: “***Subhána rabbiyal’azim wa bi hamdihi.***” Da rukun nan nasa *sallallahu alaihi wa sallam*, da tsayuwar karatun can, ban san wanda ya fi wani tsawo ba. Sa’annan can, sai na ji ya ce: “***Sami’alláhu liman hamidah.***” Da ya taso ɗin kuma, said a ya ɗauki lokaci mai tsawo kwatankwacin tsawon ruku’un can nasa *sallallahu alaihi wa sallam*. Sa’annan ya surmuya ya rungumi ƙasa domin yin sujada, ya kuma karanta: “***Subhána Rabbiyal a’alá.***” Ita ma sujudar nan tasa, kaɗan ya rage tsawonsu ya zo daidai da na tsayuwarsa *sallallahu alaihi wa sallam*” (Muslimu:772).

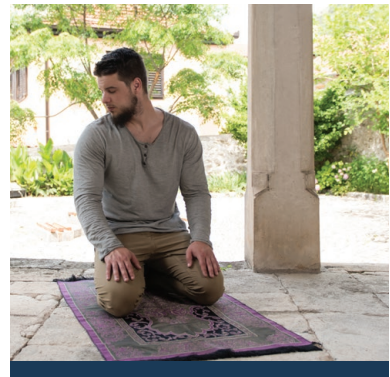
Wata hujjar kuma ita ce, abin da Imamu Ahmad *raliyallahu anhu* ya riwaito a cikin *musnadinsa*, daga cikin Hadisan Ummu Salma *raliyallahu anha*, cewa, an taɓa tambayarta a kan yadda Manzon Allah *sallallahu alaihi*

wa *sallam* yake karanta Alkur’ami mai girma. Sai ta bayar da amsa da cewa: Ya Kasance yana ya da zango a farshen kowace aya idan yana karatun Alkur’ani, kamar haka: [*Bismilláhir-Rahmánir-Rahím @Alhamdu Lilláhi Rabbil-álamín@ Ar-Rahmánir-Rahím@ Málíki Yaumid-dín*] (Ahmad:26583). Imamul-kurdábi kuma ya bayar da shaidar cewa, danganen wannan Hadisi ingantacce ne, saboda gaba dayan mazajensa amintattu ne. Sa’annan kuma Imamun-nawawi ya ainganta shi a cikin: (*Almajmú’u:3/333*).

7 Sallamewa bayan kowace raka’a biyu yana daga cikin Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, abin da aka samo daga dan Umar, wanda ya ce: “Wata rana wani mutum ya tashi, ya ce: Ya Manzon Allah! Yaya ake yin sallar cikin dare? Sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya karba masa da cewa: “*Ana sallar dare ne raka’a biyu-biyu. Idan kuma kana cikin yi, ka ji tsoro ketowar alfijiri, to, sai ka sallame bayan raka’a daya.*” (Buhari:990/ Muslimu:749).

Abin da ake mufi da ‘raka’a biyu-biyu’ dín nan kuma shi ne, zuba raka’ao’in sallar a cikin tsari na sallamewa duk bayan raka’a biyu. Ba a son a hada hancin raka’o’i huđu cir a lokaci daya, sa’annan a sallame.

8 Tsayawa a kan karanta kebantattun surori koda yaushe a cikin raka’o’i uku na karshe, yana daga cikin Sunna:

Wato, mutum ya karanta: {*Sabbisma Rabbikal-a’alá*}, a cikin raka’a ta farko daga cikin ukun nan. A cikin raka’a ta biyu kuma, ya karanta: {*Kul Yá’ayyuhalikáfirún!*}, a cikin ta uku kuma ya karanta: {*Kulhuwalláhu Ahad*} kawai.

Hujja a Kan Wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna kuma ita ce, Hadisin Ubayyu dan Ka’abu *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yakan karanta: {*Sabbisma Rabbikal-a’alá*} da {*Kul Yá’ayyuhalikáfirún!*} da {*Kulhuwalláhu Ahad*} (Abu Dawuda:1422/ Nasá’í:1732/ Ibn Majah:1171). Imamun-nawawi kuma ya ainganta shi a cikin: *Alkhulah:556*. Haka nan shi me Albání ya ainganta shi a cikin: *Sahíhun-nisá’í:1/273*)

9 Yin alkanúti a cikin Wuturi a kai a kai, yana daga cikin Sunna.

Abin da ake nufi da ‘alkanuti’ shi ne ‘addu’a’ a cikin raka’a ta karshe, wadda ake karanta *Suratul-ikhlási*.

Yin addu’a a cikin sallar Wuturi dín nan, wato ‘alkanuti’ yana daga cikin Sunna kamar yadda aka ambata a sama. Tarihi ya tabbata da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, yakan yi ta wani lokaci, wani lokaci kuma ya share. An kuma sami tabbacin haka ne sakamakon yadda aka sami labarin cewa, wasau daga bakin Sahabbai *raliyallahu anhum* suna yi. Imamu Ibn Taimiyyah *rahimahullahu* kuma ya tafi a kan cewa, yin haka shi ne mafifici. Amma, an fi son rashin yin ya fi yin yawa. .

◆ **Mas’alah: To, ko mutum an so mutum ya daga hannuwansa a yayin wannan du’ai?**

Ingan tattar magana, wadda aka cirato daga bakunan manyan malamai *rahimahumullahu*, ita ce, an so mutum ya daga hannuwansa sama a lokacin da yake wannan du’a’i. An yanke wannan hukunci ne kuma sakamakon yadda ta tabbata Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana yin haka, daga bakin dān Umar *raliyallahu anhu*, kamar yadda yake a wurin Baihaƙi, wanda kuma ya inganta shi.

Ga abin da Imamul-baihaƙin *rahimahullahu* yake cewa: “Da yawa daga cikin Sahabbai *raliyallahu anhum*, sukan daga hannuwansu a lokacin da suke *alkunúti*. Domin ƙarin bayani saia duba: *As-sunanul-kubrā: 1/211*.

◆ **Mas’alah: Da wane abu ne ya kamata mutum ya fara *alkunutinsa* na Wururi?**

Zance karɓaɓɓe a tsakanin malamai, shi ne farawa da zuba kalmomin yabo da godiya ga Allah Maɗaukakin Sarki. Sa’annan a yi wa hakan rakiya da salati ga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*. Bayan haka mum ya shiga isar da buƙatunsa ga Allah Maɗaukakin Sarki. Yin haka shi ne mafi zama kusa ga samun biyan buƙata. Allah shi ne mafi sani.

Hujja a kan wanan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce Hadisin Fadhalata dan Ubaidu *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Wata rana Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ji wani mutum yana rokon Allah a cikin sallarsa, ba tare da ya share wa bukatarsa fage da yin salati gare shi ba *sallallahu alaihi wa sallam*. Sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce masa: “*Dan saurara, ka kuma taho nan ina son ganin ka.*” Bayan isowarsa sai ya kale shi, tare da sauran Sahabban da suke wurin, ya ce musu: “*Daga yau idan dayanku yi addu’a, to, ya farad a miƙa godiya ga Allah Madaukakin Sarki, da yabo a gare shi. Sa’annan ya yi salati ga Annabinsa. Bayan haka sai ya roki duk abin da yake so.*” (Tirmizi:3477), ya kuma kara da cewa: “Wannan Hadisi ne kyakkyawa kuma ingantacce.”

Malam Ibnl-Kayyim *rahimahullahu* ya ce: “Abin da ake so ga duk wanda zai roki Allah Madaukakin Sarki wani abu, to, ya farad a miƙa yabo da godiya gare shi *subhanahu wa ta’alah* kafin furta bukatarsa. To, sa’annan ssi ya roki duk abin da yake son roƙawa, kamar dai yadda Hadisin Fudhalata dan Ubaidu ya bayyana.” Domin ƙarin bayani sai a duba: (*Alwabilus-Sayyib:110.*)

◆ **Mas’alah:** Shin ko mutum na iya shafar fuskarsa da hannuwansa bayan ya ƙare *alkunúti* ?

Ingantattar magana ita ce, shafa addu’a a fusaka ba Sunna ba ne, saboda babu wani dalili ingantacce da aka samu a kan haka.

An tanbayi Imamu Maliku *rahimahullahu* a kan mutumin da yake shafa addu’a a fuskarsa; meye hukuncin yin haka? Imami Maliku ya ce, yin haka bai dace ba. Ya kuma ƙara da cewa: “Ban san wannan karatu ba.” don ƙarin bayani sai a duba: (*Alwirtu* na Marwazi:236)

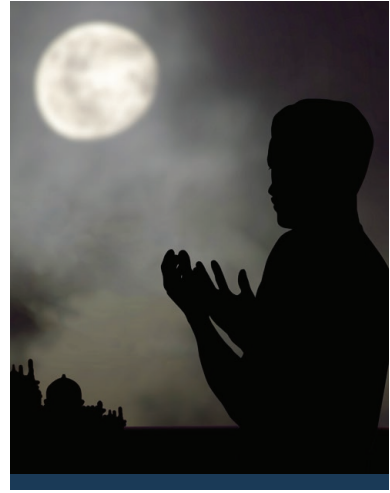
Shaikhul-Islam *rahimahullahu* ya ce: “Amma, zancen mutum ya yi addu’a a hannuwansa, sa’annan ya shafa a fuska; babu wani dalili a kan haka, sai wasu Hadisai guda biyu. Babu kuma ɗaya daga cikinsu da yake iya zama hujja a kan yin haka.

◆ **10 Addu’a a ƙarshen dare, Sunna ne:**

Yin addu’a da rokon Allah Madaukakin Sarki a lokacin da dare ya kusa kwashe kayansa, yana daga cikin Sunnoni masu ƙarfi. Idan mutum ya yi addu’a a cikin ƙunutinsa na ƙarshen dare, to, ba sai ya sake yin wata addu’ar ba; wannan ta wadatar. Idan kuwa an yi sa’a bai yi ba, to, sai ya yi, saboda addu’a a irin wannan lokaci, yana daga cikin Sunna, domin lokaci ne

da addu'a bat a faɗuwa ƙasa. Saboda, lokaci ne da Allah Maɗaukakin sarki yake saukowa zuwa sama ta duniya, sauka irin wadda ta dace da girma da matsayinsa *subhanahu wa ta'alah*. Wanna, kamar yadda ya ainganta a cikin ingatattun littafan Buhari da Muslimu, daga cikin Hadisan Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, cewa, tabbas! Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Ubangijinmu Maɗaukaki yana saukowa a cikin kowane dare zuwa samar duniya; a daidai lokacin da ya rage saura kashi daya daga cikin uku na lokaci, dare ya kwashe kayansa. Idan ya sauko ɗin yakan ce: “Wa zai kira ni, in karɓa masa? Wa zai roke ni wani abu, in ba shi? Wa zai nemi gafarata in gafarta masa?”** (Buhari:1145/ Muslimu:758).

❧ **Sunna ne idan mutum ya ƙare Wuturi ya ce: “Subhánal-Malikul. Kuddús” kafa uku, ya kuma daga sautinsa a ta uku:**

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce, Hadisin Ubayyu ɗan Ka'abu *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana karanta: *{Sabbihisma Rabbikal-a'alá}* da *{Kul ya ayyuhal-káfirún}* da *{Kul Huwalláhu Ahad}* a cikin sallarsa ta Wuturi. Idan kuma ya sallame, sai ya ce: **“Subhánal-Malikul. Kuddús”** (Tsarki ya tabbata ga Sarkin Sarakuna mai cikakken tsarki) har sau uku.” (Nasá'i:1702) Albani kuma ya inganta shi kamar yadda a ka bayyana a baya kafan. A cikin Hadisin Abdurrahman ɗan Abzı *raliyallahu anhu* kuma aka ce: **“Kuma Annabi sallallahu alaihi wa sallam yana daga sautinsa idan zai faɗi: Subhánal-Malikul. Kuddús”** ɗin nan har sau uku. (Ahmad:15354/ Nasa'i:1734) Albani kuma ya ainganta shi. Don ƙarin bayani sai a duba *Tahkiku mishkátul-masábihı:1/398*).

❧ **Sunne ne kuma mutum ya tayar da iyalinsa domin yin sallae dare:**

Kamar yadda aka sunnanta mutum ya tayar da iyalinsa domin yin wannan salla ta dare, haka ita ma mace, sunna ne idan ta tashi domin yin wannan salla, ta tayar da mijinta, da sauran iyalinta domin yin wannan salla. Wannan Sunna tana ƙarƙashin babin taimakon juna a kan aikata alhairi.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sayyidah A'isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yakan yi *sallalrsa* ta bare gaba daya shi kadai, a daidai lokacin ni kuma, ina kwance tsakaninsa da alkiɓla. Idan yi tashi yin *sallar Wuturi*, sai ya tayar da ni, ni ma in yi.” (Buhari:512/ Muslimu:512).

An kuma samo daga Ummu Salmata *raliyallahu anha*, wadda ta ce: “Wata rana Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya tashi a cikin dare, sai na ji yana cewa: “*Subhánalláhi mazá unzila minal-khazá’ini, wa mazá unzila nimal-fitani. Man yúkizu sawáhibal-hujari? Liyusallina. Raubba kásiyátin fid-duniya áriyatun fil-áakhirah.*” (Tsaraki ya tabbata ga Allah sarkin day a saukar da taskokin alhairi, a waje daya kuma ya saukar da fitintinu! Bari in tayar da masu dakunan nan nawa domin su yi *sallah don su yi salla*. Da yawa masu sutura a duniya za su wayi gari huntaye a lahira.” (Buhari:6218).

13 Sunna ne mai *sallar dare* ya sassabta wa kansa, kada khushú’insa ya sami tangarda:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Anas *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Wata rana Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya shiga Masallaci ya tarasa da wata igiya an daura ta tsakanin wani ginshiƙi da wani. Sai ya ce: “*Mene ne haka?*” Sai suka karɓa masa da cewa: “Ai Sayyidah zainab c eta daura ta tana *salla*. Idan ta ji gajiya ko kasala, sai ta kama igiyar ta riƙe.” Sai ya ce: “*Maza ku kwanace ta. Duk wanda zai yi salla daga cikinku, ya yi ta gwargwadon ikonsa. Da zarar ya ji gajiya ko kasala, to, ya sallame ya zauna abinsa.*” (Buhari:11150/ Muslimu:784).

Idan kuma angaje ya kama mutum, to, ya kwanta ya yi bacci domin ya huta. Bayan haka sai ia tashi ya ci gaba da *sallar*.

Hujja a kan wannan Sunnan kuwa ita ce, Hadisin Sayyidah A'isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Idan angaje ya kama daya daga cikinku yana salla. To, ya kwanta abinsa ya bacci isasshe. Domin tana yiwuwa idan ya ce sai ya yi sallar cikin angajen, ya je neman gafara ya zagi kansa.*” (Buhari:212/ Muslimu:786).

Haka nan kuma idan angajen, ko wani abu mai kama da shi, ya kama mutum yana karatun alkur’ani a cikin dare. To, Sunna ta tanadi cewa, ya kwanta ya yi bacci, domin ya sami nishaɗi da karfin jiki.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan dayaunku ya tashi a cikin dare, ya ji ya fara boboci a cikin alkur’ani; bai san abin da yake fada ba. To, maza ya kwanta abinsa.”** (Muslimu:787).

14 Sunne ce ga wanda bai sami yin sallar dare ba, ya ranka ta da rana; ba mara ba.

Abin da ake nufi shi ne, idan a al’adar mutum yana raka’a uku ne a matsayin Wuturi. Sai bacci ya kwashe shi, ko rashin lafiya ta addabe shi, bai sami damar yi ba. To, sai ya yi raka’a huɗu da rana. Idan kuma raka’a biyar ya saba yi, amma bacci ko rashin lafiya ba su bari ya yi ba. To, idan ya wayi gari sai ya yi raka’a shida; haka-haka. Haka Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yakan yi. Shi a tasa al’ada *sallallahu alaihi wa sallam*, yakan yi ra’aka goma sha ɗaya ne a matsayin Wuturi. Sayyidah A’isha *raliyallahu anha* ta bayar da labarin cewa: “Idan bacci ko wata rashin lafiya suka rinjaye shi; bai sami dammar yin wannan salla ta dare ba. idan gari yaw aye, sai ya yi raka’a goma sha biyu.” (Muslimu:746).

Lokaci Na Biyu: Bayan Ketowar Alfijiri:

Akwai Sunnoni masu yawa na Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* da ke son a kiyaye a wannan lokaci:

K iran Salla, ya kunshi Sunnoni masu yawa:

1 Maimaita kiran salla tare da Ladan:

Sunna ne ga duk wanda ya ji Ladan yana kiran salla ya maimata duk abin da yake fada, amma, ban da wurare biyu. Nan kam sai dai ya ce: **“Lá haula wa lá kuwwata illá bil-láh.”**

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abdullahu dan Amru dan Asi raliyallahu anhu, cewa, ya ji Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **“Idan kuka ji Ladan yana kiran salla, to, ku rika maimaita duk abin da yake fadi....”** (Muslim:384). Da kuma Hadisin Sayyadi Umar dan Khadfabi raliyallahu anhu, inda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan Ladan ya ce: Allahu Akbar Allahu Akbar, sai ku ce: Allahu Akbar Allahu Akbar. Idan kuma ya ce: Ash’hadu Alla’ilaha illallah, sai ku ce: Ash’hadu Alla’ilaha illallah. Idan kuma ya ce: Ash’hadu Anna Muhammadan Rasulallah, sai ku ce: Ash’hadu Anna Muhammadan Rasulallah. Idan kuma ya ce: Hayya alas-salah, sai ku ce: Lá haula wa**

lá kuwwata illá bil-láh. Idan kuma ya ce: Hayya alal-falah, sai ku ce: Lá haula wa lá kuwwata illá bil-láh. Idan kuma ya ce: Allahu Akbar Allahu Akbar, sai ku ce: Allahu Akbar Allahu Akbar. Idan kuma ya ce: La'ilaha illallah, sai ku ce: La'ilaha illallah. Duk wanda ya yi haka da zuciya daya, zai shiga Aljanna.” (Muslimu:385).

A wajen farkar da mutane kuma, domin yin sallar Asuba, idan mutum yana maimaita kiran wannan salla, tare da Ladan, to, zai faɗi kwatankwacin abin duk da Ladanin ya faɗi ne. Idan ya ce: “*assalatu khairun minan-naumi*” shi ma sai ya ce: “*assalatu khairun minan-naumi.*”

2 ***Karanta wannan zikiri bayan kalimomin shahada guda biyu:***

Sunna ne idan Ladan ya kare faɗar: “*Ash'hadu anna Muhammadan Rasulallahi*” ta biyu, wanda yake maimaita kiran sallar tare da shi, ya karanta zikirin nan day a zo a cikin Hadisin Sa'ad *raliyallahu anu*, wanda aka samo daga Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, cewa, ya ce: “***Duk wanda ji Ladan na kiran salla, ya kuma karanta: Ash'hadu allá'iláha illal-láh, wahdahu lá sharíka lahú, wa annan Muhammadan Abduhu wa Rasúluhú. Radhítu billáhi Rabban, wa bi Muhammadin Rasulan, wa bil-Islámi dínan,***” an gafarta masa zunubansa.” (Muslimu:376)

3 ***Yi wa Annabi sallallahu alaihi wa sallam salati bayan kiran sallar.***

Hujja a kan wannan Sunna kuma ita ce, Hadisin can na Abdullahi ɗan Amru *raliyallahu anhuma*, inda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “***Idan kuka ji kiran salla, to, ku rika maimaita duk abin Ladan ya faɗi. Sa'annan ku yi salati gare ni. Domin duk wanda ya yi salati daya a gare ni, Allah Madaukakin Sarki zai yi masa salati goma. Bayan haka nan kuma, ku rokar mani Allah madaukakin Sarki kusanci. Kusancin nan, wani matsayi ne a cikin Aljanna, wanda babu wanda yake samunsa sai wanda yake daga cikin bayin Allah. To, ina fatar ya kasance ni ɗin ne. Duk kuwa wanda ya rokar mani wannan matsayi, to, yana daga cikin waɗanda zan ceta.***” (Muslim:384).

Mafificin Salati kuma shi ne: ‘salatin Ibrahimiyah.’ Wato, “Alláhumma salli alá Muhammadin, wa alá áli Muhammadin kama sallaita alá ibráhíma.....”

4 Karanta addu'ar da aka riwaito a bayan kiran sallar:

Hujja a kan wannan Sunna kuwa, ita ce Hadisin Jabiru raliyallahu anhu, inda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Duk wanda ya ji kiran salla, sa’nnan ya karanta: “Allāhumma Rabba házihid-da’awatit-támah, wa salátíl-ká’imah, áti Muhammadaníl-wasálata walfadhílata, wab’ashulláhu makáman mahmúdanillazí wa’adtah.** (Ya Ubangijina! Ubangijin waɗannan kasaitaccin kalmomi, da sallar da za a yi yanzu! Ka ba wa Muhammadu ɗaukaka da babban matsayin nan. Sa’annan ka tayar da shi a maɗaukakin bagiren nan, na ko wane da wane, wanda ka yi masa alkawali.). Duk wanda ya faɗi haka, in ji Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, zan cece shi ranar Alkiyama.” (Buhari:614).

5 Rokon Allah bayan kiran salla:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin can na Abdullahi ɗan Amru raliyallahu anhu, inda ya ce: “Wani mutum ya ce: Ya Manzon Allah! Haƙiƙa Ladanai, sun dai fi mu matsayi. Sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya karɓa masa da cewa: **“Ka faɗi duk abin da Ladan ya faɗa, sa’annan idan ka ƙare, ka roki Allah, zai karɓa maka.”** (Abu dawuda:524) Malam Ibnl-Hajar kuma ya ainganta shi a cikin: *Natá’ijul-afkári:1/367*, da kuma Albani a cikin: *Sahihu kalimid-ɗayyib:73*)

Wata hujjar kuma ita ce, Hadisin Anas raliyallahu anhu, inda ya ce: Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Duk addu’ar da aka yi tsakanin kiran salla da ikama, bat a faɗuwa kasa banza.”** (Nasa’i:9895) Ibn Khuzaimah kuma ya inganta shi: 1/221/425).

Nafilar Sallar Asubah da Sunnonin da Suke Tattare da Ita:

Nafilar da akan yi kafin sallar Safe, ita ce Sunna ta farko wadda ake musulmi kan raya kullum, tana kuma da Sunnoni da dama a tatter da ita. Kafin mu shiga gadan-gadan a cikin bayanin wannan salla ta nafila, ya zama wajibi mu yi wa hakan shimfiɗa da bayyana waɗansu abubuwa da suka shafi irin waɗannan salloli na nafila da akan yi kafi da bayan sallolin farilla. Idan aka ce *‘sunanur-rawátib’* a Larabce, to, ana nufin waɗannan salloli na nafila, waɗanda ake yi koda yausha, tare da salloli na farilla, waɗanda kuma raka’ a goma sha biyu ne.

Hujja a kan waɗannan Sunnoni ita ce, Hadisin Ummu Habiba raliyallahu

anha, inda tace: “Na ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: “**Duk wanda ya sallaci raka’a goma sha biyu tsakanin yini da dare, za a gina masa, a sanadiyyarsu, gida a cikin Aljanna.**” (Muslimu:728). Tirmizi kuma ya fitar da Hadisin, ya kuma kara da cewa: “**..raka’a huɗu kafin sallar Azahar, biyu bayanta, biyu bayan Magariba, biyu bayan Isha’i, da biyu kafin Asubah.**” (Tirmizi:415), ya kuma ce: Hadisi ne kyakkyawa kuma ingantacce.”

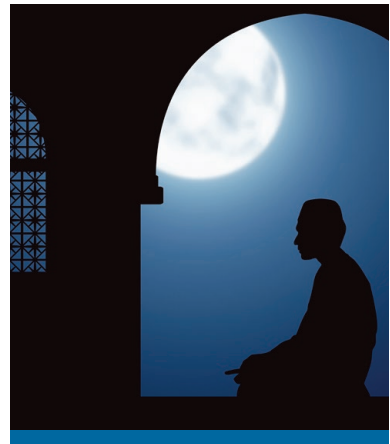
Yin waɗannan naɓilɓili na Sunna a gida shi ne maɓfici:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Zaidu *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “**Ku yi salla a cikin gidajenku ya ku mutane! Hakika, maɓficiyar sallar da mutum zai yi, ita ce wadda ya yi a cikin gidansa, amma, ban da ta farilla.**” (Buhari:7290/ Muslimu:781).

◆ *Mafi karfi daga cikin waɗannan naɓilɓili:*

Mafi karfi daga cikin waɗannan naɓilɓili ita ce, wadda ake yi kafin sallar Asubah. **Hujja a kan haka kuwa ita ce:**

- 1> Hadisin Sayyidah A’isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “Babu wata salla ta naɓila, da na fi tsare alfarma da mutuncinta kamar raka’o’i biyu da ake yi kafin sallar Asubah.” (Buhari:1196/ Muslimu:724).
- 2> Hadisin Sayyidah A’isha *raliyallahu anha*, daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: “**Raka’o’in kafin sallar safe sun fi alhairi a kan duniya da abin duk da yake cikinta.**” (Muslim:725).

◆ **Raka’o’in kafin sallar safe suna tattare da abubuwa masu yawa:**

Lokacinta: Shari’a ta dɔra wa musulmi nauyin yin wannan salla ta naɓila a lokacin da yake cikin halin tafiya da na zaman gida. Sabanin sauran naɓilɓilin na Sunna, kamar na sallar azahar, da Magariba, da Isha’i. Su kam waɗannan, Sunna cewa ta yi, kada a yi su a lokacin da ake cikin halin tafiya.

Ladarta: Ladar wannan salla ta naɓila, ita ce kasancewar ta fi duniya da abin da yake cikinta matsayi a wurin Allah, kamar yadda bayani ya gabata.

Yanayinta: Sunna ce idan za a yi wannan salla ta naɓila, kada a tukafe raid a kai.

Hujja a kan wannan Sunna ta rashin tsanatawa a cikin wannan nafila, ita ce, Hadisin Sayyidah A'isha *raliyallahu anha*, inda take cewa: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana sassauta nafilolin kafin sallar Asubahin, har wata rana nakan ce masa: Shin kana ma ko karance fatiha a cikin wannan salla kuwa, koko?” (Buhari:1181/ Muslimu:724).

Sai dai sharafi ne: Kada wannan sassautawa da za a yi ta hana wajibban sallar cika da kamala, ta yadda mai sallar zai rika yin koton kurciya, har ya faɗa a cikin abin da aka hana.

Karatunta: Abin da aka fi so a Sunna, shi ne idan za a yi wannan nafila ta kafin sallar Asubah, bayan an kare karantun Fatiha a cikin raka'a ta farko, to, a karanta: *{Kul ya ayyuhal-káfiruna}*, a cikin ta biyu kuma: *{Kul Huwalláhu Ahad}*. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu* na wajjen Imamu Muslimu. Ko kuma bayan Fatiha ɗin nan, a cikin raka'ar farko ɗin, ya karanta: *{Kúlú ámanná billáhi, wa má unzila ilainá, wa má unzila ilá Ibráhima, wa Ismá'ila, wa Ya'akúba, wal'asbáđi, wa má útiya Musa wa Isah, wa má útiyan-nabíyúna min Rabbihim. Lá nufarriku baina ahadin minhum, wa nahnu lahú muslimúna.}* [Taubah:136].

A cikin raka'a ta biyu kuma ya karanta: *{Kul ya ahlal-kitábi ta'álau ilá kalimatin sawá'in bainaná wa bainakum, allá na'abuda illalláh, wa lá nushrika bihí shai'an, wa lá yattakhiz ba'adhaná ba'adhan arbában min dúnilláh. Fa in tawallau fakúlush-hadú bi'anná muslimún.}* [Áli-imran:52]. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin ɗan Abbas *raliyallahu anhu*, a wajen Imamu Muslimu. Wannan Sunna tana daga cikin Sunnonin da suka tuzgo a cikin sigogi daban-daban a kuma lokuta daban-daban.

Karshenta: Sunna ne idan mutum ya kammala waɗannan raka'o'i na kafin sallar Asuba, ya ɗan gincira a kan hannunsa na dama, kaɗan.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sayyida A'isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan ya kare nafilar kafin sallar Asuba, yakan ɗan gincira a kan hannunsa na dama.” (Buhari:1160/ Muslimu:736).

Tafiya Masallaci da Sunnonin da ta Kunsu:

Kasancewar sallar Asuba ita ce salla ta farko, da musulmi zai yi idan ya wayi gari, ta hanyar tattki zuwa Masallaci. To, tafiyar nan zuwa Masallaci kuwa, tana tattare da waɗansu Sunnoni na musamman, kamar haka:

1 Kuma Sakko:

Sunna ce ga musulmi ya kuma sakko idan zai je Masallaci domin yin sallar Asuba. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, inda ya ce: Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Da musulmi sun san alhairin da yake a cikin kuma sakko don zuwa Masallaci, da sun yi rigyangyantun yin haka.”** (Buhari:615/ Muslim:437).

Kuma sakko na nufin: **ƙoƙarin rigan kowa Masallaci.**

2 Yin Tsarki:

Sunna ta tanadi cewa, idan musulmi zai tafi Masallaci domin sallar Asuba, ya yi cikakken tsarki. Hakan zai bayar da damar rubuta masa cikakkar lada a kan kowane takin kasa nasa. Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairata *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Sallar da mutum zai yi a cikin jam’i, ta fi wadda za yi a gida da shagonsa lada sau ashirin da wani abu. Wannan lada kuma tana samuwa ne idan mutum ya yi arwalla ya kuma kyautata ta,**

sa’annan ya tasar wa Masallaci, bad a nufin komai fa, sai salla. To, Babu wani taki da zai yi wa kasa, face an daukaka darajarsa saboda ita, an kuma shafe masa wani zunubi, har sai ya jefa kafarsa a cikin Masallaci. To, da zarar ya shiga cikin Masallacin, das hi da wanda yake tsaye yana sallar, duk ladarsu daya, matukar zaman sallar yake yi. Mala’iku kuma za su ci gaba da salati ga duk wanda ya ci gaba da kasancewa a wurin da ya yi salla, daga cikinku, suna cewa: Ya Ubangiji! Ka yi wa wannan bawa naka rahama. Ya Ubangiji! Ka yi wa wannan bawa naka gafara. Ya Ubangiji! Ka karbi tubar wannan bawa naka, matukar bai cutar da kowa ba, bai kuma yi abin da zai kare masa arwalla ba.” (Muslimu:649).

3 Natsuwa:

An kuma so mutum ya fita a cikin natsuwa da kwanciyar hankali. Hujja a kan wannan Sunna kuma, ita ce, Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu*, daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: **“Idan kun ji an tayar da ikama, to, ku kama hanya ku nufi Msallaci, amma, ina horon ku da tafiya**

cikin natsuwa da kwanciyar hankali; kada ku sa gaugawa. Abin da kuka samu, ku sallace shi, wanda kuma ya kubce muku, sai ku cika.” (Buhari:636/Muslimu:602).

Imamun-Nawawi *rahimahullahu* ya ce: “Kalimar ‘*as-sakinah*’ ta Larabci, wadda muka fassara da ‘natsuwa’ ya ce: tana nufin yanayin motsawar gabobin mutum a lokacin da yake kan hanyarsa ta zuwa Masallaci, da kuma nisantar kowace irin wasa. Kalimar ‘*alwakar*’ kuma wadda muka fassara da kwanciyar hankali, na nufin idan zai yi wata magana a kan hanyar tasa, to, ya yi ta cikin kwanciyar hankali. Sa’annan kuma ya nisanci yawan waiwaye-waiwaye marasa dalili.” Don karin bayani sai a duba: “*Sharhu Muslim*” wallafar Malamin, Hadisi mai lamba 602, babin da yake magana a kan mustahabbacin tafiya Masallaci cikin natsuwa da kwanciyar hankali, da hani da zuwansa cikin gaugawa.

4 *Shiha da Kafar Dama da fitowa da hagu:*

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, hadisin Anas *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Yana daga cikin Sunna, idan za ka shiga Masallaci, ka shiga da kafarka ta dama. Idan kuma za ka fito, ka fito da ta hagunka.” (Hakim:1/338), ya kuma inganta shi bisa ma’anan Imamu Muslim.

5 *Addu’ar shiga da fita:*

Karanta addu’ar da aka samo a Sunna a lokacin shiga Masallaci da fitowa daga cikinsa, yana daga cikin Sunna. Hujja kuwa ita ce, hadisin Abu Humaid, ko Abu Usaid, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “***Duk lokacin da dayanku zai shiga Masallaci, to, ya ce: “Alláhummaf-tahli abwába rahmatika.***” Wato: (Ya Ubangiji! Ka bude mani kofofin rahamarka.) ***Idan kuma zai fito ya ce: Alláhumma inni as’aluka min fadhalka.***” Wato: (Ya Ubangiji! Ina rokon ka wani abu daga cikin falalarka.) (Muslimu:713).

6 *Gaisuwar Masallaci:*

Sunna ne kuma idan ya shiga Masallaci kuma, ya sallaci raka’a biyu a matsayin gaisuwar Masallaci, idan Allah ya sa ya isa da wuri; kada ya zauna sai ya yi waɗannan raka’o’i. Hujja a kan wannan Sunna kuwa, ita ce, Hadisin Abu Katadah *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*

ya ce: **“Idan ɗayanku ya shiga Masallaci, kada ya zauna sai ya sallaci raka’a biyu.”**

(Buhari:1163/ Muslimu:714).

Idan kuma sallar da mutum ya tafi Masallacin domin yi, tana da raka’o’in nafila na Sunna da ake yi kafinta, kamar na kafin sallar Asuba ɗin can, da Azuhur, ko sallar Dhuha; idan saboda ita ne aka je Masallacin, ko ta Wuturi idan a Masallaci aka yanke shawarar yin ta, ko kuma wata salla ta farilla.

To, idan mutum ya yi waɗannan, ba sai ya yi na gaisuwar Masallaci ɗin nan ba; sun wadatar. Saboda ba komai ake nufi da Gaisuwar Masallaci ɗin ba, illa hana mutum ya zauna ba tare da ya yi sujada ga Ubangiji ba. Domin hakan wata hanya ce ta raya Masallatai da salloli; ba a son mutum ya shiga ba tare da ya yi wata salla ba.

7 **Neman Sahun Farko:**

Sunna ce idan mutum ya shiga Masallaci, ya yi koƙarin samun shiga sahan farko, musamman namiji. Domin sahan farko shi ne mafi girma da ɗaukaka, da dacewa da ɗa namiji. Su kuwa mata, sahan karshe shi ya fi dacewa da su. Hujja a kan wannan sunna kuwa, ita ce Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“mafi alhairin sahu ga maza, shi ne sahan farko. Mafi sharrisa kuma gare su, shi ne sahan karshe. Mafi alhairin sahu kuma ga mata, shi ne sahan farko. Mafi sharrinsa kuma gare su, shi ne sahan farko.”** (Muslimu:440/). Mafi alhairi na nufin: Mafifici lada da falala. Mafi sharri kuma na nufin: Mafifici ƙarancin lada da falala.

Sai dai a lura. Wannan Hadisi yana aiki ne, a idan maza da mata suka sami kansu a Masallaci ɗaya domin yin salla cikin jami’i, babu kuma wani shamaki na kyallo ko bango, ko wani abu mai kama da haka, a tsakaninsu. To, a nan ne ake cewa, mafi alhairin sahu ga mata, shi ne sahan karshe. Ba kuwa don komai ba, sai don ya fib a su sutura da kariya daga idanun mazaje. Amma, idan akwai wani shamaki a tsakaninsu, na bango ko matara kama da shi. Ko kamar yadda take faruwa a mafi yawan Masallatanmu nay au, inda ake ware wa mata wurin sallarsu na musamman. To, a irin wannan hali, su ma mata, mafi alhairin sahu gare su, shi ne sahan farko, can a tsakaninsu. Saboda wancan dalili na zamansu kusa da maza, ya kau. Saboda a ƙa’idar tsago hukunce-hukunce, hukunci, kowane iri ne, yana samin gindin zama ne,

ko rasa ta, gwargwadon wanzuwar dalilinsa ko rashinta. Wani dalilin kuma shi ne, falalar da take a cikin sahan farko din, ta kowane hali, kamar yadda wasu Hadisai suka nuna.

Wata hujjar kuma ita ce Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu*, har yau, inda ya ce, Annabi *sallallahu alaihi wa sllam* ya ce: **“Inda mutane sun san alhairin da yake cikin kiran salla da sahu na farko, ya kuma zamana ba za su iya samun shiga cikinsa ba sai ta hanyar kuri’a, wallahi, da sun yi ta. Inda kuma sun san alhairin da yake cikin kuma sakko dimin zuwa Masallaci, da sun yi rigyangyanto yin sa. Inda kuma sun san alhairin da yake cikin sallar Isha’i da ta Subahin, wallahi da sun tafi wurin yin su ko dad a rairrahe ne.”** (Buhari:615/ Muslimu:437).

8 Kusantar Liman:

Mafi dacewa ga wanda yake salla a bayan Liman, bayan ya yi koƙarin shiga sahan farko, kamar yadda bayani ya gabata. Shi ne, ya kara yin wani koƙarin, na ganin ya kasancewa kusa ga Liman, kai tsaye, ta wajjen dama gare shi, ko haka. Wannan shi ne maffifici.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce, Hadisin Abdullahi dan Mas’ud *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: **“Manya daga cikinku kuma masu hankali, su kasance bayana kai tsaye.”** (Abu Dawuda:674/ Tirmizi:227). Cewar da ya yi *sallallahu alaihi wa sallam*, ‘su kasance bayana’ tana nufin a kasance kusa-kusa da shi, sosai. Wannan kuwa babban dalili ne, da yake tabbatar da cewa, kasancewa kusa da Liman, daga kowane bangare ake, shi ne abin da aka fi so a Sunna.

Sunnonin Salla:

◆ Rashin zuwanka sallar jam'i yana hana ka samun falaloli masu yawa, saboda har takunka zuwa masallaci yana daga darajarka a wurin Allah, kuma ya goge maka zunubanka.

Salla tana da Sunnoni masu yawa. Ga kaɗan daga cikinsu:

1 Sitira da Sunnoninta:

1 Amfani da Sitira:

Amfani da Sitira idan za a yi salla, ga wanda yake bin Liman, da mai salla shi kadai, Sunna ne. Idan Liman ya sanya Sitira a gabansa, to, ba sai mámú ya sanya wata daban ba; wannan ta Liman ta wadatar. A takaice dai amfani da Sitira a cikin salla Sunna ne.

Hujja a kan wannan sunna ita ce, Hadisin Abu Sa'id Alkhudurí *raliyallahu anhu- marfú'an*, wanda a cikinsa aka ce: **“Idan ɗayanku zai yi salla, to, ya yi ta dabra da wani abu da zai shiga tsakaninsa da mutane....”** (Buhari:509/ Muslimu:505). Hadisan da suka yi magana a kan zaman Sitira Sunna, suna da yawa, waɗanda suka tabbatar da cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya yi Sitira da gado, ya yi da Katanga, ya yi da kututturu, ya yi da kyame, ya yi da mashi, ya yi da kokara, ya kuma yi da dabba, da waɗansu abubuwa waɗanda ba waɗannan ba.

Shari'a ta yi umarni da amfani da Sitira dīn nan, duk inda mutum zai yi salla. Dada a cikin gari ne ko cikin karkara; sallar ta zaman gida ce ko ta halin tafiya. Zancen kuma targaban wani ya gitta a gabansa, bai taso ba, saboda Hadisin day a yi umarni da amfani da Sitira bai banbance tsakanin halin yin salla a cikin gari ko a cikin karkara ba. Bayan haka kuma shi, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana amfani da Sitira dīn a lokacin sallar zaman gida ko ta cikin halin tafiya, kamar yadda Hadisin Abu Juhaifah *raliyallahu anhu* ya zo da bayani. (Buhari:50/ Muslim:503).

2 Matsawa kusa ga Sitira:

Matsawa kusa ga Sitira idan za a yi salla, Sunna ne. Abin da Sunna ta yi tanadi shi ne, kada sararin da yake tsakanin mai salla da Sitirarsa, ya wuce kwatankwacin inda akuwa za ta iya kutsa kai ta wuce.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sahal dān Sa'ad *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “sararin da yake tsakanin inda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake aza goshi ya yi salla. Da bango bai, iyakarsa gwargwadon inda akuya za ta iya kutsa kai ta wuce.” (Buhari:496/ Muallimu:508). Kalimar ‘*musallāh*’ ta Larabci, tana nufin ‘inda ake aza goshi a yi sujada,’ wato salla, kamar yadda muka fassara ta.

3 Kange mai gittawa:

Sunna ce idan mutum yana salla, wani ya yi nufin gittawa a gabansa, ya kange shi. Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Sa'id *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Idan dayanku ya girka salla dabra adin da yake iya hana mutane gittawa a gabansa, sai kuma wani ya yi yunkurin gittawa gabansa dīn. To, ya tunkudi kirjinsa. Idan kuma ya ki saurarawa, to, ya zare dantse ya yake shi. Ba kowa ba ne illa Shaidan.*” (Muslimu:505).

Amma idan mace ce ta yi karuƙarun gittawa gaban mai salla, ko bakin kare, ko jaki. To, wajibi ne ma, ya kange su ɗin bisa zance ingantatce. Saboda ɗaya daga cikin waɗannan abubuwa duk, da zarar ya gitta gaban mai salla, to, sallar ta faɗi, kamar yadda bayani ya zo a cikin Hadisin Abu Zarrin *raliyallahu anhu*. (Muslimu:510). Saɓanin duk wani abu wanda ba su ba, da ba ya bata masa salla. **Wannan hukunci shi, Malaminmu Ibn Usaimin rahimahillahu ya zaɓa.**

4 Asawaki gab da salla:

Wannan shi ne wuri na uku, da Sunna ta karfafa bukatar yin asawaki ga mai salla.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Ba don gudun in tsananta wa al’umata ba, da na umarce su da yin asawaki gab da tayar da kowace salla.”** (Buhari:887).

<2> Idan an mike tsaye kuma Sunna ta tanadi:

1 Daukaka Hannuwa Domin Kabbarar Harama:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin ɗan Umar *raliyallahu anhuma*, cewa: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana ɗaga hannuwansa dabra da kafadunsa idan za a tayar da salla. Yana kuma ɗaga su idan za a yi ruku’i, da kuma lokacin ya ɗaukako kansa daga ruku’i, sa’annan ya ce: **“sami’allahu liman hamidah, Rabbaná wa lakal-hamdu.”** Amma, ba yakan ɗaukaka su idan za a yi sujada ba.” (Buhari:735/ Muslim:390).

Abu Hubairah *rahimahullahu* ya ce: “Kan malamai kuma ya haɗu a kan cewa, ɗaukaka hannuwa a lokacin kabbarar harama, Sunna ne ba wajibi ba.” Don karin bayani sai a duba: “*Al’ifsáh: 1/123*)

Wuraren da ake ɗaga hannaye, waɗanda suka zo a nassi wuri huɗu ne

Yayin kabbarar harama

Yayin ruku’u

Yayin ɗagowa daga ruku’u

Waɗannan wurare guda uku sun tabbata a cikin Bukhari da Muslim a hadisin Abdullahi ɗan Umar (R.A) kamar yadda ya gabata. Wuri na huɗu shi ne :

Yayin tashi daga zaman tahiyyar farko

Wannan ya tabbata a hadisin Abdulllahi ɗan Umar – Allah ya yarda da su – a cikin Sahihul Bukhari

2 Bude Tafunan Hannu:

Sunna ne mutum ya buɗe tafunan hannunsa tare da mife yatsunsa tsaye, a lokacin day a ɗaga hannuwansa sama domin kabbarar harama. Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu ahu*, inda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan ta shi zai yi salla, yana ɗaga hannuwansa sama, mife.” (Ahmad:8875/ abu dawuda:753/ Tirmizi:240), Albani kuma ya inganta shi: (*Sahihu Abi...:3/341*)

3 Tsayawa da Hannuwa Inda Sunna ta ce:

Nassosa sun taho ɗauke da yanayi biyu, da aka samo daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, waɗanda suke iyakance daidai inda ya kamata hannuwa su tsaya idan an ɗaga su. Nassi na farko ya nuna cewa, yana tsayawa ne da su, *sallallahu alaihi wa sallam*, daidai kafadunsa. Wannan riwaya tana cikin ingantattun littafan Buhari da Muslimu, daga ɗan Umar *raliyallahu anhu*. (Buhari:735/ Muslimu:390). Nassi na biyu kuma, ya nuna cewa, yana tsayawa ne da su, *sallallahu alaihi wa sallam*. dabra da saman fatun kunnuwansa. Wannan

riwayar Imamu Muslimu ce, daga cikin Hadisan Maliku dan Huwairis *raliyallahu anhu*. (Muslim:391). Saboda haka abin day a kamata ga mutum, shi ne, ya riƙa yi yana canzawa daga yanayi na farko zuwa na biyu, a kai a kai.

4 Dora Hannun Dama a Kan na Hagu:

Sunna ne ga mai salla, ya dora hannunsa na dama a kan na hagu bayan an ƙare kabbarar harama. Hujja a kan wannan Sunna kuwa, ita ce, haɗuwar kan Malamai, kamar yadda aka samo daga dan Hubairah *rahimallahul-jami'a*. don karin bayani, sai a duba: “*Al’ifsáh:1/124*”

5 Rike Hannun Hagu da na Dama, Sunna ne:

Sifa ta Daya: A wannan sifa, mutum zai dora hannunsa na dama ne a kan na hagu. Hujja kuwa ita ce, Hadisin Wa’il dan Hajar *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Na ga Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, idan yana tsaye a cikin salla, yakan sa hannunsa na dama ya damke na hagu.” (Abu dawuda:755/ Nasa’i:888), Albani kuma ya inganta shi.

Sifa ta Biyu: A wannan sifa kuma, mutum zai dōra hannunsa na dama ne a kan zira’insa na hagu. Hujja kuwa ita ce, Suhailu dān Sa’ad *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Mutane sun kasance, ana an umartar su, da dōra hannun dama a kan zira’n hannun hagu a cikin salla. (Buhari:740).

Kenan, wani lokaci Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, yakan dōra hannun nasa na dama a kan wuyan na hagu, wani likaci kuma a kan zira’insa, domin hakan ya zama an sami hanaya biyu, ta raya wannan Sunna.

6 Sunna ce a yi addu’ a kafin fara salla:

Addu’ar da akan yi a Sunna bayan kabbarar harama, kafin a shiga cikin salla gadan-gadan tana da sigogi da dama. Saboda haka, mustahabbi ne, musulmi ya rika yi yana caccanzawa daga wannan siga zuwa wannan, domin sabantawa; yau ya yi wannan, gobe kuma ya yi waccan. Daga cikin waɗannan sigogi akwai:

- 1> **“Subhānakallāhumma wa bi hamdika. Tabārakas-muka wa ta’āla jadduka, wa lā ilāha gairuka.”** (Tsrki ya tabbata gare ka ya Ubangiji! Sunanka ya daukaka, matsayinka kuma ya hayaka. Babu wani abin bauta bayanka.) [Ahmad:11473/ Abu Dawuda:776/ Tirmizi:243/ Nasa’i:900] daga cikin Hadisan Abu Sa’id *raliyallahu anhu*. Sai dai akwai ‘yan maganganu a kan Hadisin. Amma, tattare da haka, yana da wasu hanyoyi da suke tangale shi. Malam Ibn Hajar ma ya kyautata shi a cikin: “Natā’ijul-afkār:1/412”
- 2> **“Alhamdu lillāhi hamdan kasīran dayyiban wa mubārakan fihi.”** (Godiya ta tabbata ga Allah; godiya mai yawa, mai cikakken tsarki, mai kuma albarka a cikinta.) Daga cikin falalar da wannan addu’ a take da ita, akwai cewar da Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: **“Wallahi! Na ga mala’iku goma sha biyu suna wasosonta domin tantance waye daga cikinsu zai dauke ta zuwa fadar Allah.”** (Muslimu:600), daga cikin Hadisan Anas *raliyallahu anhu*.
- 3> **“Allāhumma bā’id baini wa baina khadāyāya kamā bā’adta bainal-mashriki wal magribi. Allāhumma nakkini min khadāya kamā yunakkās-saubai-abyadhu minad-danas. Allāhumma agsilni min khadāyāya bissalji walmā’i wal-baradi.”** (Ya Ubangijina! Ka nisanta tsakanina da kurakuraina kamar yadda ka nisanta tsakanin gabas da yamma. Ya Ubangijina! Ka tsarkake ni daga zunubaina kamar yadda ake tsarkake farin tufa daga datti. Ya Ubangijina! Ka wanke ni daga kurakuraina, da ruwa da kankara.) [Buhari:744/ Muslimu:598], daga cikin Hadisan Abu hurairah *raliyallahu anhu*.

- 4> **“Alláhu Akbar kabíran, wal hamdu lilláhi kasíran, wa subhánalláhi bukratan wa asílan.”** (*Allah mai girma, girman da ba shi da iyaka. Godiya kuma ta tabbata ga Allah, godiya mai yawa. Tsarki kuma ya tabbata gare shi safiya da marece.*). Daga cikin falalar da wannan addu’a take da ita, akwai cewar da Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: **“Na yi mamakin lamarin wannan du’a’i, domin nag a irin yadda aka bude mata kofofin Aljanna, hayan-hayan.”**

(Muslimu:601) daga cikin Hadisan dan Umar *raliyallahu anhu*.

7 Neman Tsari:

Neman tsari a lokacin fara salla, Sunna ne. Shi kuma Sunna ta so, mutum ya riƙa yi yana canza siga daga cikin sigoginta da aka riwaito; wani lokaci ya yi wannan, wani lokaci kuma ya yi wacca. Daga cikin waɗannan sigogi akwai:

- 1> **“A’úzu billáhi minash-shaidáni- Rajim.”** (*Ina neman tsarin Allah daga sharrin Shaidan jefaffe*).

Wannan siga ita mafi yawan Malamai *rahimahullahu* suka zaɓa. Hujjarsu kuma akan haka ita ce, faɗar Allah Maɗaukakin Sarki: **“Idan za ku karanta Alkur’ani, to, ku nemi tsarin Allah daga sharrin Shaidan jefaffe.”** [Nahli:98]

- 2> **“A’úzu billáhi samí’ul’alím minash-shaidáni- Rajim.”** (*Ina neman tsarin Allah, mai ji, Masani, daga sharrin Shaidan jefaffe*)

Hujjarsu a kan wannan siga kuma, ita ce, faɗar Allah Maɗaukakin Sarki: **“Idan kuma wata fizga daga Shaidan ta fizge ka, sai ka nemi tsari ga Allah. Lalle ne shi, mai ji ne, Masani.”** [Fussilat:36]

8 Farawa da Bisimilláh:

Yin bisimillah bayan neman tsari, yana daga cikin Sunna. Nan take bayan neman tsarin nan, sai mutum ya ce: **“Bismilláhir-Rahmánir-Rahím.”** (*Ina farawa da sunan Allah mai rahama, mai jinkayi.*) Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Nu’aimu Almuĵmar *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Na yi sallal bayan Abu Hurairah *raliyallahu anhu*. Sai na ji ya karanta: *bismillahir-Rahmanir-Rahim*, sa’annan ya karanta ‘fátiha...’ Karshen Hadisin kuma, mai riwaya ya ce, sai Abu Hurah *raliyallahu anhu* ya ce: “Ina rantsuwa da wanda rayuwata take hannunsa, babu wanda yake salla kamar yadda Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yake yi daga cikinku, kamar yadda nake yi.” (Nasa’i: 906/ Ibn Huzaimah:1/251) Daru Kudni kuma ya ce: “Wannan Hadisi ne

ingantacce, saboda gaba dayan wafanda suka riwaito shi amintattu ne.” “*As-sunan:2/46*”

Abin kuma da ya hana malamai yanke hukuncin zaman karanta *basmala* a cikin salla wajibi, shi ne kasancewar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, bai karantar da wancan mutu da bai iya salla, karanta basmalar ba. A maimakon haka sai kawai ya takaita a kan nuna masa matsayin karanta ‘fatiha’ a cikin salla. Wato, kamar yadda Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, wanda Buhari da Muslimu suka riwaito, ya zo da bayani. (Buhari:757/ Muslimu:397).

9 Fadar “ámin” tare da Liman:

A duk lokacin da Liman ya kare karatun Fatiha a cikin raka’ar da ake karatu a cikin ta a asirce. To, Sunna ta bukaci wanda yake salla bayansa, ya fadi ‘ámin” idan Limamin ya fada. Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Idan Liman ya ce: ‘ámin’ kuma ku ce: ‘ámin’ Saboda duk wanda ‘ámin’ dinsa ta dace da ta mala’iku, an gafarta masa duk zunubansa da suka gabata.*” (Buhari:780/ Muslimu:310).

10 Karanta ‘súra’ bayan fátiha:

Karanta ‘súra’ bayan ‘fátiha’ Sunna ne a cikin raka’a ta farko da ta biyu, kamar yadda mafi yawan Malamai *rahimahulla* suka yanke hukunci. Hujja kuwa a kan haka, ita ce Hadisin Abu Katadah *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana karanta ‘fátiha’ da ‘súra’ a cikin kowace raka’a daga cikin raka’o’i biyu na farkon Azahar, inda yakan tsawaita a cikin ta farko, ya takaita a cikin ta biyu.” (Buhari:759/ Muslimu:451).

Amma idan a bayan Liman mutum yake salla, wadda ake karatu a cikinta a bayyane. To, ba sai ya karanta ‘súra’ bayan ‘fátiha’ ba. A maimakon haka sai ya kasha kunne ya saurari wadda Limaminsa yake karantawa.

Malam Ibn Kdámah *rahimahullahu* ya ce: “Iya saninmu, babu wani sabani a tsakanin Malamai a kan zaman karanta ‘súra’ bayan ‘fátiha’ a cikin raka’o’i biyu na farkon kowace salla, Sunna.” Domin karin bayani sai a duba: *Almugni:1/568*).

<3> A cikin Ruku'u kuma an Sunnanta abubuwa kamar haka:

1 Dora hannuwa a kan guwawu:

Sunna ce idan mutu ya yi ruku'u, ya dora hannuwansa a kan guwawunsa tare da wate yatsun hannunsa a kansu. Hujja a akan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Humaid *raliyallahu anhu*, inda ya ce: "Babu wanda ya kai ni kiyayen irin yadda Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yake salla. Da idona nag a idan zai yi kabbara sai ya daukaka hannuwansa dabra da kafafunsa. Idan kuma ya yi ruku'u, sai ya dagargaje hannuwansa a kan gwawunsa, sa'annan midè gadon bayansa shantam." (Buhari: 828). A cikin Hadisin Abu Mas'ud kuma *raliyallahu anhu*, ya ce: "Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana warware yatsun hannuwansa ne a kan guwawunsa....." (Ahmad:17081/ Abu Dawuda:863/ Nasa'i:1038), da dangane kyakkyawa. Akwai kuwa waɗansu Hadisan da suka karfafa shi, daga cikin Hadisan Wa'ilu dan Hajar, awurin Ibn Huzaimah:594)

2 Mike gadon bayan shantam:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Humaid As-sá'idí *raliyallahu anhu*, cewa: "Idan Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, ya yi ruku'u, yakan dagargaje hannuwansa a kan guwawunsa, sa'annan ya mife gadon bayansa shantam." (Buhari:828). Haka nan kuma, Sunna ne mai salla ya tayar da kansa daidai da gadon bayan nasa; ba tare day a daga shi sosai, ko ya sukuyar da shi ba. Hujja a kan haka kuma, ita ce, Hadisin Sayyidah A'isha *raliyallahu anha*, a wurin Muslimu, wanda a cikinsa ta faɗi irin wannan sifa dangane da yanayin ruku'un Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ta ce:

Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan ya yai ruku'u, bay a sunkuyar da kansa sosai, ba ya kuma hambare shi; yakan dai tsayar das hi ne tsaka-tsakin haka." (Muslim:498).

Kalimar '*lam yushkhisu*' ta Larabci, ita ce muka fassara da 'ba ya hambarewa' a yayin da ita kuwa, ta '*lam yusawwib*' muka fassara tad a 'ba ya sunkuyarwa sosai.'

3 Nisanta Damuttsa daga kuifi:

Sunna ce ga wanda yake salla, idan ya zo ruku'i, kada ya dāmfara damuttsansa a kan kuyabunsa. Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Mas'udi *raliyallahu anhu* wanda ya gabata, inda ya ce: "Sa'annan Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi ruku'i; ya kuma nisantar damuttsansa daga kuyabunsa, ya kuma dōra hannuwansa a kan guwawunsa, ya kuma warware yatsunsa..." Sa'annan mai riwayar ya kara da cewa: "Kamar haka ne, nag Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana yin salla." (Ahmad:17.81/ Abu Dawuda:863/ Nasa'i:1038). Don farin bayani, sai a duba: *Hāshiyah* (2).

Kalimar: '*mujāfāt*' ta Larabci a cikin wannan Hadisi, ita ce muka fassara da 'nisantawa'. Sai dai yana da kyau a lura, yin hakan yana zama Sunna ne a lokacin da, mutum ba zai cutar da wanda yake gefensa ba. Saboba bay a kamata ga musulmi don taƙamar raya Sunna a cikin salla, ya cutar da abokin sallarsa.

Game da wannan Sunna ta nisanta damuttsa daga kuyabu, Imamu-Nawawi *rahimahullahu* ya ce: 'Ban san akwai wani malami daga cikin ma'abuta ilimi ba, da bai aminta da kasancewar wannan Sunna, abar so da kauna. Imamut-Tirmizi ma, ya cirato, daga bakin ma'abuta ilimi, zaman yin haka Sunna har a cikin sujada, ba ruku'u kawai ba; ba kuma tare da wata inda-inda ba.' Domin farin bayani, sai a duba: *Al-majmū'*: (3/401).

4 Addu'o'i a cikin ruku'i:

Karanta addu'o'i, waƙanda aka riwaito, a cikin ruku'i, Sunna ne. Ma'ana, bayan mutum ya karanta: "*Subhāna Rabbiyal azim wa bihamdihi*, sai kuma ya kaanta waƙansu addu'o'in na daba, waƙanda aka riwato ta ingantattar hanya cewa. Daga cikin irin waƙannan addu'o'i, akwai:

- 1> "*Subhānakal- Lāhumma Rabbaná wa bi hamdika. Allāhumma agfir lí.*" (Tsarki, da godiya, sun tabbata gare ka ya Ubangijina! Ya Ubangijina! Ka gafarta mani.) [Buhari:894/ Muslimu:484], daga cikin Hadisan Sayyida A'isha *raliyallahu anha*.
- 2> "*Subbūhun Kuddūsun Rabbil' Malá'ikati war- Rúhu.*" (Allah, kai

ne abin yawaita wa tasbihi da tsarkakewa. Ya Ubangijin Mala'ika Jibrilu da sauran Mala'iku. [Muslimu:487], daga cikin Hadisan Sayyida A'isha raliyallahu anha.

- 3> **“Alláhumma laka raka’atu, wa bika ámantu, wa laka aslamtu. Khasha’a laka sam’í, wa basrí, wa mukkhi, wa azmí, wa asabí.”** (Ya Ubangijina! Dominka na yi sujada, da kai kuma na yi imani, a gare ka kuma na mika wuya. Kunnuwana kai kadai suke saurare, idanuna kai kadai suke gani, kwakwalwata kai kadai take tunani, kassan jikina kai kadai suke tsimayi, jiyojina kai kadai suke kirdado.) [Muslimu771], daga cikin Hadisan Sayyida A'isha raliyallahu anha.
- 4> **“Subhána Zil-Jabarúti, wal malakúti, wal- Kibrayái, wal- Azamati.”** (Tsarki ya tabbata gare ka Allah, ma’abuci karfi da buwaya, da mallaka, da girma da dāukaka.) [Ahmad:23411/ Abu dawuda:873/ Nasa’i:1050], daga cikin Hadisan da aka samo daga Afulu dan Maliku raliyallahu anhu. Albani kuma ya ainganta shi. (Sahihu Abi Dawuda:4/27).

4> **Tasowa daga Ruku’u da Sunnoninsa:**

1 Tsawaita Ruku’u:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sabitu Albannání daga Anas raliyallahu anhu, cewa ya ce: “Wallahi b azan yi kasa a guiwa ba; zan yi salla yi muku salla kamar yadda nag a Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana yi mana.” Sabitu ya ci gaba da cewa: “Anas ya kasance yana wani da, ban ga kuna yi ba; shi idan ya dāukako kansa daga ruku’u, yakan saurara ne a tsayen. Har sai wanda yake tare da shi, ya kai ga cewa a ransa, shin ko Anas ya manta da salla ake yi ne? Haka nan kuma idan ya dāukako kan nasa daga sujada, yakan dadé a zaune. Shi ma har sai wanda yake tare da shi, ya kai ga cewa a ransa, shin ko Anas ya manta sallal ake yi ne.” (Buhari:821/ Muslim:472).

2 Caccanza du’ain cikin Ruku’u da daya daga cikin wadannan sigogi:

- 1> **“Alláhumma Rabbaná wa lakal- hamdu.”** (Ya Ubangijimu Abin bauta! godiya kuma ta tabbata gare ka.) [Buhari795], daga cikin Hadisan Abu Hurairah raliyallahu anhu.

- 2> **“Alláhumma Rabbaná lakal- hamdu.”** (Ya Ubangijimu Abin bauta! godiya ta tabbata gare ka.) [Buhari796/ Muslim:404] daga cikin Hadisan Abu Hurairah raliyallahu anhu.
- 3> **“Rabbaná wa lakal- hamdu.”** (Ya Abin bautarmu! godiya kuma ta tabbata gare ka.) [Buhari799/ Muslim:411], daga cikin Hadisan Abu Hurairah raliyallahu anhu.
- 4> **“Rabbaná lakal- hamdu.”** (Ya Abin bauta! godiya ta tabbata gare ka.) [Buhari722], daga cikin Hadisan Abu Hurairah raliyallahu anhu.

Abin da ake so a nan shi ne, wani lokaci ya yi wannan, wani lokaci kuma ya yi waccan.

3 Addu’o’i bayan ɗaukakowa daga ruku’u:

Karanta addu’u’in da aka riwaito, bayan ɗaukakowa daga ruku’u, Sunna ne. daga cikin waɗannan addu’a’i, waɗanda shari’a ta gindaya karantawa a wannan lokaci na bayan ɗaukakowa daga ruku’i, akwai:

- 1> **“Rabbaná lakal hamdu, mil’us- samáwáti wal- ardhi, wa mil’u ma shi’ita min ba’adu, ahlus- saná’i wal majdi, ahakku má k’alal abdu, wa kulluná laka abdun. Alláhumma lá máni’a lima a’adaita, walá mu’udíya lima mana’ata. Walá yamfaú zal jaddi mikal jaddu.”**(Ya Ubangijina! Godiya ta tabbata gare ka, gwargwadon cikar faɗin sammai da kasa, da gwargwadon cikar duk wani abu da ka so, bayan su. Babu wani wanda ya cancanci yabo da kambamawa kamar ka. Mafificin abin da bawa zai furta domin bayyana matsayinsa a wurinka, bai kai ga, cewa, gaba ɗayanmu, bayi muke a wurinka ba. ya Ubangijina! Babu wanda ya isa ya hana abin duk da ka bayar, ko ya bayar da abin duk da ka hana. Kokarin kuma duk wa ni mai kokari, ba zai iya samar da wani abin da ba ka yi nufinsa ba, ya Allah!) (Muslimu:477). Imamu Muslimu ya riwaito wannan Hadisi daga cikin Hadisan Sa’id raliyallahu anhu.
- 2> **“Alhamdu lilláhi hamdan kasiran ɗayyiban mubárankan fíhi.”** (Godiya ta tabbata ga Allah; godiya mai yawa, mai tsarki, mai kuma albarka.). Annabi sallallahu alaihi wa sallam yana cewa game da wannan lafuzzan da suke kunshe a cikin wannan riwaya: **“Ko shakka babu na ga mala’ika goma sha biyu suna rigyangyantun, domin tantance wanda zai ɗauki wannan addu’a zuwa fadar Allah, daga cikinsu.”** (Muslimu:600/ Buhari:799).

- 3> *“Allahumma dahhirni bis-salji, wal- bardi, wal má’il bárid. Alláhumma dahhirni minzzunúbi wal khadáyah kamá yukás-saubul- abyadhu minl- wasakhi.”* (Ya Ubangijina! Ka yi mini wankan tsarki da kankara da ruwa mai sanyi. Ya Ubangijina! Ka tsarkake ni daga zunubai da kurakuraina kamar yadda ake wanke farin tufafi, a raba shi da datti.) (Muslimu:476)

Idan mutum ya karanta waƙánnan addu’o’i, to, babu shakka wannan rukuni da yake a kai, na tsayuwa bayan ƙáukakowa daga ruku’i, zai tsawaita.

<5> Sujada da Sunnoninta:

- 1 Keeping a distance between the arms and the side, and between the thighs and the belly while prostrating.

Sunna ne ga mai sujada, ya nisantar da damuttsansa daga kuyabunsa, ya kuma nisantar da cinyoyinsa daga randar cikinsa. Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Adullahi ɗan Buhainata *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan yana salla, yakan nisantar da hannuwansa daga gangar jikinsa ta hanyar buɗe su, har sai an hangi fari-farin hamatarsa.” (Buhari:390/ Muslimu:495), da kuma Hadisin Maimuna *raliyallahu anha*, wadda ta ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan ya yi sujada, ɗan akuya na iya kutsawa ta tsakiyarsa ya wuce, idan ya so.” (Muslimu:496/). Wannan bayani kuma, ba komai ba ne illa, koƙarin kaiwa matuƙa a cikin bayyana irin yadda yake bubbuɗewa ne *sallallahu alaihi wa sallam*. Saboda haka, bubbuɗewa ɗin nan dai a yayin da ake yin Sujada, Sunna ne, matuƙar ba za a cutar da abokin salla ba, kamar yadda hukucin yake a cikin nisanta damuttsa daga kuyabu a lokacin da ake yin ruku’u.

Haka nan kuma Sunna ne, idan mutum yana sujada ya buɗe cinansa sosai, ba tare da ɗaya ta ko shafi ɗaya ba. Sa’annan kuma kada ya ɗora randar cikinsa a kan cinyoyin. Abin da Sunna take bukata dai, shi ne ya yi nesa-nesa da cinan nasa daga randar cikinssa. Hujja a kan wannan Sunna, ita ce, Hadisin Abu humaidin *raliyallahu anhu*, inda yake sifanta yadda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake salla, ya ce: “Idan ya yi sujada yakan buɗe cinansa ne

sosai, ba kuma tare da ya dōra cikin nasa a kan wani sashe na cinan ba.” (Abu Dawuda:735). Yin haka Sunna ne kamar yadda bakin gaba dāyan ma’abuta ilimi ya haḍu, kamar kuma yadda Imamush- Shaukāni da waninsa suka cirato.

Imamush- Shaukāni *rahimahullahu* ya ce: “Wannan Hadisi yana nuna cewa buḍe cinyoyi a cikin Sujada, da yin nesa-nesa da randar ciki daga gare su, Sunna ne. Babu kuma sabani a tsakanin Malamai dangabne da haka.” Domin karin bayani sai a duba: *‘Nailul- Audār: 2/257’*

2 Fuskantar alkibla da yatsun kafa, Sunna ne:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Humaidin *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “babu dāya daga cikinku day a kai ni sanin yadda Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yake salla...” a gaba kaḍan ya kara da cewa: “Idan zai yi sujada sai ya shimfida tafunan hannunsa a bisa kasa, ba tare da ya yumke su ba. Sa’annan ya fuskantar da sasannin yatsun kafarsa zuwa ga alkibla.” (Buhari:828).

Su ma yastun hannun, abin da Sunna ta tanada shi ne, barin kowanensu dāmfare da dān’uwansa a lokacin da ake rungume da kasa ana Sujada. Sa’annan a fuskantar da su zuwa ga alkibla. Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Tabbatattar maganar da aka samo daga dān Umar *raliyallau anhu* a cikin: *Muwaddā’ Imāmu Mālik*, da kuma: *Musannaḡi Abi Shaibah* daga hafsin dān Āsim *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Yana daga cikin Sunna, mutum ya shimfida yatsun hannunsa a kan kasa lokacin da ake Sujada, tare da barin kowannensu dāmfare da dān’uwansa, da kuma fuskantar da su zuwa ga alkibla.” Domin karin bayani sai a duba: *Musannaḡi Abi Shaibah:1/236*. Akwai kuma waḍansu Hadisin daga cikin Hadisan Wá’il dān Hajar, da yake karfafa wannan da cewa: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan ya yi Sujada yakan harhaḍe ‘yan yatsunsa.” Haisamí kuma ya inganta shi. (*Majm’u’uz- Zawá’id:2/135*).

3 Addu’o’i a cikin Sujada:

Karanta waḍansu addu’o’i na musamman irin waḍanda aka riwaito a Sunna, bayan faḍar: **“Subhāna Rabbiyal- a’alá,”** a lokacin da ake rungume da kasa ana Sujada, Sunna ne. **Daga cikin irin waḍannan addu’o’i akwai:**

- 1> **“Subhánakallá- áhumma Rabbaná wa bi hamdika. Alláhummagfir lí.”** (Tsarki da godiya sun tabbata gare ka ya Ubangijina! Ina kuma neman gafararka ya Ubangiji!) [Buhari:794/ Muslim:484], daga cikin hadisan Sayyida A’isha raliyallahu anha.
- 2> **“Subbúhun Kuddúsun Rabbil’ Malá’ikati war- Rúhu.”** (Allah, kai ne abin yawaita wa tasbihi da tsarkakewa. Ya Ubangijin Mala’ika Jibrilu da sauran Mala’iku). [Muslimu:487], daga cikin Hadisan Sayyida A’isha raliyallahu anha.
- 3> **“Alláhumma laka sajadtu, wa bika ámantu, wa laka aslamtu. Sajada wajhí lillazí khalakahú wa sauwarahú, wa shakka sam’ahu wa basarahu. Tabaárakalláhu ahsanal- khálikina.”** (Ya Ubangijina! Gare ka na yi sujada, da kai kuma na yi imani, gare ka kuma na mika wuya. fuskata ta yi sujada ga wanda ya halitta ya kuma suranta ta; ya tsaga idanun da yake kanta, ya kuma samar da kunnen da yake gefenta. Madalla da Allah; mafi kwarewar masu halitta.) [Muslimu:771], daga cikin Hadisan Sayyidah A’isha raliyallahu anha.
- 4> **“Alláhummg- firlí zanbí kullhú; dikkahu wa jullahu; awwalahu wa ákhirahu; alániiyatahu wa sirrahu.”** (Ya Ubangiji! Ina rokon ka gafarta mani zunubaina gaba ɗaya; manya da kanana, na farko da na karshe; na boye da na bayyane.) [Muslimu:483], daga ciki Hadisan Abu Hurairah raliyallahu anhu
- 5> **“Alláhumma aúzu biridháka min suhdika, wa bi mu’áfátika min ukú batika, wa aúzu bika minka, lá uhsi saná’an alaika; anta kamá asnaita alá nafsika.”** (Ya Ubangiji! Ina neman tsari da yardarka daga fushinka. Ina kuma nemansa da tsarinka daga azabarka. Ina kuma neman tsari da kai, daga kyacewarka. Ba zain iya kaiwa makula a cikin yabo gare ka ba, kamar yadda ka yabi kanka.) daga cikin Hadisan Sayyidaah A’isha raliyallahu anha. A takaice, abin da ake so shi ne mutum ya karanta gwargwadon abin da yake iyawa daga cikin waɗannan addu’o’i a cikin sujadarsa; yana yi yana caccanzawa. Sai dai kamar yadda aka sani, abin da aka wajabta karantawa a cikin ruku’u shi ne: **“Subhana Rabbiyal’azim”** kafa ɗaya. sauran kuma duk maimaitawar da ake yi, Sunna ne. Haka nan a cikin Sujada, abin da aka wajabta shi ne karanta: **“Subhana Rabbiyal’a’ala”** kafa ɗaya. kafa ta biyu da ta uku kuma duk Sunna ne.

4 Yawaita addu'a a cikin Sujada Sunna ne:

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce Hadisin dan Abbas *raliyallahu anhu*, na wajen Imamu Muslim, wanda ke cewa: “***Amma kun ga Sujada! Ku yi kokari ku yawaita rokon Allah a cikinta. Yana da matuƙar wuya ku kasa samun ijaba.***” (Muslimu:479).

6 Sunnonin zama tsakanin sujada da sujada:

1 Shimfiɗa kafar hagu tare da ɗora ta dama a kanta a zauna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Humaidin As-sá'idí *raliyallahu anhu-marfú'an*, wanda a cikinsa ya ce: “Idan Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya zauna tsakanin sujada da sujada, yakan shimfiɗa kafarsa ta hagu ne, ya ɗora ta dama a kanta ya zauna.” (Buhari:828).

2 Tsawaita wannan zama a matsayinsa na rukuni:

Hujja a kan wannan Sunna kuwa, ita ce, Hadisin Sabitu Abunnání *raliyallahu anhu*, wanda ya gabata.

3 Sunna ne ga wanda zai tashi tsaye domin kawo wata raka'a; ta biyu ko ta huɗu, ya ɗan zauna kaɗan kafin ya miƙe.

Wannan ɗan ƙwaryaƙwaryan zama, shi ake ce wa: (*jalsatul-istiráhah*), wato: ‘zaman sararawa’ sai dai babu wata addu'a, takamaimai, da ake yi a cikinsa.

Hadisai uku ne kuma, suka zo da tabbacin wannan Sunna a matsayin hujja.

Hadisi na farko shi ne, Hadisin Maliku ɗan Huwairisu *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Ko shakka babu, nag a Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana salla. Idan zai zai miƙe tsaye daga raka'a ta biyu ko ta uku, ba zai yi hakan ba, sai ya ɗan ya da zango; ya zauna sosai na ɗan lokaci.” (Buhari:823). Shi kuwa Maliku ɗan Huwairisu ɗin nan *raliyallahu anhu*, shi ne wanda ya riwaito Hadisin nan da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake cewa a cikinsa: “***Ku yi salla kamar yadda kuka ga ina yi.***” (Buhari:631).

Sai dai wasu Malamai suna ganin cewa, wannan zama na sararawa ba Sunna na ba. Amma, magana ta gaskiya ita ce, zamansa Sunna kai tsaye ba tare da wata inda-inda ba. Hujja a kan haka kuwa, ita ce Hadisin Maliku *raliyallahu anhu*. Daga cikin kuma Malaman da suka rinjayar da zaman wannan zama Sunna, kai tsaye, hard Imamun- Nawawi, da Imamush- Shaukání, da Ibn Báz, da kuma Albani *rahimahumullahu*. Haka nan kuma Babbar Majalisar Binciken Al’amurran Ilimi da Bayar da fatawa ta Dindindin, ita ma ta yarda ta kuma amince da zaman shi, wannan zama na ‘sararawa’ Sunna. Domin karin bayani sai a duba: (*fatáwá wa makúlátun mutanawwiáh: 11/99*) da kuma: (*fatáwá lajnatud- dá’imáh: 6/445-446*).

Ga abin da Imamun- Nawawi *rahimahullahu* ya ce: “kasancewar ‘zaman sararawa’ a cikin salla Sunna kai tsaye, shi ne abin day a tabbata a cikin ingantattun Hadisai. Don karin bayani sai a duba: (*Almajmú’u:3/441*).

⟨7⟩ “Tahiyáh” da Sunnoninta:

1 Shifida kafar dama da tokara ta hagu:

Sunna tana so ne wanda yake salla, ya yi irin wannan zama bayan ya kamala raka’arsa ta biyu; ruku’u, da sujada, da tsuwa, da zamanta sun kamala. Dada kuwa, sallar mai raka’a huɗu ce, ko uku, ko biyu. Sharadín dai shi ne, a cikin kowace raka’a ta biyu, wadda zaman “*tahiyáh*” ke biyowa bayanta. To, irin wannan zama ake so mai salla ya yi. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin Abu Humaidin Assá’idí *raliyallahu anhu- marfú’an*, wanda a cikinsa yake cewa: “Idan Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya zauna tsakanin sujada da sujada, yakan shimfida kafarsa ta hagu ne, ya dora ta dama a kanta ya zauna.” (Buhari:828), da kuma Hadisin Sayyidah A’sha *raliyallahu anha*, inda take cewa: “Kuma Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, yakan yi “*tahiyáh*” bayan kowadanne raka’o’i biyu, ta hanyar shimfida kafarsa ta dama tare da tokara ta hagu.” (Muslimu:498).

Dangane kuma da abin da ya shafi “*tahiyáh*” ta karshe, wadda akan yi a cikin salla mai raka’a huɗu ko uku, nan gaba kaɗan za mu zo da bayanin Sunnonin da suke kunshe a cikinsu.

2 Dora tafukan hannuwa a kan cinai:

Dora tafukan hannuwa a kan cinai a lokacin da ake yin “*tahiyáh*” yana da yanaye-yanaye guda biyu. Ana kuma so ne, mai sallal ya riƙa yi yana kaiwa da komowa a tsakanin waɗannan sifofi guda biyu, da suka haɗa da:

Sifa ta ɗaya: Dora hannuwa a kan cinai.

Sifa ta biyu: Dora hannuwa a kan guwai. Yadda kuma zai yi shi ne, ya saka hannunsa na haɗu ya jimke guiwar kafarsa da hagu da shi. Shi kuwa hannun dama, sai ya tayar da manuninsa, wato, kashedinsa. Nan gaba kaɗan za mu kawo cikakken bayani a kan wannan Sunna ta tayar da manuni. Amma, shi hannun hagu yana nan koda wane lokaci shimfiɗe a kan guiwar kafar

hagu.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin ɗan Umar *raliyallahu anhum* wanda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan ya zauna a cikin salla, yakan ɗora hannunsa na dama a kan cinyarsa ta dama tare da rumke gaba ɗayan yatsunsa, ban da manuni; yatsan da yake kusa ga babban taysa. Shi kam yakan tayar da shi tsaye yana kallon alƙibla. A yayin da shi kuwa hannun hagu yake ɗora shi a kan cinyar hagu.” (Muslimu:580). A cikin wata riwaya kuma ya ce: “Yana damke guiwar kafarsa ta hagu da tafin hannunsa na hagu.” (579).

3 Caccanza yanayin yatsu:

A Sunna, an fi so mutum ya riƙa yi yana caccanza yanayin yadda yake ɗora yatsunsa a kan guwai a lokacin da yake yin “*tahiyáh*” tsakanin sifofi guda biyu, da aka riwaito a Sunna.

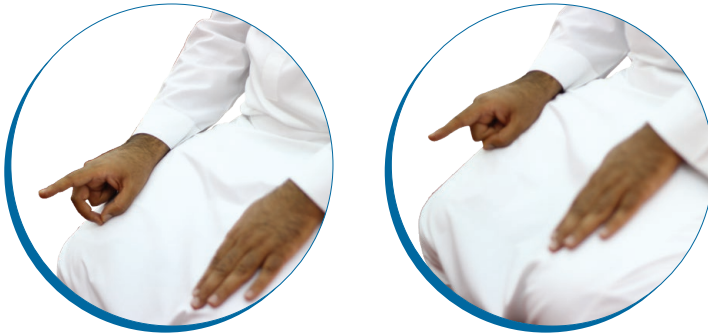
Sifa ta ɗaya: A wannan sifa mutum zai rumke gaba ɗayan yatsun nasa ne, na

hannun dama. Sa’annan ya tayar da manuni tsaye yana kallon alƙibla. Shi kuwa hannun dama da yatsunsa, suna can shimfiɗe a kan guiwar kafarsa ta hagu.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin ɗan Umar *raliyallahu anhuma*, wanda ya gabata, cewa: “... Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana ruƙe gaba ɗayan yatsun hannunsa na dama ne, sa’annan ya tayar da manuninsa, yatsan da yake kusa da babban yatsa, sama yana kallon alƙibla...” (Muslimu:580).

Sifa ta biyu: A wannan sifa kuma. Mutum zai kulla hoton wani abu ne mai kama da hamsin da uku a lissafi, ta hanyar rumƙe ƙaramin yatsansa da wanda yake bi masa. Sa’annan ya rika mommotsa babban yatsa tare da na tsakiya.

A yayin das hi kuwa manuni, zai tayar das hi tsaye yana kallon alƙibla. Shi kuwa hannun hagu yana can shimfiɗe a kan guiwar hagu.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin can na ɗan Umar *raliyallahu anhu* wanda ya gabata, wanda a cikinsa yake cewa: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan ya zauna zai yi “*tahiyáh*” yakan ɗora hannunsa na hagu a kan ƙafarsa ta hagu. Hannunsa na dama kuma, sai ya ɗora shi a kan ƙafarsa ta dama. Sa’annan ya kulla hoton talatin da biyar ta lissafi. Manuninsa kuma, sai ya tayar da shi sama yana kallon alƙibla.” (Muslimu:850).

4 Caccanza sigogin “*tahiyáh*”:

Sunna ce ga mutum ya rika caccanza sigogin “*tahiyáh*” waɗanda aka riwaito a Sunna; isan ya yi wannan yau, gobe kuma ya yi waccan. Daga cikin waɗannan sigogi akwai:

- 1> “*Attahiyyátu lilláhi, was- salawátu, waɗ- ɗayyibátu, assalámu alaika ayyuhan- Nabiyyu wa rahamatulláhi wa barakátuhu. Assalámu alainá wa alá ibáɗilláhi- sálihina. Ash- hadu allá’ iláha illalláhu, wa ash- hadu anna Muhammadan Abduhú wa Rasuluhú.*” (Tsarkakan kalmomin gaisuwa, da salati, sun tabbata ga Allah. Aminci kuma,

da rahamar Allah da albarkarsa, su tabbata gare ka ya kai wannan Annabi. Muma aminci ya tabbata a gare mu, da kuma ga sauran bayin Allah na kwarai. Ana shaida babu abin bautawa da gaskiya sai Allah. Ina kuma shaida cewa, lalle Muhammadu Bawansa ne kuma Manzonsa). [Buhari:1202/ Muslimu:402], daga cikin Hadisan dan Mas'ud raliyallahu anhu.

- 2> **“Attahiyyátul- mubárákátu, was- salawátud- dayyibátu lilláhi. Assalámu alaika ayyuhan- Nabiyu...”** (Tsarkakkakn kalmomin gaisuwa masu albarka, da salati, sun tabbata ga Allah. Aminci kuma ya tabbata gare ka ya kai wannan Annabi....). Sai kuma a cika har karshe kamar yadda yake a sama. [Muslimu:403] daga cikin Hadisan dan Abbas raliyallahu anhuma
- 3> **“Attahiyyátud- dayyibátus- saláwátu lilláhi. Aassalámu alaika ayyuhan- Nabiyu....”** (Tsarkakan kalmomin gaisuwa da salati, sun tabbata ga Allah. Aminci kuma, ya tabbata gare ka ya kai wannan Annabi...) Sai kuma a cika har karshe kamar yadda yake a can farko. (Muslimu404), daga cikin Hadisan Abu Musa raliyallahu anhu.

5 Zaunawa dangalgal a “tahiyyáh” ta karshe:

Abin da Sunna ta tanada idan mutum zai zauna domin yin “tahiyyáh” ta karshe, shi ne, ya zauna dangalgal a kan kasa, idan sallar mai raka’a huɗu ce ko uku. Wato, ya zauna a kan duwainiyarsa ta hagu. Irin wannan zama kuwa, na ‘dangalgal’ yana da siga fiye da ɗaya. Saboda da haka, ana so mai salla ya yi kofarin rika caccanzawa yau da gobe.

Daga cikin wafannan sigogi akwai:

- 1> **Shimfiɗa kafar hagu tare da fitar da ita ɓangaren dama. Sa’annan a tokara ta hagu ga kasa:**

Hujja a kan wannan siga ita ce, abin da Buhari rahimahullahu ya riwaito daga Abu Humaidin As- Sa’idi raliyallahu anhu: (Buhari:828).

- 2> **Simfiɗa dukan kafafu tare da fitar da su a ɓangaren dama. Sa’annan a tokara su ga kasa.**

Hujja a kan wannan siga kuma ita ce, abin da Abu Hurairah raliyallahu anhu ya riwaito (231), da Ibn Hibbán (1867), da Baihaḳi (2/128), daga cikin Hadisan Abu Humaidin As- sa’idi raliyallahu anhu, wanda kuma Albani ya inganta, rahimallahul jamí’i.

Sai dai yana da kyau a sani cewa, irin wannan zama na dangaldal, ba a cikin kowane zaman ta hiya na karshe, Sunna ta ce ayi shi ba. Ana yinsa ne a cikin zaman ta hiya na karshe a cikin salla mai raka'a uku, ko huɗu, amma, ban da mai raka'a biyu.

6 Caccanza salati ga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*:

Sunna ce mutum ya riƙa yi yana kaiwa da komwa a tsakanin sigogin salati ga Annabi *sallallahu alaihi wa salla*, da aka riwaito; idan ya yi wannan yau, gobe ya yi wancan. **Daga cikin waɗannan sigogi akwai:**

- 1> *Allāhumma salli alā Muhammadin, wa alā āli Muhammadin, kamā sallaita alā Ibrāhīma, wa alā āli Ibrāhīma innaka hamīdun Majīdun. Allāhumma bārik alā āli Muhammadin, kamā bārakta alā Ibrāhīma. Innaka Hamīdun Majīd. (Ya Ubangiji! Ka daɗa tsira ga Annabi Muhammadu, da alayen Annabi Muhammadu, kamar yadda ka yi tsira ga Annabi Ibrahima da alayen Annabi Ibrahima. Lalle kai abin godiya ne, abin kuma giramamawa. Ya Ubangiji! Ka daɗa aminci ga Annabi Muhammadu, da alayen Annabi Muhammadu, kamar yadda ka daɗa aminci ga Annabi Ibrahima da alayen Annabi Ibrahima. Lalle kai abin godiya ne, abin kuma giramamawa.)* [Buhari:3370] daga cikin Hadisan Ka'abu ɗan Ujrah *raliyallahu anhu*.
- 2> *Allāhumma salli alā Muhammadin, wa alā āli Muhammadin, kamā sallaita alā āli Ibrāhīma. Wa bārik alā Muhammadin wa alā āli Muhammadin, kamā bārakta alā āli Ibrāhīma, fil ālamīna Innaka Hamīdun Majīd. (Ya Ubangiji! Ka daɗa tsira ga Annabi Muhammadu, da alayen Annabi Muhammadu, kamar yadda ka yi tsira ga alayen Annabi Ibrahima. Ka kuma yi albarka ga Annabi Muhammadu, kamar yadda ka yi albarka ga alayen Annabi Ibrahima, a cikin talikai. Lalle kai abin godiya ne, abin kuma giramamawa.)* [Muslimu:305] daga cikin Hadisan Abu Ms'ud Al- Ansāri *raliyallahu anhu*.
- 3> *Allāhumma salli alā Muhammadin, wa alā azwājihī wa zurriyātihī, kamā sallaita alā āli Ibrāhīma, wa bārik alā āli Muhammadin, wa alā azwājihī wa zurriyātihī, kamā bārakta alā āli Ibrāhīma. Innaka Hamīdun Majīd. (Ya Ubangiji! Ka daɗa tsira ga Annabi Muhammadu, da matansa da zuri'arsa, kamar yadda ka yi tsira ga alayen Annabi Ibrahima. Ka kuma yi albarka ga Annabi Muhammadu, da matansa da zuri'arsa kamar yadda ka yi albarka ga alayen Annabi Ibrahima. Lalle kai abin godiya ne, abin kuma giramamawa.)* [Buhari:3369/ Muslimu:407] daga cikin Hadisan Abu Humaidin As-

Sá'idi raliyallahu anhu.

7 Neman tsari daga sharri abubuwa guda huɗu:

Sunna ta bukaci mai salla, kafin ya sallame, ya nemi tsarin Allah Maɗaukakin Sarki daga sharrin abubuwa guda huɗu. Bakin gaba ɗayan mafi yawan Malamai *rahimahumullahu* ya haɗu a kan haka. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu* cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa salla* ya ce: **“Duk lokacin da ɗayanku ya kare karatun tahiyáh ta karshe. To, ya nemi tsarin Allah daga sharrin abubuwa guda huɗu; azabar kabari, da azabar Jahannama, da miyagun kaddarorin rayuwa, da na mutuwa, da kuma sharrin Dujjal, korarrae daga rahamar Allah.”**

(Muslimu:588/ Buhari832).

Akwai kuma waɗansu addu’o’in na daban da suka Sunna ta zo da su, waɗanda ba waɗannan ba, da take kuma da bukatar mai salla ya riƙa caccanza hannu a tsakaninsu, kafin ya sallame sallarsa. **Daga cikinsu akwai:**

- 1> **“Alláhumma inní a’uzu bika minal- ma’asami wal- magrami.”** (Ya Ubangiji! Ina rokon tsarika daga ayyukan sabo da na zunubi.) (Buhari:832/ Muslimu:589).
- 2> **“Alláhumma inní as’alukal- Jannata wa aúzu bika minan- Nári.”** (Ya Ubangiji! Ina rokon ka sadakar Aljanna, ina kuma neman tsarinka daga Wuta.) [Abu Dawuda:792] Albani kuma ya inganta danganensa: (Sahihu Abi Dawuda:3/377).
- 3> **“Alláhumma inná zalamtu nafsí zulman kasíran, wa lá iagfiruz- zuna illá anta. Fagfir lí magfiratan min indika, war- hamná, innaka antal- Gafúrur- Rahím.”** (Ya Ubangiji! Na zalunci kaina, zalunci mai yawa, babu kuma mai gafarar zunubai sai kai. Ka gafarta mani, gafara ta musamman daga wajjenka, ka kuma yi mani rahama. lalle kai, mai yawan gafara ne, mai kuma yawan jinkayi.) [Buhari:6326/ Muslimu:2705].
- 4> **“Alláhumma a’inní alá zikrika, wa shukrika, wa husni ibádatika.”** (Ya Ubangiji! Ka taimake ni in riƙa ambatonka, in riƙa kuma godiya a gare ka, sa’annan in riƙa kyautata bautarka.) [Ahmad:22119/ Abu Dawuda:522/ Nasa’i:1304[, Albani kuma ya ainganta shi: (Sahihul- Jámi’i:2/1320).
- 5> **“Alláhumma inní a’úzu bika minal- bukhuli, wa a’úzu bika minal- jubuni, wa a’úzu bika an uradda ilá arzalil- umri, wa a’úzu**

bika min fitnatid- duniya, wa a'uzu bika min azabil kabri. (Ya Ubangiji! Ina neman tsarinka daga sharrin rowa, ina kuma neman tsarinka daga zama matsoraci, ina kuma neman tsarinka daga a mayar da ni zuwa mafi kaskancin shekaru, ina kuma neman tsarinka daga fitinonin dakin duniya, ina kuma neman tsarinka daga azabar kabari.) [Buhari:6370].

- 6> ***“Alláhumma háсібní hisában yasírá.”*** (Ya Ubangiji! Ina rokon ka yi mani hisabi mai sauki.) [Ahmad:24215] Albani kuma ya inganta shi a cikin: *‘Tahkiku mishkátul- Masábih:3/1544*

Daga nan dadá, sai mutum ya sallame sallarsa ta hanyar yuja kansa. juya kai domin sallama Sunna ne. haka nan kaiwa matuka a cikin juyawa dín, shi ma Sunna ne. dalili kuwa shi ne, irin yadda ta tabbata cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yakan juya kansa sosai domin sallam har sai an hango kaye-kayin kundukukinsa daga bayansa, *sallallahu alaihi wa sallam*. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin da aka riwaito daga Sa’ad dān Abi Wakfas *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana juya kansa dama da hagu domin yin sallama, har in hangi katekayin kundukukinsa.” (Muslimu:582).

⟨8⟩ **Zikiroran da aka shar’anta bayan kare sallolin farilla, su ma Sunna ne:**

Imamun- nawawi *rahimahullahu* yana cewa: “Kan Malamai ya hađu a kan cewa, abu ne mai kyau a rika yin zikiri bayan kare salla.” Domin karin bayani sai a duba: *‘Al-azkar:66’*

A lokacin da ake yin wannan zikiri kuma, mustahabbi ne a daga sauti. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin dān Abbas *raliyallahu anhuma*, cewa: “Tabbas! dāukaka murya idan ana zikiri bayan an kare sallar farilla, a daidai lokacin da mutane suke fita daga Masallaci, abu ne da ake yi tun zamanin Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*.” (Buhari:841/ Muslimu:583).

Wadannan zikirora sun haɗa da:

- 1> *Neman gafarar Allah Maɗaukakin Sarki, sau talatin da uku.* Sa’annan a cika da cewa: ***“Alláhumma antas- Salámu wa munkas- salámu. Tabárakta yá zal Jaláli wal ikrám.”*** (Ya Ubangiji! Kai ne aminci, daga gare kaa akuma aminci yake. Ka dāukaka ka girmama. Ya Ma’abucin daraja da karimci!). [Muslimu:591], daga cikin Hadisan Saubān *raliyallahu anhu*.

- 2) *“Lá iláha illalláh wahdahú lá sharíka lahú. Lahul muku wa lahul hamdu, wa huwa alá kulli shai’in kádírun. Lá haula wa lá kuuwata illá billáh. Walá na’abudu illá iyyahu. Lahun- ni’imatu wa lahul-fadhlu, wa lahus- saná;ul- hasanu. Lá iláha illalláhu mukhlisína lahuddína a lau karihal- káfírúna.”* (Babu abin bauta da gaskiya sai Allah shi kadai; ba shi da abokin tarayya. Mulki da godiya duka sun tabbata gare shi, mai iko ne kuma shi a kan komai. Babu tsuma ababau dabara, sai ga Allah. Babu kuma wani abin bauta sai Allah. Ba mu kuma bauta wa wani abu wanda ba shi ba. Ni’ima da fifiko, da kyakkyawan yabo, duka nasa ne. Babu wani abin bautawa a gare mu, da sunan addini. Da zuciya daya, sai Allah, ko da kuwa kafirai sun ki.)
- 3) *“Lá iláha illalláh wahdahú lá sharíka lahú. Lahul muku wa lahul hamdu, wa huwa alá kulli shai’in kádírun. Alláhumma lá máni’a lima a’adaita, walá mu’udiya lima mana’ata, walá yanfa’u zal jaddi minkal- jaddu.”* (Babu abin bauta da gaskiya sai Allah shi kadai; ba shi da abokin tarayya. Mulki da godiya duka sun tabbata gare shi, mai iko ne kuma shi a kan komai. Ya Ubangiji! Babu wanda ya isa ya hana abin da ka bayar; babu kuma wanda ya isa ya bayar da abin da ka hana. Kokarin wani mai kokari kuma, ba zai debo masa wani abu da karfi daga wurinka ba.) [Buhari:844/ Muslimu:593]
- 4) *Sai kuma mutum ya karanta ‘tsbíhin’ da aka saba karantawa. Wannan ‘tasb’ihi’ kuma yana da sigogi da dama:*

Siga ta daya: *[Subhánalláhi (Tsarki ya tabbata ga Allah) (kafa 33), Walhamdu lilláhi (Godiya ta tabbata ga Allah) (kafa 33), Walláhu akbar (Allah shi ne mai girma (kafa 33), sa’annan a cika kafa ta dari da: Lá’iláha illalláh (Babu abin bauta da gaskiya sai Allah shi kadai...)]*.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairah raliyallahu anhu, inda ya ce, Annabi sallallahu alaihi wa sallam ya ce: *“Duk wanda ya yi tasbihi ga Allah a farshen kowace salla, kafa talatin da uku, sa’annan ya gode masa kafa talatin da uku, ya kuma kambama shi kafa talatin da uku, idan aka hada tis’in da tara kenan. Sa’annan ya kamala kafa ta dari da kadaita Allah, wato ya ce: Babu abin bauta da gaskiya sai Allah shi kadai; ba shi da abokin tarayya. Mulki da godiya duka sun tabbata gare shi, mai iko ne kuma shi a kan komai. To, an gafarta masa zunubansa ko sun kai yawan kumfan teku.”* (Muslimu:597).

Siga ta biyu: “[*Subhánalláhi* (Tsarki ya tabbata ga Allah) (*kafa 33*), *Walhamdu lilláhi* (Godiya ta tabbata ga Allah) (*kafa 33*), *Walláhu akbar* (Allah shi ne mai girma (*kafa 33*))]. Hujja a kan wannan siga kuma ita ce, Hadisin Ka’abu dan Ujrah raliyallahu anhu, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Wadansu kalmomi, duk wanda ya fade su karshen kowace salla ta farilla, Allah ba zai kunyata shi ba; tasbihi* (*subhánalláh*) *kafa talatin da uku; tahmídi* (*alhamdu lilláh*) *kafa talatin da uku, da takbíri* (*Allahu akbar*) *kafa talatin da huđu*” (Muslimu:596).

Siga ta uku: “[*Subhánalláhi* (Tsarki ya tabbata ga Allah) (*kafa 25*), *Walhamdu lilláhi* (Godiya ta tabbata ga Allah) (*kafa 25*), *Walláhu akbar* (Allah shi ne mai girma (*kafa 25*), da *Lá’iláha illalláh* (Babu abin bauta da gaskiya sai Allah) (*kafa 25*))].

Wannan siga kuwa ta samo asali ne daga Imamut- Tirmizi, daga cikin Hadisan Abdullahu dan Zubair raliyallahu anhu. (Tirmizi:3413), Albani kuma ya inganta shi a cikin: (*Tahkíku Mishkátíl- Misbáh: 1/307*).

Siga ta huđu: “[*Subhánalláhi* (Tsarki ya tabbata ga Allah) (*kafa 10*), *Walhamdu lilláhi* (Godiya ta tabbata ga Allah) (*kafa 10*), *Walláhu akbar* (Allah shi ne mai girma (*kafa 10*))].

Ita ma wannan siga kuwa ta samo asali daga Imamut- Tirmizi, daga cikin Hadisan Abdullahu dan Amru raliyallahu anhu. (Tirmizi:3410), Albani kuma ya inganta shi a cikin: (*Tahkíku Mishkátíl- Misbáh: 2/743*).

Kamar yadda bayani ya gabata, duk ire-iren wadannan Sunnoni da suka zo da sigogoi daban-daban, a ka’ida ana so ne mutum ya riƙa yi yana caccanzawa; idan ya yi wannan siga yau, gobe kuma ya yi waccan.

Yin wanna tasbihi ta hanyar amfani da yatsun hahhu kuma, shi ne Sunna. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, abin da Ahmad da Tirmizi suka riwaito, cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Ku yi tasbihi ta hanyar lissafawa da yatsun hannu, saboda ko shakka babu za a tambaye su, za su kuma budá baki su bayar da amsa.*” (Ahmad:27089/ Tirmizi:3486), Albani

kuma ya kyautata shi: (*Sahihul- Jami'i:2/753*).

Karanta Áyatul kursiyyu: Hujja a kan wannan Sunna kuma ita ce, Hadisin Abu Umamah *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Duk wanda ya karanta Áyatul kursiyyu karshen kowace salla ta farilla, babu abin da yake tsakaninsa da shiga Aljanna sai mutuwa.”** (Nasa’i, a cikin *Sunanul- kubra:9928*), Al- Manzuri kuma ya inganta shi a cikin: (*Attargib:2373*), da Ibn Abdul- Hadi a cikin: (*Al- Muhahhar:1/303*).

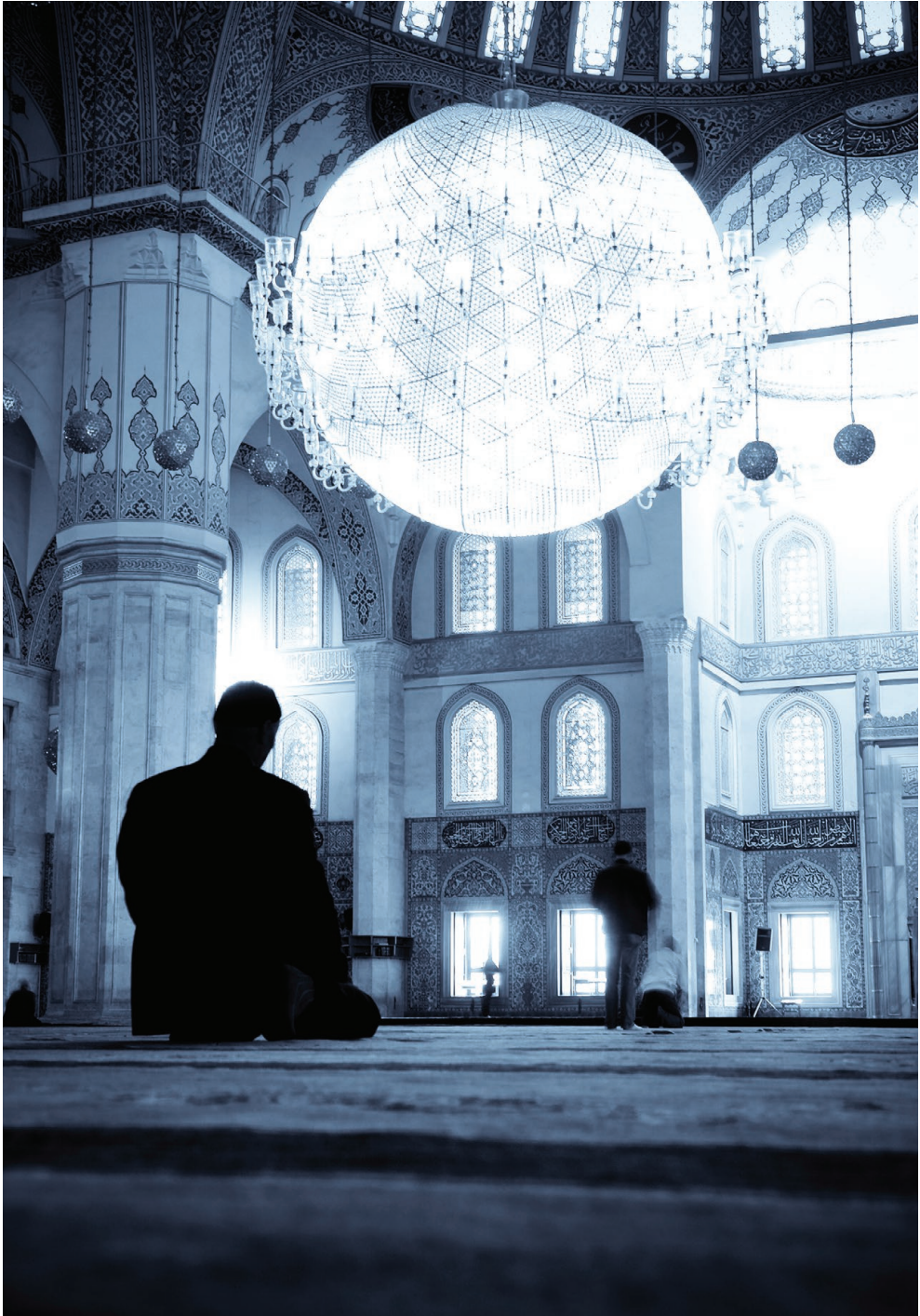
Karanta Kuláuzzai biyu: {Kul’áuzu bi Rab-binnas} da {Kul’áuzu bi Rabbil-falaki}.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin UKbatu dan Amiru *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya umarce ni da karanta kula’uzzai a karshen kowace salla.” (Abu Dawuda:1525). Albani kuma ya ce: “Ina bayar da shaidar cewa, danganen wannan Hadisi ingantacce ne.” Haka kuma Ibn Huzaimah da Ibn Hibban sun ainganta shi: (*Sahihu Abi Dawuda:5/254*)

A dunkule, waɗannan su ne Sunnonin salla, waɗanda ake son musulmi ya raya. Kar kuma mai karatu ya manta, har yanzu muna magana ne a kana bin da ya shafi Sunnonin lokacin wayewar gari. mun yi fofarin kawo gaba dayan waɗannan bayanai ne da suka gabataa, saboda bukatar da take akwai a wannan muhalli, ta taƙaita dukan abin da yake da alaƙa da kowace salla. Allah shi ne mafi sani.

⟨9⟩ **Ci gaba da zama a cikin Masallaci:**

Sunna ne mutum ya ci gaba da zama a cikin Masallaci bayan kare sallar Asuba, har zuwa lokacin da rana ta hudo. Akwai tanadin da Sunna ta yi wa irin wannan zama sun haɗa. Hujja kuma a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Jabiru dan Sumairata *raliyallahu anhu*, cewa: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan ya kare sallar Asuba, yakan ci gaba da zama a cikin Masallaci har zuwa lokacin da rana ta hudo sosai.” (Muslimu:670).

◆ Manzon Allah (S.A.W) yana cewa : “Mutum bakwai Allah zai musu inuwa ranar da babu inuwa sai inuwarsa... (A cikinsu ya ambaci)... mutumin da zuciyarsa take rataye da masallatai”.

Zikiroran Safe

Lokacin da ake yin zikiri da safe yana farawaa ne daga lokacin da alfajiri ya keto, Ladan kuma ya yi kiran salla. To, daga nan lokacin fara zikiroran safe ya kama. Ko shakka babu kuma, waɗannan zikirora wata irin cikakkar kariya ce ga bawa a halin rayuwarsa ta duniya. Sa’annan wata babbar tasaka ce, kasaitacciya, gare shi a ranar Lahira.

Zikiroran Safiya Da Marece:

1

“Duk wanda ya fadi: Lá’iláha illalláh wahdahú lá sharíka lahú, lahul- mulku wa lahul- hamdu, wa huwa alá kulli shai’in Kadírun.”
((Babu abin bauta da gaskiya sai Allah shi kadai; ba shi da abokin tarayya. Mulki da godiya duka sun tabbata gare shi, mai iko ne kuma shi a kan komai.) ***“Duk wanda ya karanta wadannan lamomi kafa goma a lokacin da ya wayi gari, za a rubuta masa lada dari daya a sanadiyyarta, a kuma wanke masa zunubi dari daya, a kuma rubuta masa lada daidai da ta wanda ya ‘yanta kuyanga, a kuma bas hi cikakken tsaro a cikin wannan yini tun daga farkonsa har karshe. Wanda kuma duk ya karanta ta kafa dari daya dín, zai samu***

kwatankwacin wancan sakamako.” (Ahmad:8719), Malam Ibn Báz kuma rahimahullahu ta’alah, ya kyautata danganensa.

2 **“Amsainá wa amsal- mulku lilláhi, wal hamdu lilláhi láiláha illalláhu wahdahu lá sharíka lahú. Alláhumma inní as’aluka min khairi házihil- lailah wa khairi má fihá, wa aúzu bika min sharrihá wa sharri má fihá. Alláhumma inní a’úzu bika minal- kasali, wal- harami, wa sú’il kibari, wa fitnatid- duniyá, wa azábil kabri.”** (Mun maraita kuma mulkiya maraita a hannun Allah, babu abin bautawa da gaskiya sai Allah shi kadai; bas hi da abokin tarayya. Ya Ubangiji! Ina rokonka alhairi duk da wannan dare yake tare da shi, da wanda yake cikinsa. Ina kuma neman tsari daga sharrin da yake tare da shi, da wanda yake cikinsa. Ya Ubangiji! Ina kuma neman tsarinka daga matsalar kasala, da ta tsufa, da ta girmann kwabo, da fitnar duniya, da kuma a zabar kabari.” **Idan kuma ya wayi gari, sai ya sake karanta wannan zikiri, yana mai cewa: “Asbahná wa asbahal mulku lilláhi....as’aluka khaira má fí hazal- yaumi wa khaira má ba’adahú, wa aúzu bika min sharri má fí házal- yaumi wa sharra má ba’adahú...”** (Mun wayi gari kuma mulki ya wayi gari a hannun Allah... ina rokon ka alhairin da yake cikin wannan yini, da wanda yake bayansa. Ina kuma neman tsarinka daga sharrin da yake cikin wannan yini, da wanda yake bayansa.) [Muslim:2723]

3 **Shugaban Dukan Istigfári: “Alláhumma anta Rabbí, lá’iláha illáh anta, halaktaní, wa aná abduka, wa ana alá wa’adika mastada’atu. A’úzu bika min sharri má sana’atu, wa abú’u bika bi ni’imatika alayya, wa abú’u laka bi zambí, fagfir lí fa’innahú lá yagfiruz-zunúba illá anta.”** (Ya Ubangiji! Kai ne abin bautata, babu wani abin bauta da gaskiya sai kai. Kai ka halicce ni; ni bawanka ne, ina kuma nan a kan alkawali da yarjejeniyar da take tsakanina da kai gwargwadon ikona. Ina neman tsarinka daga sharrin abin da na aikata. Ina godiya a kan ni’imar da ka yi mani, ina kuma yi maka ikirarin ayyuka na na zunubi tare da rokon ka yi mani gafara, domin babu wanda yake gafarta zunubai sai kai.) Annabi sallallahu alaihi wa sallam ya ce: **“Duk wanda ya karabta wannan addu’a da rana, yana mai cikakken imani da ita. Idan Allah ya karbi rayuwarsa a wannan rana, kafin marece, to, ko shakka babu yana daga cikin ‘yan Aljanna. Wanda duk kuma ya karanta ta a cikin dare, yana mai cikakken imani da ita. Idan Allah ya karbi rayuwarsa kafin a wayi gari, to, yana daga cikin ‘yan Aljanna.”** (Buhari:6306)

- 4 **“Idan dayanku ya wayi gari, sai, ya karanta wannan addu’a: “Alláhumma bika asbahná, wa bika amsainá, wa bika nahyá, wa bika namútu, wa ilaikan- nushúr.”** (Ya Ubangiji! Da yardarka muka wayi gari, da yardarka kuma muka maraita. Da yardarka muke rayuwa, da yardarka kuma muke kwantawa barci, da yardarka kuma muke tashi mu ci gaba da rayuwa.) **Idan kuma ya maraita, sai ya ce: ““Alláhumma bika amsainá, wa bika asbahná, wa bika nahyá, wa bika namútu, wa ilaikan- nushúr.”** (Ya Ubangiji! Da yardarka muka maraita, da yardarka kuma muka wayi gari. Da yardarka muke rayuwa, da yardarka kuma muke kwantawa barci, a wurinka ne kuma makoma take.) [Abu Dawuda:5068/ Tirmizi:3391], Nawawi kuma ya riwaito shi a cikin: *Sunanul- Kubrah*: 9836/ Ibn Majah:3868], Ibn Báz kuma *rahimahullahu* ya inganta dangansa.
- 5 **“Alláhumma fádirus- samáwáti wal- ardhi, álimul- gaibi wash- shahádati, lá’iláha illáh anta, Rabba kulli shai’in wa malíkuhú. A’úzu bika min sharri nafsí, wa min sharrish- shaidáni wa shirkihí, wa an aktarifa alá nafsí sú’an, au ajurruhú ilá muslimin.”** (Ya Ubangiji! Mahaliccin sammai da kasa, Masanin abin duk da yake boye da bayyane. Babu wani abin bautawa da gaskiya sai kai. Ya Ubangijin kowa da komai, kuma mamallakinsa. Ina neman tsarinka daga sharrin kaina, da kuma sharrin Shaidan da ‘yan kazaginsa. Ka kuma tsare ni daga in jefa kaina cikin fitina, ko in jefa wani musulmi a cikinta.) Annabi sallallahu alaihi wa sallam: **“Ka yi kokarin karanta wannan addu’a a duk lokacin da ka wayi gari ko ka maraita, da lokacin da za ka kwanta bacci.”** (Imamu Ahmad:6597/ Abu Dawuda:5076/ Tirmizi:3529/ Nisa’i:6799), Malam Ibn Báz *rahimahullahu* kuma ya inganta shi.
- 6 **“Babu wani bawa na Allah da zai budí baki a duk lokacin da aka wayi gari ko aka maraita, ko aka shiga duhun dare; ya karanta: “Bismilláhi’- lazí lá yadhurru ma’as- mihí shai’un fil- ardhi walá fis- samá’i, wa huwas- sami’ul- a lim.”** (Ya Ina farawa da sunan Allah, Sarkin da matukar ana tare da cikakken imani da shi a zuci, babu abin da zai iya haifar da wata cuta, a cikin kasa ko a cikin sama. Shi mai ji ne, mai kuma gani.) Babu wanda zai karanta wannan addu’a kafa uku, face Allah Madaukakin Sarki ya shiga tsakaninsa da kowace irin cuta.” (Ahmad:446. Tirmizi:110179/ Ibn Majah: 3869), Malam Ibn Báz *rahimahullahu* kuma ya ce: “Tirmizi ya ce: Wannan hadisi ne kyakkyawa kuma ingantacce.” (lalle ina jin waɗannan su ne kalmomin day a yi amfani da su.)

- 7 “**Babu wani bawa musulmi da idan aka wayi gari, ko aka maraita, zai karanta kafa uku ta wannan addu’a: Radhítu billáhi Rabban, wa bil’Islámi dínan, wa bi Muhammadin sallallahu alaihi wa sallam Rasúlan wa Nabíyyan.**” (Na yarda da Allah shi ne Ubangijina, Musulunci kuma shi ne addinina, Muhammadu sallallahu alaihi wa sallam kuma, shi ne Annabina). **Babu wanda zai karanta wannan du’a’i face ya sami hakkin yarda da amincewa daga Allah Madaukakin Sarki gobe Kiyama.**” (Imamu Ahmad:18967/ Tirmizi:3389/ Ibn Majah:3870), Malam Ibn Báz kuma ya kyautata dangansa.
- 8 “**Alláhumma as’alukal- áfiyata fid- duniya wal- ákhirati. Alláhummas- tur aurátí, wa ámin rauátí. Alláhummah- tazní min baini yadayya, wa min khalfí, wa an yamíní, wa an shimálfí, wa min faukí, wa a’úzu bi’azmatika an ugtála min tahtí.**” (Ya Ubangiji! Ina rokon ka nasara a cikin al’amurrana na duniya da na lahira. Ya Ubangiji! Ka rufa mani asiri, ka amintar da fargabana. Ya Ubangiji! Ka saka mani gambun tsari a gaba gare ni da kuma baya gare ni, da dama gare ni da kuma hagu gare ni, da kuma birbishina. Ina kuma neman tsari da griman daraja da daukakarka, daga a yi mini yankan baya.). (Imamu ahmad a cikin: *Almusnad*:4785/ Abu dawuda5074/ Nasa’ai a cikin: *Alkubrú*:10401/ Ibn Majah:3871), Hakim kuma ya inganta shi.
- 9 “**A’úzu bi kalimátillahi tammati min sharri má khalafa.**” (Ina neman tsari da mafaka karkashin kalmominka ya Allah cikakki, daga sharrin duk abin da ka halitta.) (Ahmad:7898/ Tirmizi:3437), daga cikin Hadisan Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, Ibn Báz *rahimahullahu* kuma ya inganta dangansa.
- 10 Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance duk lokacin day a wayi gari yana karanta: “**Asbahná alá fídratil- Islámi, wa kalimatil’ ikhlási, wa díní Muhamadin sallallahu alaihi wa sallam, wa millati abíná Ibráhima hanífan, wamá kána minal- mushirikína.**” (Mun wayi gari bisa ingantattar akidarmu ta azaliyya, wato, Musulunci, da lafuzzan bauta wa Allah Madaukakin Sarki da zuciya daya, bisa karantarwar addinin Annabinmu Muhammadu *sallallahu alaihi wa sallam*, da akidar Annabinmu Ibrahim, wanda bai taba hada Allah Madaukakin sarki da wani abu a cikin bauta ba, bai kuma kasance daga cikin mushiriksi ba.) [Ahmad:15367,21144]. **Idan kuma ya maraita, sai yakan ce: “Amsainá alá fídratil Islámi.....”** (Mun maraita bisa ingantattar akidarmu ta azaliyya, wato, Musulunci,) Ibn Báz *rahimahullahu* kuma ya inganta dangansa.

Duk waɗannan abubuwa da suka gabata, mun tsakuro su ne daga cikin littafin nan na Malam Ibn Báz *rahimahullahu* mai suna: (***Tuhfatul-Akhyári bi bayáni jumalatun- náfi’atun mimmá warada fil- Kitábi was- Sunnah minal- ad’iyati wal’azkári***) a cikin Babin da yake magana a kan Zikiroran Safiya da Marece

11 ***“Yá hayyu yá Kayyúmu, bi rahmatika astagísu, aslih lí sha’aní kullahú, walá takilní ilá nafsí darfata ainin.”*** (Nisa’i:10405/ Bazzar:2/282), Malam Ibn Hajar kuma da Albani sun kyautata shi. domin ƙarin bayani sai a duba: *Natá’ijul- Afkár:1771* da kuma: *Silsilatul- Ahádísus- Sahihah:1/449*).

12 ***“Hasbiyalláhu lá iláha illá Huwa, alaihi tawakkaltu wa Huwa Rabbul- Arshil- azim.”*** (*Allah ya wadace ni. Babu wani abin bauta da gaskiya sai shi. Gare shi na dogara, shi ne kuma Ubangijin Al’arshin nan gagara misali.*) **Duk wanda ya karanta wannan addu’a kafa bakwai, Allah zai yaye masa duk bakin cikin da yake damunsa.** (Abu dawuda:508), daga cikin Hadisan Abud- Dardái *raliyallahu anhu*. Sai dai a mafi karɓuwar zance a wurin Malaman Hadisi, wannan Hadisi *Maukúfi* ne. Amma, gaba ɗayan mazajensa amintattu ne. Sai dai kuma hukuncincu ɗaya da *Mafú’i* kamar yadda Albani ya faɗa a cikin: *As-silsilá:1/449* .

Lokaci Na Uku: Lokacin Sallar Walhá

Idan irin wannan lokaci ya kama, na sallar Walha, Sunna ta yi matuƙar kwadaitar da owane bawa musulmi a kan yin wannan sallal ta Walha.

Hujja a kan wannan Sunna:

- 1> Hujja ta farko a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Masoyina manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi mini wasicci da abubuwa guda uku. Na farko azumin kwanaki uku a cikin kowane wata. Na biyu sallar raka’o’i biyu na Walha. Na uku kuma, kada in kuskura in shiga bacci ban sallaci Wuturi ba. Haka nan kuma Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi wa Abud-darda’i *raliyallahu anhu* irin wannan wasicci a wani Hadisi da Imamu Muslimu ya riwaito:722. Ya kuma taba yi wa Abu Zarrin *raliyallahu anhu irinsa* a wani Hadisin da Imamun- Nasa’i ya riwaito a cikin: *As- Sunanulkubra:27112*, albani kuma ya inganta shi a cikin: *As- Sahihah:2166*).
- 2> Hujja ta biyu ita ce, Hadisin Abu Zarrin *raliyallahu anhu* daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, cewa ya ce: **“Babu wata**

gaba ta dayanku, face an wayi gari akwai aikin sadaka da take iya yi. Kowane tasbihi (subhánalláh) sadaka ne; kowane tahmidi (alhamdu lilláh) sadaka ne; kowane tahlili (lá iláha illalláh) sadaka ne; kowane takbiri (alláhu akbar) sadaka ne; horo da kyakkyawan aiki sadaka ne. hani da mummunan aiki sadaka ne. Ko ba a sami damar kuma yin ko daya daga cikin wadannan ba, aka yi sallar Walha, ta wadatar. (Muslimu720).

Kalimar ‘*sulámá*’ ta Larabci a cikin wannan Hadisi, ita ce muka fassara da ‘gaba.’

Ya kuma zo a cikin wani Hadisi na Imamu Muslim daga Sayyida A’sha raliyallahu anha cewa Allah Maɗaukakin Sarki ya gina halittar kowane mutum a kan gabobi ɗari uku da sittin. To, duk wanda ya yi nau’ukan sadaka har kwatankwacin wannan adadi, za ta fanshi gangar jikinsa daga shiga wutar jahannama a ranar Kiyama.

◆ **Lokacin yin sallar Walha:**

Wannan lokaci na yin sallar Walha yana farawa daga lokacin da rana ta ɗaukako sama gwargwadon tsawon gorar mashi, bayan lokacinj da aka haramta yin sallar nafila a cikinsa, ya wuce.

Wannan lokaci kuma yana karewa gab da lokacin da rana za ta bar tsakiyar sararin samaniya; gab da shigowar lokacin sallar Azahar; minti kamar goma kafin haka.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Amru ɗan Absa *raliyallahu anhu*, wanda ke cewa: ***“Ka yi sallar, sa’annan ka saurara daga yin kowace irin salla a daidai lokacin da rana take bullowa, har zuwa lokacin da ta gama ɗaukakowa. To, daga nan kana iya yin salla, saboda salla abar shaida da halarta ce. Daga nan har zuwa lokacin da inuwa ta gota da gorar mashi. Daga nan kuma sai ka sake saurarawa daga kowace irin salla, saboda a daidai wannan lokaci ne ake yi wa wutar Jahannama zuga-zugi.”*** (Muslimu:832).

◆ **Lokaci mafi falala ga sallar Walha:**

Lokaci mafi falala ga wannan salla ta Walha shi ne, karshen lokaci da aka kayyade mata, wato daidai lokacin da raha ta fara gasa bayan ‘ya’yan rakumma.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce: Hadisin Zaidu dan Arkam *raliyallahu anhu*, cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Masu neman kusanci ga Allah Madaukakin Sarki suna yin sallar Walaha ne a daidai lokacin da rana ta fara gasa bayan ‘ya’yan rakumma.”**

Malam Ibn Báz *rahimahullahu* ya ce: “Abin da ake nufi da ‘rana ta fara gasa bayan ‘ya’yan rakuma’ shi ne daidai lokacin da zafin rana ya fara tsanani yana dama musu lissafi suna neman mafaka. Sallar Walha tana daga cikin sallolin da yin su a karshen lokaci ya fi lada. Don karin bayani sai a duba: *Fatáwá Islámiyyah* (1/5150).

◆ Adadin raka’o’in sallar Walha:

Mafi karancin adadin raka’o’in sallar Walha su ne raka’a biyu. Hujja a kan wannan adadi kuwa ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, wanda yake a cikin ingantattun littafan Buhari da Muslimu, cewa: “Badaɗayina ya yi mani wasicci da abubuwa guda uku..” daga cikinsu ya ambaci: “raka’a biyu na sallar Walha.” (Buhari:1981/ Muslimu:721).

Amma dangane ko meye mafi yawan adadin raka’o’in wannan salla ta Walha? Amsa ita ce, Sunna ba ta iyakance ba. Duk da yake an samu Malaman da suka ce mafi yawansu shi ne ‘raka’a takwas.’ To, bisa wannan ingantaccen zance da yake hannu a halin yanzu, mutum yana iya karawa fiye da takwas ɗin nan gwargwadon ko ma nawa Allah Madaukakin Sarki ya bas hi ikon iya yi. Hujja a kan rashin iyaka ga wannan a dadi kuwa ita ce, Hadisin Sayida A’isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana yin raka’a huɗu a matsayin sallar Walha. Yakan kuma kara gwargwadon abin da Allah Madaukakin Sarki yah ore masa.” (Muslimu:719).

◆ Saboda girman falalar sallar walaha ta zama ita ce wasiyyar Manzon Allah (S.A.W) ga Sahabbansa.

Lokaci na huɗu: Lokacin Sallar Azahar:

Shi ma wannan lokaci ya funshi Sunnoni masu yawa:

Sunna ta ɗaya: Raka'o'in nafila kafi da bayan sallar:

A baya mun riga mun yi bayani a kan buƙatar da take a kwai a Sunna, ta yin naɓifili kafin sallolin farilla, da suka haɗa da irin yadda aka shar'anta yin raka'a huɗu kafin sallar Azuhur, huɗu kuma bayanta, kamar yadda Hadisin Sayyida A'isha, da ummu Habiba, da ɗan Umar *raliyallahu anhum ajma'ina* ya nuna.

Sunna ta biyu: Tsawaita raka'o'in farko:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sa'id Alhkudri *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: "Idan manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya tayar da sallar azuhur wasu mutane kan tafi Baƙi'ah, su ƙare buƙatunsu su dawo, u yi arwalla, su kuma sami raka'ar farko saboda irin yadda yake tsawaita *ta sallallahu alaihi wa sallam*." (Muslim:454).

Saboda haka, abin da Sunna take bukata ga Liman a nan shi ne, ya tsawita raka'ar farko ta sallar Azuhur. Ba Liman kawai ba a matsayinsa na jagora, ko wanda yake salla shi kafai, haka Sunna son ya yi, daɗa namiji ne ko mace. Sai daia bin takaici, wannan Sunna, an wayi gari yau, ta kusa facewa kwata-kwata. Allah Maɗaukakin Sarki muke roko ya taimake mu a kan kwaɗayi da raya Sunna kowace iri ce.

Sunna ta huɗu: Jinkirta sallar Azuhur saboda zafin rana:

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ta jinkirta sallar azuhur saboda zafin rana, har zuwa lokacin da ya rage kaifi, ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu- marfu'i*, cewa: **“Idan zafin rana ya tsananta ku kirdadi lokacin da take da sanyi, ku yi salla cikinsa. Saboda tsananin zafin rana daga numfashin Jahannama ne.”** (Numfashin Jahannama yana watsuwa ne tare da cika duniya, sakamakon irin yadda take baɓɓaki das akin dogayen halsunanta.) [Buhari:533,534/ Muslimu:610].

Malaminmu Malam Usaimin *rahimahullahu* ya ce: “Idan muka kaddara, a misalce, cewa rana a lokacin bazaar tana barin tsakiyar samaniya daidai karfe goma sha biyu. A yayin ita kuwa sallar La’asar tana kamawa kusan karfe huɗu da rabi. To, lokacin da ya kamata a kirdada, na sanyi ga sallar La’asar din nan, shi ne misalign karfe huɗu.” Don karin bayani sai a duba: *“Al-mumti’u:2/104”*.

Wannan Sunna ta kirdadon lokacin sanyin rana domin yin salla, dama ce da shari’ah ta ba wa mai yin salla shi kafai, da masu yin ta cikin jam’i, bisa ingantaccen zance. Wannan matsayi kuma shi, Malaminmu Ibn Usaimin *rahimahullahu* ya rayu ya kuma mutu a kai. Bisa wannan ma’auni kuma, har mata sun shiga ciki. Su ma Sunna tana son, duk sallar da za su yi, su kirdadi sanyin rana. Dalili kuwa shi ne yadda wannan hukunci ya taho ba tare da wata togiya ba, a cikin Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*.

Lokaci na biyar: Lokacin Sallar La'asar

Mun riga mun yi bayani a baya, a kan Sunnonin da suka shafi lolutan sallolin farilla, inda muka ga cewa, babu wata nafila ake yi kafin sallar La'asar.

Hujja a kan haka kuwa ita ce, maganar Ibn Taimiyyah *rahimahullahu* da ya ce: “Amma kafin sallar La'asar, babu wanda ya riwaito wata ingantattar magana, cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yakan yi wata sallar nafila a ciki. Duk riwayoyin da suka ce yana yi, masu rauni ne. Mafi yawansu ma cike suke da kurakurai.” Don farin bayani, sai a duba: *Alfatáwá:23/125.*”

Allah shi ne mafi sani: Amma dai ingantattar magana ita ce, babu wata salla ta nafila takamaimai, da Sunna ta yi umarni da a yi kafin wannan salla ta La'asar. Saboda haka, sai daia a bar al;amarin haka nan buɗe; wanda ya ji yana da bukatar yi nafilar, yana iya yin raka'a biyu, ko fiye da haka, bisa la'akari da cewa, wannan ba lokaci ne da aka haramta yin wani aiki na *tadauwu*'i ba. Zai yi haka ne kamar yadda zai iya yin sallar nafila a sauran lokutan waɗanda ban a haramci dín ba. Amma, kamar yadda aka ambata a sama kaɗan, babu

wani abu takamaimai day a shafi wannan, da aka kayyade wa wannan lokaci na kafin sallar La'asar.

◆ Zikiroran Safiya da Marece:

Yaushe zikiroran safiya da marece suke farawa?

Lokacin zikiroran safiya:

Lokacin yin zikiroran safe yana farawa ne daga lokacin da alfjirin gaskiya ya keto, wato lokacin sallar Asuba. Da zarar Ladan ya yi kiran sallar Asuba, to, daga nan lokacin yin zikiroran safe ya fara. Wannan shi ne abin da kusan gaba dayan Malami *rahimahumullahu* suka bayyana. Sai dai babu laifi idan mutum ya jinkirta waɗannan zikirora, ya yi su bayan hodowar rana. Musamman idan hakan ta kasance ne sakamakon wani uzuri. Ko banza kuma bayan hudowar rana, da kafin sa, duk lokuta ne da a shari'ah ake kira 'safiya.' Sa'annan kuma lada da falalar da ake nema a cikin waɗannan zikirora, ko a wannan lokaci aka yi su, za a same ta. Karewa da karau ma, ko ba komai, yin zikiroran bayan hudowar rana a matsayin ranko, ya fi a ki yin su gaba ɗaya, a shagalta da waɗansu al'amurra na duniya a tsawon yini.

◆ Lokacin Zikiroran Marece:

Allah shi ne mafi sani: Amma dai ko shakka babu, lokacin yin zikiroran marece yana farawa ne daga bayan sallar La'asar zuwa faɗuwar rana. Sai dai babu laifi idan mutum ya yi zikirpran bayan faɗuwar rana ɗin. Musamman idan hakan ta kasance ne sakamakon wani uzuri. Ko banza kuma bayan faɗuwar rana, da kafin sa, duk lokuta ne da a shari'ah ake kira 'marece.' Sa'annan kuma lada da falalar da ake nema a cikin waɗannan zikirora, ko a wannan lokaci aka yi su, za a same ta. Karewa da karau ma, ko ba komai, yin zikiroran bayan hudowar rana a matsayin ranko, ya fi a ki yin su gaba ɗaya, a shagalta da waɗansu al'amurra na duniya a tsawon yini.

Hujjarmu a kan wannan yalwatawa ita ce, amsar da Malaminmu Malam Ibn Usaimin *rahimahullahu* ya bayar da aka yi masa tambaya cewa: **“Wadanne lokuta ne Sunna ta yi umarni da yin zikiroran marece” Wane lokaci ne kuma daga cikinsu, mafifici? Sa'annan kuma idan aka manta ba a yi ba, ko ana iya rankawa?**

Sai ya karɓa da cewa: Da farko dai, godiya ta tabbata ga Allah. Ku sani kalimar 'marece' kalima ce mai faɗi. Tun daga lokacin da ala kare sallar La'asar har zuwa lokacin sallar Isha'i, sunan ɗan wannan tsakani 'marece.' To, idan mutum ya yi zikiroransa a farkon wannan lokaci ko karshensa, ya

yi daidai. Iyakar zikiroran dab a zai iya yi a ɗan wannan tsakani ba, su ne waɗanda shari'a ta ce a yi a cikin dare, kamar *áyatul- kursiyyi*. Saboda haka dai, duk wani zikiri da aka keɓance wa 'dare' a matsayin lokacin yinsa, ba dama a yi shi sai cikin dare ɗin. Wanda kuma aka kayyade wa 'rana' said a rana ɗin. Amma, zancen ranko idan an kuskure kayyadadden lokaci, ba zai ari bakin shari'a in ci mata albasa ba. Sai dai ina fatar wanda ya ranka ɗin ya sami ladar aikin nasa." Domin ƙarin bayani sai a duba: "*Min fatáwá Ibn Usaimin, ɗáb'in: Mujallatud- Da'awah*, Fitowa ta 173, 7/2/1421H shafi:36. Ana kuma iya duba sharhin da Malamin ya yi wa littafin: *Riyádhus- Sálihína: 2/11533* Babin da yake magana a kan yin zikiri a safiya da marece.

◆ Manzon Allah (S.A.W) ya ce : “Sallah haske ce” Haske ce gare ka a duniya da lahira.

Lokaci na shida: Lokacin Sallar Magariba:

Wannan lokaci ma, ya kunshi Sunnoni da dama:

Sunna ta ɗaya: Kankamta kananan yara da almúru:

Sunna ta biyu: Rufe kofofi farkon almúru da ambaton Allah ta'alah:.

Raya wadannan Sunnoni guda biyu, yana matuƙar taimakawa tare da bayar da kariya daga miyagun Aljannu da fandararrun Shaidanu. Idan aka kankamta yara kanana a daidai farkon lokacin sallar Magariba, hakan zai zama wata kariya gare su, daga miyagun Shaidanun da suke kaiwa da komowa a daidai wannan lokaci. A yayin da shi kuwa rufe kofofi tare da ambaton Allah madaukakin Sarki a lokaci da ake rufewar, hakan yake zama wani irin magani ga yaro da ɗakin da Shaidanu suka riga suka kai wa hari a daidai wannan lokaci. Kai ka san dai Musulunci ya yi matuƙar kula da yara da kuma ɗakunanmu, kula irin wadda babu irinta.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Jabir dān Abdullahi *raliyallahu anhuma* da ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan marece ya yi; dare ya kusa kawo jiki, ku kankamta yaranku kanana, saboda a lokacin ne Shaidan yake baje kolinsa. Bayan awa daya kuma a cikin dare, sai ku sake su, ku kuma rurrufe kofofinku, sa’annan ku ambaci sunan Allah. Babu yadda za a yi Shaidanu su iya bude kofar duk da aka rufe da sunan Allah.”** (Buhari:3304/ Muslimu:2012).

Shi kankamta kananan yara dīn nan, da ruḍe kofofin dakuna, da magriba Sunna ce ta mustahabbi. Don karin bayani ana iya duba: *Fatāwá Lajnatud-Dáimah’* (26/317).

Sunna ta uku: Nafila raka’a biyu kafin Magriba:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abdullahi dān Mugaffal *raliyallahu anhu*, daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: **“Ku rika yin sallar nafila kafin sallar Magariba.”** Amm, a karo na uku ya ce: “... ga wanda ya so.” Sai dai ya faɗi haka *sallallahu alaihi wa sallam* tsoron kada mutane su dauki abin na yi a kowane lokaci.” (Buhari:1183).

Haka nan kuma Sunna ce a sallaci raka’a biyu tsakanin kowane kiran salla da ikáma:

Dada raka’o’in nan biyu na sallar Asuba ne ko sallar Azuhur. To, ya riga yin wata salla ta farilla daga cikin waɗannan biyu, kafin yin ta nafila dīn, ba sai ya yi ta nafila dīn ba; ta farillar ta isar masa. Kamar dai in yana zaune a cikin Masallaci, sai Ladan ya yi kiran salar La’asar ko Isha’i, to, Sunna ne ya tashi ya yi nafila raka’a biyu.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abdullahi dān Mugaffalin *raliyallahu anhu*, wanda ya ce, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Sallah tsakanin kowadanne kiran biyu Sunna ne.”** Sai da ya maimaita wannan magana har sau uku. A cikin ta karshe ya ce: **“Amma ga wanda ya so.”** (Buhari: 624/ Muslimu:838).

Ko shakka babu a kan cewa, sallar nafila raka'a biyu kafin sallar Magariba ko tsakanin kowadanne kiran salla biyu, karfinsu bai kai na wadanda ake yi tare da sauran sallolin farilla ba. Mutum ya ga dammar wani lokaci, ya fi yi abinsa. Hujja a kan haka kuma ita ce, cewar da Annabi *sallallahu alaihi wa salami* ya yi amjumlarsa ta karshe: "***Amma ga wanda ya so.***" Ya kuma fadi haka ne *sallallahu alaihi wa sallam* don gudun kada mutane su dauki abin matsayin wata Sunna mai karfi.

Sunna ta huɗu: Karhancin kwana kafin sallar Isha'i:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Barzata dan Aslami *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana son ganin an jinkirta sallar Isha'i. Ya kara da cewa: "Yana kuma kyamar a yi kwana kafin ta, ko zaunawa hira bayan ta." (Buhari:599/ Muslimu:647).

Baban dalilin kuma day a sa Sunna ta kyamaci yin kwana bayan sallar magariba, wato, kafin sallar Isha'ai, duk bai fi yiwuwar zaman hakan dalilin rasa samun sallar Isha'i ba.

◆ Yin tuba a cikin yini da dare wani mabudi ne ga bawa, kuma a cikin tuban akwai gyara tafiyarsa zuwa ga Allah. Manzon Allah (S.A.W) ya ce : "Haƙiƙa Allah mai girma da buwaya yana shimfiɗa hannunsa da daddare don waɗanda suka yi laifi da rana su tuba, kuma yana shimfiɗa hannunsa da rana don waɗanda suka yi laifi da daddare su tuba".

Lokaci na Bakwai: Lokacin sallar Isha'i:

Wannan lokaci ma, ya kunshi Sunnoni da dama:

Sunna ta Farko: Karhancin zaman hira bayanta:

Hujja a kan wannan karhanci kuwa ita ce, Hadisin Barzata Al'aslamí *raliyallahu anhu* wanda ya gabata, inda a cikinsa yake cewa: “Kuma Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana kyamar a yi barci kafin sallar Isha'i ko hira bayanta. (Amma, idan bisa wata lalura ne aka yi maganar, to, zancen karhanci bai taso ba a nan.

Dalilin wannan karhanci: Allah shi ne mafi sani, amma dai ana jin ba komai ya sa Sunna ta karhanyta zaunawa hira ba bisa lalura ba, sai don gudun haka ya zama sanadin hana mutum kwantawa bacci cikin lokaci, balle ya sami sallar Asuba a cikin lokacinta kayyadadde, ko ya kasa samun yenta a cikin farkon lokaci. Koko a'a, ya kasa tashi cikin dare ya yi nafilfilu, wato *kiyámul-laili*, musamman idan yana daya daga cikin musulmin da suka saba tashi su yi..

Sunna ta Biyu: Jinkirta sallar Isha’i:

Hujja a kan wannan Sunna:

A Sunnance, an fi son a jinkirta sallar Isha’i zuwa karshen lokaci idan hakan ba zai jefa muminaɗi cikin wani kunci ba. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, Hadisin Sayyida A’isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya jinkirta a wani dare, har said a mafi yawan dare ya wuce, har kuma mutanen da suke Masallaci suka fara bacci. Sa’annan ya fita ya yi salla, sa’annan ya ce: **“Hakika, wannan shi ne lokacinta..... ba don gudun in tsananta wa al’umata ba.”** (Muslimu:638).

Saboda haka, ko mace Sunna a gar eta ita ce, ta jinkirta sallar Isha’ai matuƙar yin ta cikin jam’i bai zama lalura a kanta ba, babu kuma wata wahala da za ta sami kanta a ciki sanadin hakan. Haka nan shi ma namiji, matuƙar yin wannan salla a cikin jam’i bai zama lalura a kansa ba, kamar idan yana cikin halin tafiya, ko wani abu matara kama da haka.

Haka nan kuma Sunna ce a karanta Surar “kul huwallahu ahad’ a cikin kowane dare:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin da aka samo daga Abud- Darda’i, daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: **“Yanzu ko akwai ɗayanku da ba zai iya karanta ɗaya bisa uku Alkur’ani a cikin dare ba? Sai Sahabbai suka ce:Ya kuwa za a yi a iya karance ɗaya bisa uku na Alkur’ani? Sai ya karba musu da cewa: “kul huwallahu ahad daidai take da ɗaya bisa uku na Alkur’ani.”** (Muslimu:811/ Buhari:5015), daga cikin Hadisan Abu Sa’id *raliyallahu anhu*.

Sunnonin Bacci

Bacci ya kunshi Sunnoni da dama:

1 Rufe kofofi idan za a shiga bacci:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Jabir raliyallahu anhu, inda ya ce, Manzon Allah sallallahu alaihi wa sallam ya ce: “Ku kashe fitilu idan za ku kwanta bacci, ku kuma rufe kofofi, ku rufe rijiyoyi, sa’annan ku rufe akussa abinci da kwacciyoyin abin sha.” (Buhari:5623/ Muslimu:2012).

Ba kuma komai ne dalilin da ya sa Sunna ta yi umarni da rufe kofofi ba, illa hana Shaidanu shiga dƙakuna, kamar yadda bayani ya gabata a cikin wancan Hadisi na Jabiru raliyallahu anhu....wanda yake cewa:

“Ku rufe kofofi, ku kuma ambaci sunan Allah, saboda ba yadda za a yi Shaidanu su iya kutsa kai cikin kofar duk da aka rufe da sunan Allah.”

(Buhari:5623/ Muslimu:2012).

2 Kashe wutar murhu kafin shiga bacci:

Hujja a kan wannan Sunna kuma ita ce, Hadisin Jabiru raliyallahu anhu wanda ya gabata, wanda a cikinsa Annabi sallallahu alaihi wa sallam yake cewa: **“Ku kasha fitilu idan za ku kwanta bacci.”**

Wata hujjar kuma ita ce, Hadisin ɗan Umar raliyallahu anhu, inda ya ce, Annabi sallallahu alaihi wa sallam ya ce: **“Kada ku bar wutar murhu tana ci a cikin gidajenku idan za ku kwanta bacci.”** (Muslimu:2015).

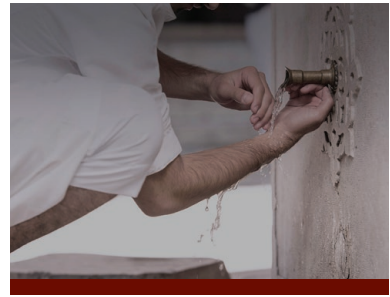
Da waɗannan hujjoji ne ake kiyasta zaman nisantar da duk wani da yake iya zama sanadin tashin gobara ga masu gida, Sunna. Sai a riƙa yin nesa-nesa da duk abubuwa, waɗanda suke iya zama makamashi ko mahazgudfi ko da a asali bas u da wata alaƙa da wuta, amma suna iya zama sanadin kamawa ko ruruwarta, ko wani abu mai kama da wannan. ba kuwa don komai ba, sai don tarayya da suka yi a cikin dalili. Wuta kuma ta tabbata cewa, maƙiyiya ce kamar yadda Annabi sallallahu alaihi wa sallam.

Bisa wannan fashin baki kuma: Idan aka wayi gari yana da cikakken aminci, a kan cewa wannan wuta ba za ta tashi balle ta cutar da shi ba, saboda babu wani abu kusa da ita, da zai zama sababin kamawa da watsuwarta. To, a irin wannan yanayi, babu wani laifi idan ya bar ka kunne. Dalili kuwa shi ne, kowane hukunci yana ci gaba da wanzuwa ne gwargwadon yadda dalilin da ya sa aka yanke shi, ya ci gaba da wanzuwa. Amma, da zarar dalilin yak au, to, shi ma hukuncin zai sani inda ya nufa ne.

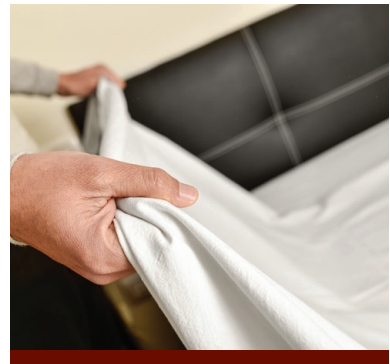
3 Yin arwalla kafin shiga bacci:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Barra’u d’an Azib *raliyallahu anhu*, cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan lokacin da za ka shiga bacci ya kama, to, ka yi arwalla irin wadda kake yi idan za ka yi salla. Sa’annan ka kwanta a kan sashen jikinka na dama, sa’annan kuma ka karanta: Allāhumma aslamtu wajhi ilaika....”** (Ya Ubangiji! Gare ka na aje kayana....) [Buhari:247/ Muslimu:2710]

4 Kakkabe shimfida kafin kwantawa a kanta:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu*, inda ya ce, Annabi *sallallahu alaihi wa salalam* ya ce: **“Idan dayanku ya nufi shimfidarsa domin bacci, to, ya tabbata ya kakkaba ta da hannun rigarsa. Saboda tabbas! bai san abin da ya biyo kanta ba bayansa. Sa’annan ya ce: Da sunanka ya Ubangijina na shimfida awazzaina....”** (Buhari:6320/ Muslim:2714).

Kalimar *‘dākhilatul- izāri’* ta Larabci a cikin wannan Hadisi, it ace muka fassara da ‘hannun riga.’

Wannan Hadisi da ya gabata yana karantar da mu cewa, kakkabe shimfida da hannun riga kafin a shiga bacci Sunna ne. Ana kuma yin wannan kakkaba ne har sau uku. A daidai lokacin kuma da ake kakkabewar ne ake ambaton sunan Allah Ma’aukakin Sarki: *“bismika Rabbi wadha ‘atu waji’*

Kakkabe shimfidā dīn nan da hannun riga kamar yadda aka faɗa a sama, shi ne mafifici. Sai dai an samu daga cikin Malamai, wanda yake ganin duk abin da aka yi amfani da shi, ya yi. Abin da yake da muhimmanci dai, shi ne kakkabe shimfidar. Daga cikin malaman da suke da wannan fahimta a kwai: Malam Ibn Jubairin *rahimahullahu*, inda ya ce: “Ba sharadī ne ba sai mutum ya yi amfani da hannun rigarsa wurin kakkabe shimfifar tasa. Inda zai dāge shimfidan gaba ɗaya da kakkaba, ko ya yi amfani da rawaninsa, ko wani abu mai kama da haka, bukata ta biya.”

5 **Kwanciya a kan gefen dama da;**

6 **Dora hannun dama farkashin kuncen dama:**

Hujja a kan waɗannan Sunnoni guda biyu ita ce, Hadisin Barra’u ɗan Āzibin *raliyallahu anhu*, cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “**Idan za ka kwanta bacci, ka yi arwalla irin wadda kake yi idan za ka yi salla. Sa’annan ka kwanta a kan sashen jikinka na dama, sa’annan ka ce: Allahumma innī aslamtu wajhi ilaika.**” (*Ya Ubangiji! Gare ka na aje kayana....*) [Buhari:2710/ Muslimu:247]

Wata hujjar kuma ita ce, Hadisin Huzaiifa *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, idan zai shiga kwana da dare, yakan dōra ɗaya hannunsa a farkshi kundukukinsa.” (Buhari:5314).

7 **Karanta addu’o’in shiga bacci:**

Akwai addu’o’ na musamman da Sunna ta yi tanadi a cikin Alkur’ani da Hadisi domin karantawa a duk lokacin da za a shiga bacci:

1 **Daga cikin Alkur’ani akwai:**

1> **Karanta Āyatul- kursiyyi:**

Sunna ne a karanta *āyatul- kursiyyi* idan za a shiga bacci domin neman tsari daga Shaidānu har a wayi gari.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce: Kissar Abu Huraira *raliyallahu anhu* da mutumin nan da yake satar kayan zakka, inda a cikin Hadisin Abu

Hurairah *raliyallahu anhu* yake cewa: “Sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce mani: **“Me barawon da ka kama ya aikata jiya?** Sai na ce: “Ya Manzon Allah! ya karantar da ni wasu kalmomi ne, da ya ce, idan ina karanta su zan sami rabo ga Allah. Sai kawai na sake shi. Sai Manzon Allah ya ce: **“Wadanne kalmomi ne wadannan?** Sai na gaya masa cewa: “Ya gaya mani ne cewa: “Duk lokacin da ka yi shirin kwantawa bacci, to, ka karanta *áyatul- kursiyyi* tun daga farkonta har karshe, wato: **“Allahu lá iláha illá huwal- Hayyul- Kayyúmu....”**

Sa’annan kuma sabon Malamin ya kara da gaya mani cewa: “Idan ka karanta ta, za ka ci gaba da samun tsaro daga wurin Allah; wani Shaidani ba zai iya kusantar ka ba, har safiya ta waye. Babu abin day a kai alhairi muhimmanci ga wadannan matsara.” Sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce mani: **“Ko shakka babu, abin day a gaya maka din nan gaskiya ne. sai dais hi a karan kansa makaryaci ne. Ashe ba ka san wanda kake magana das hi ba tsawon kwana uku. Ko ka sani ya kai Abu Huraira.”** Sai na karba masa da cewa: “Ban sani ba ya Manzon Allah!” Sai ya ce: **“Ai Shaidan ne.”** (Buhari:2311), Imamun- Nisa’i kuma ya sadar da danganen Hadisin a cikin: *as- Sunanul- Kubra:10795*)

2> *Karanta ayoyi guda biyu na karshen Suratl- Bakara:*

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Sa’id Al’asári *raliyallahu anu*, ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Duk wanda ya karanta wadannan ayoyi na karshen Suratl- Bakara a cikin dare, sun isar masa.”** (Buhari:4008/ Muslimu:807). Sai dai wadannan ayoyi biyu, ba su cikin jerin zikiroran da Sunna ta yi umarni da karantawa a lokacin da za a kwanta bacci, musamman. Zikiri ne dai su kawai, da son a karanta a kowane dare. Saboda wanda bai sami dammar karantawa ba a cikin daren kafin kwantawa bacci. Idan ya tuna a daidai lokacin shiga bacci, ba laifi, sai kawai ya karanta abinsa.

Haka nan kuma, bakin Malamai bai hadu a kan fassara dāya ba, ta kalimar **‘kafatáhu’** ta Larabci a cikin hadisin, wadda muka fassara da ‘sun isar masa.’.

Wasu malamai suka ce, ana nufin sun isar masa; ko bai yi sallar dare ba, ba komai. Sun kuma isar masa kariya daga Shaidan.

Wasu malaman kuma suka ce, sun isar masa kariya daga kowace irin matsala. To, amma dai, kamar yadda Imamun- Nawawi *rahimahullahu* ya ce, kalimar tana iya dāukar gaba dāyan waɗānnan fassarori guda biyu. Don karin bayani ana iya duba: *Sharhun- Nawawi lil Muslim*, Hadisi mai lamba: (808), babin da yake magana a kan Falalar Fātiha da ayoyin karshen Suratɓa Baƙara...

3> *Karanta Suratul Ikhlaṣi da Kula'uzzai, da tofawa a cikin tafin hannu tare da shafawa a jiki sau uku:*

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sayyida A'shah *raliyallahu anha* da ta ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan ya shimfidarsa da shiri kwantawa bacci a kowace dare, yakan haɗa tafunan hannuwansa biyu, sa’annan ya karanta: **{Kul huwallāhu Ahad}** da **{Kul aūzu bi Rabbil falak}** da **{Kul aūzu bi Rabbin Nas}** sa’annan ya tofa a cikin hannuwan nasa ya kuma shafe duk inda hahhuwansa suke kaiwa a jikinsa, ta hanyar faraway da kai, sa’annan fuska, sai kuma gaban gangar jikinsa. Yakan kuma yi haka ne har sau uku.” (Buhari:5017)

Bayan tantagaryar abin da wannan Hadisi yake karantarwa, ana kuma iya fahimtar cewa yana dāuke da bayanin cewa: Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* shi ne na farkon wanda yake raya wannan Sunna a kowane dare. Dalili kuwa shi cewar da Sayyidah a’isha *raliyallahu anha* ta yi: “kowane dare.” Sa’annan kuma duk wanda yake son raya wannan Sunna da kyau, to, ya zama wajibi a kansa ya huɗe tafunan hannunsa, sa’annan ya haɗa su wuri dāya. Bayan haka idan ya ƙare karanta wannan Sura ta *ikhlaṣ* da *kulá'uzzai*, sai ya tofa a cikin hannayen nasa. Sa’annan ya shafe duk inda hannuwansa suke iya kaiwa a jikinsa. Zai kuma yi haka ne ta hanyar farawa da kansa, sa’annan fusaka, har sau uku.

4> *Karanta Surar Kul yá'ayyu:*

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Urwatu dān Naufal, *raliyallahu anhu*, daga babansa, cewa: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce wa Naufal dān: **“Ka rika karanta: {Kul yá'ayyuhā káfirunā} idan za ka shiga bacci. Sa’annan ka kwanta da zarar ka kamala ta. Tabbas! ita wata kariya ce daga fadāwa cikin shirka.”** (Ahmad:21934/ Abu Dawuda/5055/ Tirmizi:3403), Alabani kuma *rahimahullahu* ya kyautata shi.

2 Akwai addu'o'i da yawa na lokacin bacci, da Sunna ta zo da su, da suka hada da:

- 1> **“Bismikalláhumma amútu wa ahyá.”** (Da sunanka ya Ubangiji nake kwantawa bacci, da shi kuma nake tashi.) [Buhari:2324], daga cikin Hadisan Huzaifah raliyallahu anhu.
- 2> **“Alláhumma khalakta nafsí wa anta tawakkáhá. Laka mamátuhá wa nahyáhá, in ahyaitahá fah- fazhá, wa in amattahá fagfir lahá. Alláhumma inní as'aluka áfiyata.”** (Ya Ubangiji! Kai kahalicci rayuwata, kai kuma kake ba ta kariya. A hannunka mutuwarda da rayuwata suke. Idan ka rayata ya Ubangiji! To, ina rokon ka kiyaye ta. Idan kuma ka kasha ta, ya Allah! to, ina rokon ka gafarta mata. Ya Ubangijina! Ina rokonka nasara a cikin al'amurrana na duniya da Lahira.) [Muslimu:272].
- 3> **“Alláhumma Rabbas- samáwáti, wa Rabbal- ardhi, wa Rabbal- arshil- azími. Rabbaná wa Rabba kulli shai'in, fálikal habbi wanawá, wa munzilut- Tauráta wal- Injil wal- Furkán. Aúzu bika min sharri kulli shai'in anta Ákhizun bi násiyatihí. Alláhumma antal- Auwalu fa laisa kablaka shai'un, wa antal- Ákhiru fa laisa ba'adaka shai'un, wa antaz- Záhiru fa laisa faukaka shai'un, wa antal- Bádinu fa laisa dúnaka shai'un, akdhi annád- daina wa angina minal- fakri.”** (Ya Allah! Ubangijin sammai da kassai, Ubangijin kuma al'arshi mai girma. Ubangijinmu, Ubangijin kuma dukan komai. Ya Mahaliccin kwaya iri, wanda ya saukar da Attaura, da Linjila, da Alkur'ani. Ina neman tsarinka daga sharrin duk wani abu da, jijiyar goshinsa take hannunka. Ya Ubangiji! Kai ne na farkon da babu wani abu a kafinsa, kai ne kuma na karshen da babu wani a bayansa. Kai ne bayyanannen da babu wani abu birbishinka, kai ne kuma boyayyen da babu wani abu da ya yi maka iyaka. Ya Ubangiji! Ina rokon ka biya mana bashi, ka kuma yi mana maganin talauci da fatara.) [Muslimu:2713].
- 4> **“Bismika Rabbi wadha'atu janbí, wa bika arfa'uhú. In amsakta nafsí farhamhá, wa in arsaltahá fahfazhá bimá tahfazu bihí ibádash- sálíhina.”** (Da sunanka ya Ubangiji nake shimfida awazzaina, da

sunaka kuma nake babɓakawa. Idan ka karɓi rayuwata, ya Ubangiji! To, ina rokon ka yi mata rahama. Idan kuma ka sake raya ta, ya Allah! to, ina rokon ka kiyaye ta da irin kiyayewar da kake yi wa bayinka na kwarai.) [Buhari:6302/ Muslimu:2714].

- 5> **“Alhamdu lilláhillazí ad’amaná wa sakáná, wa kafána wa áwáná. Fa kam minman lá káfiya lahú walá mu’uwá.”** (Godiya ta tabbata ga Allah, Sarkin day a ciyar da mu, ya kuma shayar da mu. Sa’annan ya zamar mana Maga’isa, ya kuma ba mu mafaka. Alhali, ga mutane da yawa a tare da mu, waɗanda ba su da Maga’isa bas u kuma da mafaka.). Daga cikin Hadisan Anas raliyallahu anhu, inda ya ce: Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, duk lokacin da ya nufi shimfidarsa da nufin bacci, yakan karanta wannan addu’a: **“Alhamdu lilláhillazí....”** (Muslimu:2715).
- 6> **“Alláhumma kíni azábaka yauma tab’asu ibádaka.”** (Ya Ubangiji! Ina rokon ka kiyaye ni daga azábarka ranar da za ka tayar da bayinka.) [Ahmad:18660] Albani kuma ya inganta shi a cikin: *Sahíhul- Jámi’i* (2/869)
- 7> **“Subhánalláhi” da “Alhamdu lilláhi”** kafa 33, da **“Alláhu Akbar”** kafa 34

Yana daga cikin Sunna, idan mutum zai shiga bacci ya yi tasbihi ta hanyar karanta: **“Subhánalláhi”** kafa 33. Sa’annan ya yi godiya ga Allah Maɗaukakin Sarki ta hanyar karanta: **“Alhamdu lilláhi”** kafa 33. Sa’annan ya girmama Allah Maɗaukakin Sarki ta hanyar karanta: **“Alláhu Akbar”** kafa 34. Yin haka yana da falala mai girma, wadda ta haɗa da samun cikakken kuzari a cikin jikinsa tsawon wannan rana.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sayyadi Ali raliyallahu anhu, cewa, wata rana Sayyida Fadímah raliyallahu anha ta kosa da irin yadda dutsen niƙa ya yi mata kanta a hannu. Sai ta tasar wa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, don ta kai kara, amma ba ta same shi ba; sai Sayyida A’isha kawai ta iske, ta kuma labarta mata. Da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya dawo, sayyida A’isha ta gaya masa cewa, Fadíma ta zo ba ya nan, ga kuma abin da ya kawo ta. Jin haka, in ji Sayyadi Ali, sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya tasar wa gidanmu. Ko da ya iso mun shiga bacci. Mun yunkura haka, mu tashi, sai ya ce: **“Ku yi kwancinku.”** Sai kuma ya shiga tsakanina da ita ya zauna, har na ji danshin kafarsa a kirjina. Sa’annan ya ce: **“Ko kuna son in ba ku labarin abin da ya fi abin da kuka roke ni zama alhairi? Duk lokacin da kuka shimfida awazanku a kana shimfidar baccinku. To, ku girmama Allah Maɗaukakin Sarki ta hanyar karanta: “Alláhu Akbar” kafa 34.**

Sa’annan ku yi tasbihi a gare shi, ta hanyar karanta: **“Subhánalláhi”** kafa 33. Sa’annan ku yi godiya gare shi ta hanyar karanta: **“Alhamdu lilláhi”** kafa 33. **Wannan shi ne mafi zama alhairi a gare ku bisa ga a ba ku dan aiki.**” (Buhari:3705/ Muslim:2727).

A cikin wata riwaya kuma aka ce, sai Sayyadi Ali *raliyallahu anhu* ya kara da cewa: “Tun daga wannan lokaci da na ji wannan magana daga bakin da ba ya karya; na Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ban taɓa kwantawa bacci ba tare da na karanta su ba.” Aka ce masa: Har daren da aka gwabza yaƙin basasar Siffin? Ya karɓa da cewa: *Tabba! Har shi.*” (Buhari:5362/ Muslimu:2727).

8> **“Alláhumma aslamtu wajhí ilaika, wa fauwadtu amrí ilaika, wa alja’atu zahrí ilaika, ragbatan wa rahbatan ilaika. Lá malja’a walá manjá illá ilaika. Ámantu bi kitábikallázi anzalta, wa bi Nabíyyikal-lázi arsalta.”** (Ya Ubangiji! Na mika fuska gare ka, na kuma damka al’amarina hannunka, sa’annan na jingina bayana gare ka, ina mai kwadayin rahama da fargaban azabarka. Babu wata mafaka ko wata matsera, sai zuwa gare ka. Na yi imani da littafinka wanda ka saukar, da Annabinka wanda ka aiko.) [Buhari:247/ Muslimu:2710]. . . . A ƙarshen Hadisin, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Mutum ya yi ƙoƙari wannan addu’a ta zama ƙarshen abin da zai furta a wannan rana. idan Allah ya karɓi rayuwarsa a wannan dare, to, ya mutu a kan aƙidar Musulunci.”** Imamu Muslimu kuma a cikin tasa riwaya, ya ƙara da cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ƙara da cewa: **“Idan kuma ya wayi gari, to, ya wayi gari a cikin alhairi.”**

Wannan Hadisi kuma, ya zo da ƙarin bayani na wata Sunnar, wato: ƙoƙarin ganin ba a ƙara furta wata kalima ba bayan wannan addu’a kafin a kwanta bacci. Yin haka kuma yana ƙunshe da wata barrar garabasa; idan an karɓi rayuwar mutum a cikin wannan dare, to, ya mutu a kan aƙida ta Musulunci; addinin Annabi *brahima alaihissalamu*, wanda bai taɓa yi wa Allah Maɗaukakin Sarki kishiya ba. Idan kuma an wayi gari yana cikin rayayyu, to, zai sami yalwar arziki da wadata. Wannan addu’a, bakandamiya ce; ta haɗa duk abin da waɗanda suka gabace ta suka kunsu.

Akwai kuma wani ƙasaitaccen ‘zikiri’ wanda yake zama sanadin samun ƙasaitacciyar lada da fafa, wanda Allah Maɗaukakin ya yi ni’imsarsa ga mutane. Zikiri, wanda ya kamata mai karatu ya lura da shi, shi ne zikirin nan ya zo a cikin *Sahihul- Buhari* daga cikin Hadisan Sahaddad ɗan Aus *raliyallahu anhu*, daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, cewa: **“Mafi girma da ɗaukarar kowane irin istigfari, shi ne mutum ya ce: “Alláhumma**

Anta Rabbí lá'íláha illá anta. Khalaktaní, ana abduka, wa ana alá wa'adika mas'tada'tu. Aúzu bika min sharri má sana'atu, abú'u laka bi ni'imatika, wa abú'u laka bi zanbí. Fagfir lí, fa innaú lá yagfiruz- zunúba illá anta. (Ya Allah! Kai ne Ubangijina. Babu wani abin bauta da gaskiya sai kai. Kai ka halicce ni, ina nan kuma a kan alkawalin da na dauko tsakanina da kai, gwargwadon ikona. Ina neman tsarinka daga sharrin duk abin da na aikata. Ina godiya gare ka a kan ni'imar da ka yi mani, ina kuma kai karar zunubaina zuwa gare ka. Ina rokon ka gafarta mani. Saboda babu wanda yake gafarta zunubai sai kai.) Manzon Allah sallallahu alaihi wa sallam ya ce: ***“Duk wanda ya karanta wannan addu'a da rana yana mai imani da ita. To, idan ya mutu a wannan rana, kafin marece, yana daga cikin ‘yan Aljanna. Wanda kuma ya karanta da dareyana mai imani da ita. To, idan ya mutu kafin a wayi gari, yana daga cikin ‘yan Aljanna.”*** (Buhari:6306).

- ◆ Zikiri kariya ce mai karfi, kuma sababi ne na rayuwar zuciyar, don haka ka zama cikin masu zikiri. Manzon Allah (S.A.W) ya ce : “Misalin wanda yake ambaton Ubangijinsa da wanda baya ambaton Ubangijinsa kamar misalin rayayye ne da matacce”.

◆ **Addu’o’in mafarki a Sunna**

Mafarkin duk da mai bacci zai yi, ba zai wuce dayan abubuwa guda uku ba, kamar yadda Hadisin Abu Huraira *rallyallahu anhu*, wanda Imamu Muslimu ya riwaito, ya nuna:

- ◆ **1** *Kyakkyawan Gaskiya:* Irin wannan mafarki shi ake kira *ru’yah sáliha* a Larabce. Duk abin da wannan mafarki yake kunshe da shi, wata gagarumar bushara ce daga Allah Madaukakin Sarki zuwa ga bawa. Akwai kuma yadda Sunna ta ce a yi idan an yi shi, kamar yadda za mu bayyana nan gaba kaɗan:
- ◆ **2** *Mummunan Mafarki:* Irin wannan mafarki muna yana tahowa ne daga Shadān domin ya saka bacin rai da baƙin ciki a cikin zuciyar mutum. Amma, ba zai cutar da mutum da komai ba, matuƙar ya bi ka’idojin da Sunna ta gindaya, waɗanda za mu yi bayaninsu nan gaba kaɗan.
- ◆ **3** *Mafarkin Rana:* Wannan mafarki kuma, shi ne wanda mutum yakan ga abin da yake cikin ransa da rana kafin ya kwan kwanta bacci.

◆ **Abin da Sunna ta yi tanadi a wannan babi shi ne abin day a zo a cikin wannan Hadisi:**

An samo daga Abu Salma *rallyallahu anhu*, ya ce: “Da yawa nakan yi mafarkin da zai daga mani hankali, ya ce: Har wata rana na haɗu da Abu Katadah, shi ma y ace yakan yi irin wannan mafarki mai daga hankali. Ana nan kuma sai na ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **“Kyakkyawan mafarki daga Allah yake zuwa. To, idan ɗayanku ya yi mafarkin wani abu da yake so, kada ya labarta wa kowa shi, sai masoyinsa. Idan kuma ya yi wani mafarkin na abin da yake ki da kyama. To, sai ya yi toshi a bangarensa na hagu har sau uku, sa’annan ya nemi tsarin Allah Madaukakin Sarki daga sharrin Shaidan da na mafarkin. Sa’annan kuma kada ya ba wa kowa labarinsa. Idan ya yi haka, ba zai cutar da shi da komai ba.**

Abu Salmah ya ce: “da yawa na kan yi mafarki, in ji kamar ina dauke da abin da ya fi dutsi nauyi saboda damuwa. Ana nan cikin haka, sai na ji wannan Hadisi. Tun daga wannan lokaci ban fara kulawa da shi ba.” (Buhari:5747/ Muslimu:2261). A cikin wata riwayar kuma aka ce, cewa Annabi *sallallahu*

alaihi wa sallam ya yi: “**Kyakkyawan mafarki daga Allah yake zuwa, shi kuwa mummunan mafarki daga Shaidan yake. Saboda haka, idan dayanku ya yi mummunan mafarki, wanda ya daga masa hankali. To, sai ya yi tohi a bangarensa na hagu, sa’annan ya nemi tsarin Allah daga sharrinsa. Ko shakka babu, idan ya yi haka, ba zai cutar da shi da komai ba.**” (Buhari:3292/ Muslimu:2261).

A cikin Hadisin Jabir *raliyallahu anhu* kuma, wanda Muslimu ya riwaito, cewa aka yi, manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “... **mutum ya nemi tsarin Allah daga Shaidan har sau uku. Sa’annan ya juya kwanci.**” (Muslimu:2262).

A cikin Hadisin Abu Sa’id Alkhudri *raliyallahu anhu* kuma aka ce, cewa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: “**Idan daya daga cikinku ya yi mafarkin abin da yake so, to, ya sani, ko shakka babu, da Allah Madaukakin Sarki ne. saboda haka sai ya gode wa Allah Madaukakin Sarki a kan haka.**” (Buhari:7045).

◆ **Gaba dayan Hadisan da suka gabata, suna karantar da mu ne, cewa:**

① **Duk wanda ya yi kyakkawan mafarki, to, a sunnance ana so ya aikata abubuwa kamar haka:**

Na farko: Godiya ga a kan faruwar wannan mafarki. Yin haka ya zama wajibi a kansa, tunda wani alhairi ne ya zo masa daga Madaukakin Sarki, gagara misali, Allah *subhanahu wa ta’alah*.

Na biyu: Bayar da labara tare da yayata wannan mafarki, amma da sharadin babu wanda zai tsegunta wa, sai masoyinsa na gaskiya.

② **Duk kuma wanda ya yi mummunan mafarki, ta hanyar ganin wani abu da ba ya so, ba ya kuma kauna. Shi kuma a sunnance, ana so ya aikata abubuwa kamar haka:**

Na farko: Yin tohi a bangarensa na hagu har sau uku.

Na biyu: Neman tsari ga Allah Madaukakin Sarki daga sharrin Shaidan da sharrin abin da ya gani a cikin mafarkin, har sau uku, ta hanyar cewa: “*Aúzu billáhi min sharrish- Shaidáni wa min sharrihá.*” (Ina neman tsari ga Allah daga sharrin Shaidan da sharrin wannan mafarki), har sau uku.

Na uku: Kada ya labarta wa kowa wannan mafarki. Idan ya kiyaye wannan ka’ida, to, mugun abin duk da yake cikin wannan mafarki

ba zai cutar da shi, da komai ba, kamar yadda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya bayar da labara. Idan ya tsaya a kan wadannan sharudda guda uku, sun wadatar. Idan kuma ya kara da na huɗu, da na biyar, babu laifi, wato:

Na huɗu: Juya kwanci ta hanyar barin sashen jikin da yake kwance a kansa ya koma kan ɗayan sashen. Idan kuma yana kwance ne rairan, to, sai ya koma a kan ɗayan sashen jikinsa. Haka haka dai; abin da ake so shi ne ya juya kwanci.

Na biyar: Ya tashi ya yi sallar nafila raka'a biyu rak.

Wadannan Hadisai da suka gabata, suna karantar da cewa:

Mafarki duk da Musulmi zai yi, wani yanki ne na Annabta; tazarar da take tsakaninsu ba wani tsawo ne da ita ba. Duk kuma mutumin da ya fi kowa faɗin gaskiya da rana, shi ne wanda mafarkinsa zai fi na kowa zama gaskiya. Wannan kuwa yana daga cikin tasiri da albarkar da gaskiya take da su a rayuwar musulmi, har a cikin bacci.

◆ Wanda kuma duk ya farka a cikin dare, to, Sunna ta bukaci ya karanta wannan addu'a:

Wannan addu'a kuwa ita ce, wadda ta zo a cikin Hadisin Ubadata ɗan Samit *raliyallahu anhu* daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: **“Duk wanda ya farka a cikin dare ya kuma karanta: “*Lá'iláha illalláhu wahdahú lá sharíka lahú, lahul- mulku wa lahul hamdu wa huwa alá kulli shai'in kadirun. Alhamdu lilláhi, wa subhánalláhi, wa lá'iláha illalláhu, walláhu akbar, wa láhaua walá kuwata illá billáhi.*” Sa'annan kuma ya ce: “*Alláhummag- fir lí.*”** (Babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, shi kadai; ba shi da abokin tarayya. Mulki da godiya duka sun tabbata gare shi. Shi kuma mai iko ne a kan duka komai. Godiya ta tabbata ga Allah, tsarki kuma ya tabbata ga Allah, babu kuma abin bauta da gaskiya sai Allah, Allah kuma shi ne mai girma. Babu kuma wani tsimi ko wata dabara, sai ga Allah.) **“Duk wanda ya fadi haka, in ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, sa'annan kuma ya kara da cewa: “*Ya Ubangiji ka gafarta mani.*” Ko ya yi wata addu'a wadda ba wannan ba. to, za a karɓa masa. Idan kuma ya yi arwalla ya yi salla, to, za a karɓi sallar.”** (Buhari:1145).

Malam Ibni- Asir *rahimahullahu* ya ce: “Cewar da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: **“*man ta'úra minal-laili*”** a cikin Hadisin, tana nufin ‘wanda ya farka a cikin dare’ kamar tadda muka fassara ta.

Wannan Hadisi, idan aka lura da kyau, yana ɗauke ne da busharori guda biyu manya-manya ga duk wanda wani bau ya say a farka a cikin dare, ya kuma karanta wannan zikiri: ***“Lá’iláha illalláhu wahdahú lá sharíka lahú, lahul- mulku wa lahul hamdu wa huwa alá kulli shai’in kadirun. Alhamdu lilláhi, wa subhánalláhi, wa lá’iláha illalláhu, walláhu akbar, wa láhaua walá kuwata illá billáhi.”*** (Babu abin bautawa da gaskiya sai Allah, shi kadai; ba shi da abokin tarayya. Mulki da godiya duka sun tabbata gare shi. Shi kuma mai iko ne a kan duka komai. Godiya ta tabbata ga Allah, tsarki kuma ya tabbata ga Allah, babu kuma abin bauta da gaskiya sai Allah, Allah kuma shi ne mai girma. Babu kuma wani tsimi ko wata dabara, sai ga Allah.) Duk wanda ya faɗi haka yana da busharori guda biyu

Bushara ta farko: Idan ya fara da cewa: ***“Alláhummag- fir lí”*** ko ya roki wani abu daban. To, ko shalla babu addu’ar nan tasa karɓaɓɓa ce a wurin Allah Maɗaukakin Sarki.

Bushara ta biyu kuma: Idan ya tashi ya yi arwalla, ya kuma yi salla. To, sallalr nan tasa ita ma karɓaɓɓa ce a wurin Allah Maɗaukakin Sarki. Kai! godiya dai ta tabbata ga Allah Maɗaukakin Sarki, wanda ya yi mana wannan ni’ima da baiwa da kuma falala. Muna kuma roƙonsa dace da a kan duka bin da za mu aikata.

Da wannan Sunna kuma muka zo farshen bayani a kan **Sunnoni masu lokuta na musamman**, waɗanda suka ƙunshi Sunnonin tashi daga bacci, waɗanda muka fara bataninsu dalla-dalla, da zancen asawaki, da kuma faɗar: ***“Alhamdu lilláhil- Lazí ahyáná ba’ada má amátaná wa ilaihin- nushur.***

Sunnoni Marasa Kayyadadden Lokaci

Irin waƙannan Sunnoni su ne kashi na biyu, daga cikin Sunnonin yau da kullum na Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*. Wannan rukuni kuma rukuni ne mai faɗin gaske a duniyar Sunna; domin ba za su kiɗiddigu a yatsun hannu ba. daga cikin waƙannan Sunnoni akwai waƙanda sukan sassaba gwargwadon sassabawar mutane, da halaye, da wurare da kuma lokuta.

A nan zan yi koƙari iyakar zarafi, in kawo Sunnoni irin waƙanda suke bukatar yawan rayawa safiya da marece. Ina mai roƙon Allah Maɗaukakin Sarki dace da nasara.

Sunnoni na farko a wannan rukuni:

◀ Na Farko : Sunnonin Abinci

1 Farawa da Bisimillah:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin da aka samo daga Umar ḍan Abu Salma *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “A matsayina na yaro karami wanda yake dagwainiya a ḍakin Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*. wata rana ana cin abinci, hannuna yana kaiwa da komowa a cikin akushi. Sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce mani: **“Ya kai wannan ḍan karamin yaro! Ka ambaci sunan Allah, sa’annan ka ci da hannunka na dama, ka kuma ci abin da yake a gabanka.”** (Buhari:5376/ Muslimu:2022).

Idan kuma mutum ya manta bai yi bisimillah ba a farkon cin abincinsa. To, ya samu a Sunnance, idan ya tuna, ya ce: **“Bismillāhi awaluhú wa ákhiruhú.”** (Da sunan Allah na kare, da shi kuma na fara).

Hujja a kan wannan kuwa ita ce, Hadisin Sayyida A’isha *raliyallahu anha*, cewa, tabbas! Manzon Allah *sallallahu alaihiwa sallam* ya ce: **“Idan ḍayanku zai ci abinci, to, ya ambaci sunan Allah. Idan kuma ya manta bai ce bismillāhi ba a lokacin da zai fara cin abincin. To, a karshe yana iya cewa: “Bismillāhi awaluhú wa ákhiruhú. (Da sunan Allah na kare, da shi kuma na fara).** [Abu Dawuda:3767/ Tirmizi:1858]. Albani kuma ya inganta shi kamar yadda bayani ya gabata.

Wani abu kuma da wannan Hadisi yake karantarwa shi ne, bukatar da take akwai ta musukmi ya rika cin abinci da hannun dama, don kada ya yi kama da Shaidan. Duk lokacin da musulmi ya ki ambaton sunan Allah Madaukakin Sarki a lokacin da zai fara cin abinci. To, ya sani hannunsa fa hannun Shaidan a cikin wannan akushi; tare za su ci su kuma canye. Haka nan kuma idan ya ci da hannun hagu. To, dashi da Shaidan babu wani banbanci, saboda Shaidan shi yake cin abinci, yake kuma shan abin shad a hannun hagu.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin abdullahi dan Umar *raliyallahu anhu*, cewa, ta tabbata Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Kada wanda ya kusura ya ci abinci da hannun hagu daga cikinku; kada kuma ya sha abin sha da shi. Ba don komai ba kuwa, sai don saboda Shaidan shi ne yake ci da shad a hannun hagu.”** Mai riwaya ya ce, Nafi’u yakan kara a cikin wannan riwaya da cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kara da cewa: **“Kada kuma mutum ya karba, ko ya bayar da wani abu da hannun hagu.”** (Muslimu:2020).

Wannan umarni na Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* kuwa, ya biyo bayan masaniyar da yake da ita a kan dabi’ar Shaidan, ta son kutsa kai a cikin gidajen mutane, domin yakwana a ciki, ya kuma ci abinci, ya sha abin sha, tare da masu gidajen. Hujja a kan hakan kuwa ita ce, abin da aka riwaito daga Jabiru *raliyallahu anhuma*, cewa, ko shakka babu, ya ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **“Idan dayanku ya shiga gidansa, ya kuma ambaci sunan Allah a lokacin da zai shiga din, da kuma lokacin da zai fara cin abinci. Sai Shaidan ya ce: Tir! yau kam ba mu dace ba; ba mu da wurin kwana ba mu kuma da abincin dare. Ida mutum bai ambaci sunan Allah a lokacin da zai shiga ba, sai Shaidan ya ce: Madallah! Yau kam munsami wurin kwana. Idan kuma mutum bai ambaci sunan Allah ba a lokacin da zai fara cin abinci, sai Shaidan ya ce: Yauwa! Mun sami abin kalacin dare.”** (Muslimu:2018).

2 Cin abin da yake gaban mutum:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Umar dan abu Salmata *raliyallahu anhu*, wanda ya gabata, wanda a cikinsa ya ce, Annabi *nsallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Ka kuma ci abin da yake gabanka.”**

3 Dauce lomar da ta fadi kasa da kakkabe kazantar da ta dauko, tare da canye ta:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Jabiru *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Na ji Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **“Lalle hakika, Shaidan yana kawo wa kowane daga cikinku hari a duk lokacin da yake wani abu na sha’anin rayuwa, har lokacin day a zauna zai ci abinci kuwa. Saboda haka idan lomar dayanku ta fadi kasa. To, ya kakkabe kazantar da ta dauko, sa’annan ya jefa ta baka; kada ya bar wa Shaidan ita. Idan kuma ya kare cin abincin, ya tabbata ya lashe ‘yan yatsunsa, domin bai san a cikin wane sashe na abincin da ya ci, albarka take ba.”** (Muslimu:2033).

Duk wanda ya kallai wannan Hadisi da idon basira, zai tattaba cewa, lalle abin da yake fadi gaskiya ne. Shaidan yana matuƙar sha’awa da ƙoƙarin tarayya da mutane a cikin gaba ɗayan al’amurran su. Ba kuwa don komai ba, sai don ya debe musu albarkar da take cike da rayuwarsu, wanda hakan zai zama sanadin dagulewar da yawa daga cikin al’amurran su. Daga cikin abubuwan kuma da suke tabbatar da kwadaiyi da kalailaicewarsa, Shaidan, a cikin kowane al’amari, shi ne fadar Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*: **“Lalle hakika, Shaidan yana kawo wa kowane daga cikinku hari a duk lokacin da yake wani abu na sha’anin rayuwa.”**

4 Lashe ‘yan yatsu:

Lashe ‘yan yatsun hannu bayan kare cin abinci ta hanyar amfani da halshe, Sunna ne. Ko dai mutum ya yi da kansa, ko ya miƙa wa matarsa ta yi masa, misali. Kai! a sunnance ma, ba a son mutum ya goge ɗan saurana bin day a laƙe a hannunsa na abinci, da wani ƙyalle, ko wani abu mai kama da shi, sai bayan ya lashe su, sarai.

Hujja kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Jabiru *raliyallahu anhu*, wanda ya gabata.

Ya kuma zo a cikin ingantattun littafan nan na Hadisi guda biyu, daga cikin Hadisan ɗan Abbas *raliyallahu anhuma* cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan ɗayanku ya kare cin abinci, kada ya goge hannunsa har sai ya lashe ko ya tsoste shi sarai.”** (Buhari:5456/ Muslimu:2033).

5 Shuɗe akushi:

Abin da ake nufi da suɗe akushi, shi ne tsabtace abin da mutum ya ci abinci a cikinsa, ko ma mene ne. Misali, idan mutum ya ci shinkafa, to, Sunna ta ɗora masa nauyin kada ya bar ko ƙwara ɗaya a cikin abin da ya ci shinkafar a cikinsa. A maimakon haka, sai ya yi ƙoƙari iyakar yin sa, ya yaye komai da komai ya lankahe a cikin baki. Ba kuwa don komai Sunna ta ɗara masa wannan nauyi ba, sai don abu ne mai matuƙar yiwuwa ya zamana albarkar abincin tana nan cikin na ƙarshen nan.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Anasa *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya umarce mu da suɗe akusannmu.” (Muslimu:2034). A cikin wata riwayar kuma ta shi Musulimu ɗin, daga cikin Hadisan Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, ya ce, cewa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: “**Dayanku duk, ya tabbata ya suɗe akushinsa.**” (Muslimu:2035).

Malaminmu Ibn Usaimin *rahimahullahu* ya ce: “Abin da suɗe akushi yake nufi, shi ne mutum ya bi diddigin duk sauran abin da ya lallake a yatsunsa, ya lashe shi sarai. Wannan Sunna kuwa, an wayi gari a yau ta zama ɗaya daga cikin Sunnonin da, da yawa daga cikin mutane suka fara mantawa da su. babban abin bakin ciki ma, hard a ɗaliban ilimi. Don ƙarin bayani ana iya duba: “*Sharhu Riyadhus- Salihi*na: 1/892”

6 Ci da yatsa uku:

Sunna ne idan mutum zai ci abinci, ya yi amfani da ‘yan yatsunsa guda uku, matuƙar abin da zai ci ɗin nan yana ɗaukuwa da yatsa uku ɗin, kamar dabino. To, a sunnance an fi so ya riƙa sa yatsunsa guda uku yana ɗakowa yana jefawa baka.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Ka’abu ɗan Maliku *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana cin abinci da ‘yan yatsu uku. Yakan kuma lashe hannunsa sarai, kafin ya goge da wasu tsumma.” (Muslimu:2032).

7 Numfasawa wajjen kwarya har sau uku:

Idan mutum zai sha wani abin sha, Sunna ita ce, ya riƙa yi yana ɗaukewa yana kuma numfasawa a wajjen kwaryar, har sau uku; yana yi yana numfasawa bayan kowace ƙyankyama ɗaya.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Anas *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana numfasawa wajjen kwaryar shansa har sau uku, sa’annan ya ce: **“Yin haka ya fi kashe kishirwa, da bayar da lafiya, ya kuma fi nagarta.”** Anas *raliyallahu anhu* ya ci gaba da cewa: “Saboda haka nake numfasawa wajjen kwaryar shana har sau uku,” (Buhari:563/ Muslimu:2028).

Abin da ake nufi da cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana numfasawa wajjen kwaryar shansa, shi ne, yana ɗauke kai ya karkata fuskarsa gefe ɗaya ya numfasa, sa’annan ya mayar ya ci gaba da ƙyankyamar abin da yake sha. Yana yin haka ne *sallallahu alaihi wa sallam*, saboda numfasawa a cikin kwaryar sha ɗin, makaruhi ne a sunnance, kamar yadda Hadisin Abu Katadah *raliyallahu anhu*, wanda yake a cikin ingantattun littafan Hadisi guda biyu, ya nuna, inda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan ɗayanku zai wani abin sha, to, kada ya numfasa a cikin kwaryar,”** (Buhari:5630/ Muslimu:267).

8 Godiya ga Allah Madaukakin Sarki bayan kare cin abinci:

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Anas ɗan Maliku *raliyallahu anhu*, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Allah Madaukakin kan yarda da bawansa, ya kuma amince da shi, saboda ɗai ya ci ya koshi ya kuma gode masa a kan haka, ko ya sha ya koshi ya kuma gode masa a kan haka.”** (Muslimu:2743).

Godiyar nan kuma, tana da sigogi daban-daban, da suka haɗa da:

- 1> *“Alhamdu lilláhi kasíran ðayyiban mubáran gaira makfiyin, walá muwadda’in, walá mustagnan anhu Rabbaná!”* (Godiya mai tarin yawa, da tsarki, da albarka, ta tabbata ga Allah. Sarkin da ba shi da bukata ga wani abin halitta, babu kuma wani abin halitta da ba shi da bukata gare sh, ko wadatuwa daga gare shi, ya Ubangijinmu!)
- 2> *“Alhamdu lilláhillazí kafáná wa’arw’aná gaira makfiyin walá mukafúrin.”* ((Godiya ta tabata ga Allah, Sarkin da ya kosar da mu, ya kuma kashe mana kishirwa; ba tare dam un raina ko mun kafirce ba.) (Buhari:5459).

A farkashin inuwar wannan **“rashin bukata”** ga wani mahaliki ne, sifa wadda da Allah Maɗaukakin Sarki ya kebanta da ita, yake ciyar da bayinsa ya kuma kosar da su. Saboda haka babu yadda za a yi su iya **“wadatuwa”** daga gare shi *subhanahu wa ta’alah*, a matsayinsa na Sarkin da yake **“Kosarwa”** da **“Kashe musu kishirwa.”** Saboda haka ba za su zama daga cikin masu **“kafirce wa”** falala da ni’imarsa ba *subhanahu wa ta’alah*.

9 **Haduwa don cin abinci:**

Yana daga cikin Sunna, idan musulmi za su ci abinci a wuri ɗaya, to, su haɗu su ci tare da juna. Sunna ta kyamaci cin abinci rarrabe.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Jabiru ɗan Abdullahi *raliyallahu anhuma*, wanda ya ce: “Na ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **“abincin mutum ɗaya yana isar mutum biyu, na mutum biyu kuma yana isar mutum huɗu, na huɗu kuma yana isar takwas.”** (Muslimu:2059).

10 **Yaba abinci idan ya yi daɗi:**

Sunna ce idan musulmi ya ci abinci, ya kuma ji ya yi masa daɗi, ya yaba. Amma, kada ya wuce wuri ta hanyar kara wa kalmomin yabon nasa gishiri fiye da abin da abinci yake ɗauke da shi.

Hujja a kan wannan Sunnan, ita ce: Hadisin Jabiru ɗan Abdullahi *raliyallahu anhu*, cewa, wata rana Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya

nemi iyalan gidansa su ba shi rob̄bi ya haɗa da gurasa ya yi kalaci. Sai suka gaya masa cewa: “Rob̄bi kam ya fare, amma a kwai sauran rummace.” Sai ya ce, a kawo masa shi. Aka kuwo, ya mayar da hankali yana haɗa gurasar nan das hi, yana lankahewa baka, yana kuma cewa: **“Kai! rob̄bi da gurasa akwai dadi! Kai! rob̄bi da gurasa akwai dadi!!”** (Muslimu:2052). Kalimar ‘*khallu*’ ta Larabci da muka fassara da ‘rob̄bi’ a cikin wannan Hadisi, wani nau’in mahadin cin abinci ne a waccan zamani, mai dadin gaske, ba kuma mai nauyi da kabri ba kamar wanda muke da shi a yau.

Malaminmu Ibn Usaimin *rahimahullahu* ya ce: “Yaba abinci da Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yake yi idan ya burge shi, wata koyarwa ce tasa *sallallahu alaihi wa sallam* zuwa ga al’umarsa. Sadoda haka, yau da mutum zai yi kalaci da waina, ta ratsa shi iyakar zarafi. Sai ya kayar da baki ya ce: **“Kai! wainar gidansu wance akwai dadi.”** Ko wani abu mai kama da haka. wanda duk ya yi irin haka, ya raya Sunna daga cikin Sunnonin Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*. Don farin bayani sai a duba: “*Sharhu Riyadhus-Salihina: 2/1057*)

Duk wanda ya kalli yanayin rayuwarmu na yau da kyau, zai fahimci irin yadda mutane suke yin nesa-nesa da Sunnanr Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*. Wasu ma ba su tsaya a kan yin nesa-nesa da ita din ba, har saba mata suke yi, ta hanyar aibanta wani abinci da suka ci, tare da kushe shi a wasu lokuta. Irin haka kuwa ya saba wa Sunna da koyarwar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*. Alhali kuwa, ya zo a cikin ingantattun littafan Hadisai guda biyu, daga cikin Hadisan Abu Huraira *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* bai taɓa buɗa baki ya kushe wani abinci ba. In dai ya ji yana sha’awarsa zai ci. Idan kuma ba ya sha’awarsa zai bar shi baki alaikum.” (Buhari:3563/ Muslimu:2063).

11 Addu’a ga wanda ya kawo abincin:

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Abdullahi dan Busrin *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Wata rana Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya bakunci mahaifina. Sai muka kawo masa abinci da dabino. Kare cin abincin nasa yake da wiya, sai muka kara kusanto masa da watarnen dabinon nan. Bai yi wata-wata ba kuwa ya shiga tsinta yana ci, yana kuma jefar da kwallayensa ta tsakiyar ‘yan yatsunsa *sallallahu alaihi wa sallam*, tare da gwama manunin da dan tsakiyar yatun nasa. Daga nan kuma aka kawo masa abin sha, ya karɓa ya sha, sa’annan ya miƙa wa wanda yake zaune a damansa. Kafin ya kama hanyar komawa, sai mahaifina ya kama ragwamar dabbar da ya zo a kanta *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: “Ka roƙar mana Allah kafin

ka wuce ya Manzon Allah!” Sai Annabi *sallallahu alaihi wa salam* ya ce: **“Allāhumma bārik lahum fimá razaktahum, wagfir lahum, warhamhum.”** (Ya Ubangiji! Ka sanya albarka a cikin abin duk da ka arzuta su das hi, ka kuma gafarta musu. Sa’annan ka yi musu rahama.) (Muslimu:2042). Kalimar “*wadbah*” ta Larabci a cikin wannan Hadisi ce, muka fassara da ‘kwatarne’

12 Mustahabbi ne idan mutum ya gama shan wani abu, ya fara miƙa wa wanda yake dama gare shi kafin wanda yake haɗu:

Abin da ake nufi shi ne, yana daga cikin Sunna, a daidai lokacin da mutum ya kyanƙyami wani abin shay a koshi. To, idan ya ɗauke kansa daga kwatarnen, ya gaggauta miƙa wa mutumin da yake dama gare shi, kafin wanda yake haɗu gare shi.

Hujja a kan wannan Hadisi, ita ce: Hadisin Anas ɗan Maliku *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Wata rana Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kai baƙunci a gidanmu, ya kuma nemi wani ɗan abin da zai sha. Sai muka kama wata akuya muka tatso masa nononta, sa’nan na haɗa masa da rowan rijiyar nan tawa.” Anas ya ci gaba da cewa: “Sai na miƙa wa Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, ya karɓa ya kafa kai, ya sha ya koshi. Duk wannan abu da yake faruwa, Sahabi Abubakar *raliyallahu anhu* yana zaune hagu ga Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, umar kuma yana dabra da fuskarsa, a yayin da wani balaraben ƙauye yake a damansa *sallallahu alaihi wa sallam*. Karewarsa take da wuya, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, sai ya, sai Sayyadi Umar *raliyallahu anhu* ya muma nuna Abubakar *raliyallahu anhu* ya kuma ce wa Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*: “Ga Abubakar nan ya Manzon Allah.” Amma, sai Manzon Allah ya miƙa wa Balaraben ƙauyen nan, ya kyale Abubakar da Umar. Ya kuma ƙara da cewa musu *sallallahu alaihi wa sallam*: **“A yi dama dai! A yi dama dai!! A yi dama dai!!!”** Anas ya ce: “Yin haka Sunne ne! Yin haka Sunne ne!! Yin haka Sunne ne!!!” (Buhari:2571/ Muslimu:2029).

13 Mai shayar da mutane ya kamata ya sha ƙarshe:

Sunna ne wanda yake shayar da mutane wani abin sha, ya kasance shi ne wanda zai sha abin bayan kowanensu y agama sha.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin nan na mai tsawo na Abu Katadah

raliyallahu anhu, wanda a cikinsa yake cewa: "... sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya shiga zuba ruwa a kofi ni kuwa ina mika wa mutane suna sha. Har sai da kowa ya sha ya koshi, sai ni kawai das hi Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* muka rage, wadanda ba su sha ba." Anas *raliyallahu anhu* ya ci gaba da cewa: "Sa'annan Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya sake zubawa, ya ce mani: **"karbi ka sha, Anas."** Ni kuwa na ce masa: **"Ba zan sha bay a Manzon Allah, sai ka sha."** Sai ya karba mani da cewa: **"Ai, wanda yake shayar da mutane, shi ya kamata ya sha karshe."** Ansa ya ce: "To, sa'annan sai na karba na sha, Manzon Allah kuma ya sha...." (Muslimu:681).

Darasi: Wani darasi kuma da yake cikin wannan babi, shi ne bukatar da take akwai a sunnance, ta kurkure baki da ruwa ga wanda ya sha nono, domin ya kawar da maskin da yake da shi, wanda ya kama bakinsa. **Hujja a kan wannan Sunna kuwa**, ita ce: Hadisin dan Abbas *raliyallahu anhuma*, da ya ce: "Ta tabbata cewa, wata rana Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya sha nono. Sai ya nemi a kawo masa ruwa, ya kurkure baki, ya kuma ce: **"Na yi haka ne domin nono yana da maski."** (Buhari: 211/ Muslimu: 358).

14 Rufe Korai da ambaton Allah Madfaukakin Sarki idan dare ya kawo jiki:

Sunna ce idan dare ya kawo jiki, a rufe gaba dayan koran da ake da su a gida, wadanda suke buɗe, a kuma rufe riyoji idan suna da marafe, a kuma tabbata an ambaci suna Allah a duk lokacin da za a raya wannan Sunna.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Jabiru dan Abdullahi *raliyallahu anhuma*, wanda ya ce: "Na ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **"Ku rufe korai, ku saya riyoji, domin a cikin kowace shekara a kwai daren da alloba take sauka a cikinsa, wadda ba za ta shude a kan duk wata kwarya da wara rijiya, wadanda ba rufe ba, face wani abu daga cikin wannan alloba ya sauka a cikinsu."** (Muslim:2014). A riwayar Buhari kuma, daga cikin Hadisan Jabiru *raliyallahu anhuma*, cewa aka yi Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **"Ku tottoshe bakunan shnatullanku, ku kuma ambaci sunan Allah. Sa'annan ku daukar wa koranku mataki, ko da ta hanyar yafa wani abu a kansu ne; ku kuma ambaci sunan Allah."** (Buhari:5623).

Na Biyu : Sunnonin Sallama Da Haɗuwa Da Zama

1 Yin sallama:

Hujjojin da suke tabbatar da wannan Sunna ba su da iyaka. Daga cikinsu akwai: Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu*, cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Hakkin kowane muslimi a kan ɗan’uwansa muslimi, shida ne.”** Sahabbai suka ce: Waɗanne haƙkoƙa ne waɗannan ya Manzon Allah? sai ya karɓa musu da cewa: **“Idan ka haɗu da shi, ka yi masa sallama. Idan ya gayyace ka wata harka, ka tafi. Idan ya nemi wata nasiha daga gare ka, ka yi masa. Idan ya yi attishawa, ya kuma gode wa Allah, to, ka gai da shi. Idan ya yi rahsin lafiya, ka tafi duba shi. Idan kuma ya rasu ka rakki gawarsa makabarta.”** (Muslimu:2162).

Sai dai a kula, wajibi ne ga mutum idan aka gayar da shi, bayan ya yi attishaya, ya kuma gode wa Allah. wajibi ne ya karɓa wannan gaisuwa. Hujja kuma a kan wannan wajabci ita ce:

Faḍar Allah Maḍaukakin Sarki: **“Kuma idan aka gayar da ku da wata gaisuwa. To, ku karba da mafi kyawonta, ko ku mayar da irinta. Lalle Allah, ya kasance a akn komai, mai kiiddigewa ne.”**

Zaman karɓawar nan wajibi, shi ne hukunci na asali, matuƙar wani dalili bai gitta ba, wanda zai canza wa hukuncin matsayi. An kuma samo da yawa daga cikin manyan Malamai, waɗanda suka tafi a kan wajabcin karɓawa ɗin. Daga cikinsu akwai: Ibn Hazmi, da Ibn abdi- Barr, da Shaikhu TaKiyyud-Din, *rahimahumullahu jami’an*, da sauransu da dama. Don ƙarin bayani ana iya duba: *“Al-ādābush- Shariyyah: 1/356”* ɗab’in Mu’assasatur- Risālah.

Mafi icika da kamalar lafazin sallama da mayar da ita, shi ne: “Assalāmu alaikun wa rahamatullāhi wa barakātuhú” Ko shakka babu wannan gaisuwa it a ce mafi kyau da kammala.

Malam Ibn- Kayyim rahimahullahu ya ce: “Karantarwar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* a cikin sha’anin gaisuwa, shi ne cika lafuzzan sallama tun daga farkonsu har ƙarshe. Wato, zuwa: *“wa barakātuhú.”* Domin ƙarin bayani ana iya duba: *Zādul- mi’ādi:2/417”*

Haka shi ma **“yawaita sallama”** Sunna ne. kai wuce nan ma, abu ne da Shari’a ta kwadaitar da a yi, tare da bayyana irin ɗimbin falalar da take tattare da hakan. Hujja a kan haka kuwa ita ce: Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu*, da ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Ina rantsuwa da wanda rayuwata take hannunsa, ba za ku shiga Aljanna ba har sai kun yi imani. Ba kuma za ku yi imani har sai kun kasance masu so da ƙaunar junanku. To, me zai hana ku saurara in gaya muku abin da idan kuka tsare aikata shi, soyayya da ƙaunar za su dauwama a tsakaninku?! Ku yi ta yawaita sallama a tsakaninku.”** (Muslimu:54)

❖ **Muhimmancin maimaita sallama har su uku, ida akwai bukatar yin haka:**

Idan ya zaci cewa, wanda ya yi wa sallama bai ji ba, karo na farko da ya furta kalmomin. To, mustahabbi ne ya maimaita karo na biyu. Idan kuma ya tabbata bai jiya ba, to, sai ya sake maimaitawa karo na uku. Haka nan idan mutum ya iske wani taron jama’a, kamar a wata majalisa inda jama’a da dama suke taruwa. To, idan ya yi sallama daidai lokacin da ya isa. Amma, sai ya zamana waɗanda suke kusa das hi sosai ne kawai suka ji. To, a irin wannan yanayi akwai bukatar ya maimaita sallamar har sau biyu; uku kenan, domin duk wanda yake zaune a majalisin, ya jiya. .

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Anas *raliyallahu anhu*; daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*. Anas ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan ya yi Magana, yakan maimaita ta har sau uku, domin a gane hakikanin abin da yake nufi. Haka nan idan ya taras da tarin jama’a a wuri ɗaya, idan zai yi musu sallama, yakan yi ta ne hae sau uku.” (Buhari:95)

Daga cikin darussan da za a koya daga wannan Hadisi na Anas *raliyallahu anhu* da ya gabata, shi ne, zaman maimaita Magana har sau uku, Sunna, idan akwai bukatar yin hakan. Wato, kamar inda mutum ya faɗi wata magana, amma aka kasa fahimtarsa. To, Sunna ta dora masa nauyin maimaitawa karo na biyu. Idan kuma ba a fahimce ba, ya sake maimaitawa karo na uku.

3 Sunna ce yin sallama ga wanda aka sani da wanda ba a sani ba.

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Amru *raliyallahu anhuma*, cewa: “Wani mutum ya taɓa tambayar Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*, cewa: “wane aiki ne ya fi kowane aiki zama alhairi a Musulunci? Sai ya karɓa masa da cewa: **“Ciyar da abinci da yin sallama ga wanda ka sani da wanda ba ka sani ba.”** (Buhari:12/ Muslimu:39).

4 Fara sallama ga wanda Sunna ta ce ya fara Sunna ne:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, da yake cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Wanda yake kana bin hawa ne zai fara yi wa wanda yake tafiya kasa, sallama. Wanda yake tafiya kasa kuma ya fara yi wa wanda yake zaune wuri ɗaya. rukunin mutanen da suke kadan kuma, su fara yi wa wanda yake da yawa.”** (Buhari: 6234)

In another narration that Al-Bukhāriy reported, it mentions, “The young should greet the old, one who is walking should greet one who is sitting, and the small group of people should greet the large group of people.” (Al-Bukhāriy no. 6234)

Sai dai yana da kyau a kula cewa, saba wa wannan tsari a matsayinsa na mafi dacewa da cancanta, baa bin kyama ba ne a duniyar Sunna. Iyakar abin da za a ce, mutum ya far abin da yake shi ne mafifici. Wato, kamar a wayi gari babba ya zamana shi ne yake fara yi wa karami sallam. Koko wanda yake tafiya kasa, ya fara yi wa wanda yake kan wani abin hawa, da matara kama da haka.

5 Yi wa yara kanana sallama Sunna ne:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Anas dan maliku *rallyallahu anhu*, cewa: “Wata rana yana tafiya tare da Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*. Sai suka yi kicibis da wasu yara kanana, Manzon Allah kuma *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi musu sallama.” (Buhari:6247/ Muslimu:2168).

Raya wannan Sunna ta yi wa kananan yara sallama, wani babban makami ne na yaƙar girman kai da son zuciya, da kuma karantar da su yaran, wanann babbar Sunna, tare raya ta a cikin zukatansu.

6 Yin sallama idan za a shiga gida Sunna ne:

Yin sallama idan za a shiga gida, wani babban rukuni ne na raya Sunnar sallama. Sai dai ana yin ta ne bayan an yi asawaki. Saboda yin asawaki idan za a shiga gida, Sunna ce tabbatatta, a matsayin gida wuri na huɗu, inda Sunnar asawaki take da matuƙar ɗarfi da nauyi, wato lokacin da mutum zai jefa kafarsa a cikin gida. Hujja a kan wannan Sunnan kuwa ita ce, Hadisin Sayyida A’isha *rallyallahu anha*, wanda yake a wurin Muslimu, inda ta ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, duk lokacin da zai shiga gida, yakan fara da yin asawaki.” (Muslimu:253). Idan ya yaye kallabin shiga gidansa da asawaki, *sallallahu alaihi wa sallam*, sai kawai ya shiga tare da yi wa iyalinsa na wannan gida sallama. Bisa wannan dalili ne wasu Malamai suka dogara, suka yanke hukuncin cewa, Sunna ce mutum ya yi sallama idan zai shiga gida. koma wane irin gida ne; ko wanda babu kowa a cikinsa ne. Suka karfafa wannan hukunci da faɗar Allah Maɗaukakin Sarki: “*Kuma idan za ku shiga gidaje, to, ku yi wa kanku sallama; gaisuwa mai albarka mai tsarki, daga wurin Allah. kamar haka ne Allah yake bayyana ayoyi gare ku, tsammanin ku, za ku hankalta.*” {Nur:61}

Malam Ibnl- Hajar *rahimahullahu* ya ce: “Bakandamen umarni da Sunna ta yi da yawaita sallama, ya haɗa har da yi wa kai ita ga wanda zai shiga wurin da babu kowa a cikinsa. Hujja kuwa ita ce: faɗar Allah Maɗaukakin Sarki: “*Kuma idan za ku shiga gidaje, to, ku yi wa kanku sallama...*” Don ƙarin

bayani ana iya duba: “*Fathul- Bâri Hadisi mai lamba:6235: Babin Yawaita Sallama.*”

.Darussa: Abin da ya gabata yana karantar da cewa akwai Sunnoni uku a kan wanda zai shiga gida:

1> **Sunna ta farko:** Ambaton Sunan Allah Maɗaukakin Sarki, musamman idan da dare ne.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Jabiru ɗan Abdullahi *raliyallahu anhum*a, cewa, ya ji Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: “*Idan mutum zai shiga gidansa, ya ambaci Allah a lokacin shigar da lokacin da zai fara cin abinci. Sai Shaidan ya ce: Ya ku jama’ata! Ku sani yau kam, ba mu da wurin kwana ko abinci a cikin wannan gida. Idan kuwa ya shiga ba tare da ya ambaci suna Allah ba. Sai Shaidan ya ce: Ya ku jama’ata! Ku sani yau kam, mun sami wurin kwana a cikin wannan gida. Idan kuma bai ambaci Sunan Allah ba a lokacin da zai fara cin abinci. Shaidan ya ce: Ya ku jama’ata! Yau kam, mun sami wurin kwana da abinci a cikin wannan gida.*” (Muslimu:2018).

2> **Sunna ta biyu:** Yin asawaki. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce: Hadisin Sayyida A’isha *raliyallahu anha*, wanda bayanin matani da isnadinsa suka gabata a baya kafan.

3> **Sunna ta uku:** Yin sallama ga waɗanda suke cikin gidan:

7 **Sassauta murya wurin sallama Sunna ne, musamman idan akwai masu bacci daga cikin mutanen da aka taras:**

Haka Annabi *sallallahu alaihi wa salam* ya kasance yana yi, kamar yadda ya zo a cikin hadisin Miḳdad ɗan Aswad *raliyallahu anhu*, wanda a cikinsa yake cewa: “Mun kasance mukan tatso nono, kowa daga cikinmu ya sha gwargwadon rabonsa. Shi ma Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, mu kai masa nasa rabo.” Miḳdad ya ci gaba da cewa: “Idan a cikin dare ne *sallallahu alaihi wa sallam* ya zo, sai mu ji ya yi sallama cikin sassaukar murya irin yadda ba zai tayar da wanda yake bacci ba. Amma, kuam duk wanda yake farke sai ya ji shi.” (Muslimu:2055).

8 **Isar da sakon sallama Sunna ne:**

Isar da sakon sallama Sunna ne. Kamar wani ya gaya maka cewa: “Ka ce ina gaida wane.” To, isar da wannan saƙo na gaisuwa zuwa ga wanda aka ce a kai wa shi, Sunna ne.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Sayyidah A'isha *raliyallahu anha*, cewa, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya taba gaya mata cewa: **“Mala’ika Jibrilu ya ce yana gaida ke.”** Ta ce: “Sai na ce masa: ka gaya masa: ina amsawa: *(wa alaihisalámu wa rahamatulláhi.)* (Muslimu:2447).

Wannan Hadisi yana karantar da cewa, isar da sakon sallama ga wanda aka aika was hi, Sunna ne, kamar yadda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya isar da sakon sallamar Mala’ika Jibrilu zuwa ga Sayyidah A'isha *raliyallahu anha*. Haka kuma wannan Hadisi day a gabata, ya isa hujja a kan cewa, bayar da sakon sallam ta hannun wani zuwa ga wani, Sunna ne.

9 Sallama idan za a shiga ko fita wata Majalisa:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan dayanku ya kai wani wuri da mutane suka zama, to, ya yi sallama. Idan kuma ya yi nufin tashi, ya yi sallama. Wadda ya yi can farko, ba ta fi wannan da zai yi karshe muhimmanci ba.”** (Ahmad:9664/ Abu dawuda:5208/ Tirmizi:2706). Albani kuma ya inganta shi: *Sahihul- Jami’i: (1/132)*.

10 Hada hannuwa yayin sallama Sunna ne:

Idan haduwa ce aka yi za a yi wa juna sallama, Sunna ne a hada hannuwa a yi *musáfahá*. Wananna shi ne abin da Sahabbai *raliyallahu anhum* suka kasance suna yi. **Hujja kuma a kan haka**, ita ce: Hadisin Katadah *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Na ce wa Anas: Shin ko Sahabban Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* kan yi musfaha a lokacin rayuwarsu? Sai ya karɓa mani da cewa: “Tabbas! suna yi.” (Buhari:6263).

11 Murrushi da sakin fuska yayin haduwa Sunna ne:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Zarrin *raliyallahu anhu*, da ya ce: “Wata rana Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce mani: **“Kada**

ka yi wa aikin alhairi kallon hadarin kaji, komai kankantarsa; ko da ka saki fuska ne a lokacin da ka haɗu da ɗan’uwanka.”

(Muslimu:2626). Riwayar Tirmizi kuma, daga Abu Zarrin ɗin raliyallahu anhu, cewa ta yi: Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: ***“Murmushin da za ka yi wa ɗan’uwanka idan kun haɗu, sadaka ne.”*** (Tirmizi:1956). Albani kuma ya inganta shi a cikin: *As-Sahihát:572*).

12 Kyakkyawar Magana sadaka ce kuma Sunna:

Yi wa ɗan’uwa musulmi, wanda aka haɗu da shi kan hanya, ko ake zaune wuri ɗaya tare da shi, ko ake cikin halin wani aiki. Yi masa kyakkawar magana Sunna ne, saboda hukuncin da aka yanke mata na zaman sadaka.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Abu Huraira raliyallahu anhu wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: ***“Kyakkyawar magana sadaka ce.”*** (Buhari:2989/ Muslimu:1009).

Rashin niyyar raya wannan Sunna, ya sa da yawa mutane suke ta musayar kyawawan kalmomi a tsakaninsu, waɗanda, inda sun yi hakan da nufin neman lada ga Allah Maɗaukakin Sarki, da sun kwashi gagarumar garabasa da babban rabo a kan wanann sadaka da suke ta yi ba tare da sun sansance ba.

Malaminmu Ibn Usaimin *rahimahullahu* ya ce: “Kyakkyawar magana ita ce, kamar ka ce wa ɗan’uwanka: Ya kake? Wace ake ciki? A sauran dangi?

Ya iyalinka? Da sauran kalmimi masu kama da waɗannan. Duk, kyawawan kalmomi ne saboda irin yadda suke sanya farin ciki da jin dafi a cikin ran wanda aka yi wa su a matsayinsa na ɗan’uwa. Babu wata kalima irin wannan kyakkyawa, da za ta fito daga bakin musulmi, face Allah Maɗaukakin Sarki ya ba shi lada da sakamako irin na wanda ya yi sadaka, a kanta. Don ƙarin bayani ana iya duba: *“Sharhu Riyádhus- Sálíhína* wallafar Malamin nanu: 2/996” babin da yake magana a kan mustahabbancin furta kyakkyawan magana da sakin fuska a lokacin da aka haɗu da juna.

13 Bukatar ambaton sunan Allah Maɗaukakin Sarki a duk inda ake zama:

Hadisan da suke magana da kwaɗaitarwa a kan kafa wuraren zama, inda za a riƙa ambaton Allah Maɗaukakin Sarki, suna da matuƙar yawa. Daga cikin

irin wadannan Hadisai akwai Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu* da ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Lalle Allah Madaukakin Sarki yana da wadansu mala’iku da suke kaiwa da komowa a safo-safo da lungu-lungu, suna nema da cigiyar masu ambaton Allah. idan suka taras da wasu mutane suna zikirin Allah, sai su bud’a baki su yi yekuwa, su ce musu: maza ku taho! Allah ya karba bukatunku.** Ya ce: **“Sai nan take mala’ikun su lullube mutanen da fikafikansu, su cira da su zuwa samar duniya....”** (Buhari:6408/ Muslimu:2689).

14 Sunne ne idan za a waste daga Majalisi a karanta kaffáratul-Majlis:

Hujja a kan wannan Sunne ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, da ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Duk wanda ya zauna a wata Majalisa, ya mika kafa ya yi ta sharholiya son ransa. Amma, kafin ya bar wurin sai ya karanta: “Subhánakalláhumma wa buhamdika, ash’hadu allá’iláha illá anta, astagfiruka wa a túbu ilaika.** (Tsarki da gogiya sun tabbata gare ka, tare ka ya Ubangiji! Ina shaida babu abin bautawa da gaskiya sai kai. Ina neman gafararka, ina kuma tuba zuwa gare ka.) Ba wanda zai fadi wannan addu’a, face Allah Madaukakin Sarki ya gafarta masa zunuban duk day a d’auka a wannan Majalisa.” (Tirmizi:3433). Albani kuma ya ainganta shi a cikin: *“Sahíhul- Jámi’i:2/1065”*

Na Uku : Sunnonin Sa Tufafi Da Ado

1 Fara saka kafar dama a takalmi Sunna ne:

Yana daga cikin Sunna, idan musulmi zai saka takalminsa ya farad a kafar dama. Haka kuma yana daga cikin Sunna idan zai cire takalmin ya fara cire kafar hagu.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu* da ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan dayanku zai sanya takalmi, to, ya farad a kafar dama. Idan kuma ai cire, ya farad a kafar hagu. Wato, kafar dama ta zama farko sakawa, karshen kuma cirewa.”** (Buhari:5856).

A wata riwayar kuma, ta Imamu Muslimu, cewa ya yi: **“Kada dayanku ya kuskura ya yi tafiya da takalmi daya a kafa. Ko dai ya saka biyun gaba daya, ko kuma ya cire su gaba daya.”** (Muslimu:2097).

Wadannan Hadisai sun kunshi Sunnoni guda uku:

1

Farawa da kafar dama idan za a sanya takalmi.

2

Farawa da kafar hagu idan za a cire takalmi.

3

Sanya ta kalmi gaba ɗaya, ko cirewa gaba ɗaya, ta yadda ba za a yi tafiya da takalme ɗaya a kafa ba.

2 Sanya fararen tufafi Sunna ne:

Abin da ake nufi da wannan Sunna, shi ne a duk lokaci da mutum zai saka sutura, to, ya fifita fafa. Yin haka Sunna ne. hujja a kan wannan Sunna kumaa, ita ce, Hadisin Abbas *raliyallahu anhuma*, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Ku rika sanya fafare daga cikin tuffafinku, saboda su ne mafifita alhairi daga cikin tuffafin naku. Ku kuma arika yi wa amamatanku likkafani da su.”** (Ahmad:2219/ Abu Dawuda:3878/ Tirmizi:994). Albani kuma ya inganta shi a cikin: *“Sahihul- Jami’i: (1/267).*

Malaminmu Ibn Usaimin *rahimahullahu* ya ce: “Wannan umarni na Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya shafi gaba ɗayan nau’ukan tuffafin da musulmi zai saka a jiki; Sunna ta fi son fari. Dada rig ace, ko taguwa, ko wando. Ko ma dai mene ne, matuƙar sunansa tufa, to, amfani da fari shi ne Sunna. Yin haka shi ne abu mafifici. Sai dai ko musulmi ya yi amfani da tufan dab a fari ɗin ba, babu wani laifi a kansa. Sharafi kawai shi ne, kada ya kasance ɗaya daga cikin tuffafin da Shari’a ta keɓance wa mata.” Don ƙarin bayani ana aiya duba: *Sharhu Riyadhus- Salihina*, na Malamin namu: (2/1087)

3 Shafa turare Sunna ne:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Anas *raliyallahu anhu*, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“An kawata mani abubuwa uku daga cikin kawar duniya: mata da turare; babu kuma lokacin da nake jin dadi kamar lokacin da nake salla.”** (Ahmad:12293/ Nasa’i:3940). Albani kuma ya faɗa a

cikin: *Sahihun- Nasa'i*, cewa Hadisi ne kyakkyawa ingantacce.

Amma lafazin Hadisin da ake ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*An kawata mani abubuwa guda uku daga cikin duniyarku,*” lafazi ne mai rauni.

Kuma Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana kyamar aji kanshin wani abu na tashi a jikinsa, wanda ba turare ba. Hujja a kan wannan Sunna kuwa, ita ce, Hadisin nan mai tsawo, wanda Buhari ya fitar, daga Sayyida A’isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana matuƙar kyamar aji kanshin wani abu yana tashi daga jikinsa, wanda ba turare ba.” (Buhari:6972). Wato, ya fison duk lokacin da isaka ya bi ta kansa, *sallallahu alaihi wa sallam*, aji kanshi na tashi

4 Maruhi ne kin karɓar kyautar turare:

Hujja a kan wannan karhanci ita ce, Hadisin Anas *raliyallahu anhu*, inda ya ce: “Tabbas! Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* bay a mayar da kyautar turare idan an yi masa.” (Buhari:2582).

5 Fara taje gashin kai ta hannun dama Sunna ne:

Abin da ake nufi da ‘taje’ gashin kai a wata Hausa, shi ne ‘shacewa.’ To, idan mutum zai yi, Sunna ta ce, ya fara ta hannun dama, sa’annan ya je hagu.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Sayyida A’isha *raliyallahu anha*, inda ta ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance, yana matuƙar sha’awar faraway ta dama idan zai sanya takalmi, ko taje kansa, ko tsarki, da sauran gaba ɗayan sha’anonan rayuwarsa.” (Buhari:168/ Muslimu:267).

Na Huƙu : Sunnonin Atishawa Da Hamma

Sunnonin attishaya:

1 Sunna ce ga wanda ya yi attishaya ya ce: *“Alhamdu lilláhi.”*

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: **“Idan ɗayanku ya yi attishaya, to, ya ce: Alhamdu lilláhi (Godiya ta tabbata ga Allah). Dan’uwansa ko wanda yake kusa da shi kuma, ya ce masa: Yarhamukalláhu (Allah ya yi maka rahama). Idan ya ce masa: Yarhamukalláhu, sai shi kuma ya mayar masa da cewa: Yahdí kumulláhu wa yuslih bálakun (Allah ya shiryar da ku, ya kuma tsarkake zukatanku).** (Buhari:6224).

Haka nan kuma, inda mutum zai canza wanna lafazi wata lokaci, idan ya yi attishaya ɗin, ce: **“Alhamdu lilláhi alá kulli hálin,”** Sunna ta fi son haka. Hujja kuwa ita ce, wata riwaya da aka samo daga Abu dawuda, da take cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Idan ɗayanku ya yi attishaya, to, ya ce: Alhamdu lilláhi alá kulli hálin.”** (Abu Dawuda:50311). Malam Ibnl- Kayyim *rahimahullahu* ya bayyana wannan Hadisi, a cikin: *Zádul Mi’ád* da cewa: “Danganensa ingantacce ne.”

Shi kuwa wanda yake kusa da mai attishaya dīn nan, idan zai yi masa barka da arziki, a Sunnance, sai ya ce: **“Yarhamukallāhu** (*Allah ya yi maka rahama*). Shi kuma wanda ya yi attishaya dīn, Sunna ta dōra masa nauyin karɓawa da cewa: **“Yahdī kumullāhu wa yuslih bālakun** (*Allah ya shiryar da ku, ya kuma tsarkake zukatanku.*) Hujja a kan gaba dāyan waɗannan Sunnoni, ita ce, Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu*, wanda ya gabata.

2 Sunna ta ce, idan mai attishaya bai gode wa Allah ba, kada a gaida shi.

Idan wanda ya yi attishaya bai yi godiya ga Allah Maɗaukakin Sarki ta hanyar cewa: *‘alhadu lillāhi’* ba. To, wanda ya gai da shi, ta hanyar cewa: *‘yarhamukallāhu’* ya yi bidi’a. Abin da yake Sunna a nan, shi ne, kada a ce masa kanzil. Hujja a kana wannan Sunna ita ce, Hadisin Anas *raliyallahu anhu*, da ya ce: “Wasu mazaje biyu sun yi attishaya a wurin Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*. Sai ya yi wa dāya barka da arziki, bai yi wa dāya ba. jin haka sai dāya daga cikinsu, ya ce: “Ya Manzon Allah! ka gai da wannan, ni kuma ba ka gai da ni ba?” Sai ya karɓa masa da cewa: **“Ai wannan ya yi godiya ga Allah ne, kai kuma ba ka yi ba.”** (Buhari:6225). Dama kuma irin haka Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yakan yi; ajiye komai a wurinsa *munāsibī*. Imamu Muslim kuma ya riwaito wata magana tasa *sallallahu alaihi wa sallam*, daga abu Musa *raliyallahu anhu*, wanda ya ce, na ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **“Idan dāyanku ya yi attishaya, ya kuma gode wa Allah. To, ku yi masa barka da arziki. Idan kuma bai gode masa ba, to, kada ku ce masa kanzil.”** (Muslimu:2992).

Amma, idan al’amarin ya shafi karantarwa ne. Wato, tsakanin kamar mahafi dānsa, ko malami da almajirinsa, ko wani yanayi mai kama da waɗannan, wanda ake iya bayyanawa da matakin karantarwa. To, sai a gaya wa wanda ya yi attishaya dīn, ya kuma kama bakinsa cewa, ce: **“Alhamdu lillāhi”** mana. Za a gaya masa haka ne, domin a korantar das hi raya wannan Sunna, domin abau ne mai matuƙar sauƙi, ya zamana bai san haka al’amarin yake ba.

Haka nan kuma wanda yake fama da lalurar ‘mura.’ Ba lalle ne sai ya yi ta faɗar *‘alhamdu lillahi’* dīn ba duk lokacin da ya yi attishaya. Idan ya yi sau uku yana godiya, ya isa. Saura kuma, ba sai ya ce komai ba.

Hujja a kan wannan Sunna, ita ce: Abin da Abu dawuda ya riwaito a cikin *Sunan nasa*, daga Abu Huraira *raliyallahu anhu- maukūfan wa marfū’an-*, cewa, manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Ka yi wa dān’uwanka**

barka da arziki har sau uku. Abin day a haura a kan haka kuma, mura ce.

(Abu dawuda:5034) malam Albani *rahimahullahu* ya ce: “Hadisi ne kyakkyawa, amma, mai gajeren asuli, a wani kauli kuma, mai dogon asuli.” (*Sahihu Abi Dáwuda: 4/308*).

Wata hujjar kuma, da take karfafa wannan, ita ce, abin da Imamu Muslim ya riwaito a cikin ingantaccen littafinsa, daga cikin Hadisan Salmata dan Akwa’in *raliyallahu anhu*, cewa, ya ji Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, da wani mutum ya yi attishaya gabanasa, sai y ace masa: **“Yarhamukalláhu,”** ya kuma sake yin wata. Sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Wannan mutum yana fama da mura ne.”** (Muslim:2993).

Abubuwan da suka gabata suna karantar da cewa, akwai waƙansu halaye guda biyu, da ba a yi wa mai attishaya barka da arziki a cikinsu:

Idan bai gode wa Allah Maƙaukakin Sarki ba.

Idan ya yi attishaya fiye das au uku; ya zama mai mura kenan.

Sunnonin hamma:

Taka wa hamma burki ko rufe ta da hannu Sunna ne:

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: **“Hakika, Allah yana son attishaya, yana kuma kyamar hamma. Idan dayanku ya yi attishaya, ya kuma gode wa. To, wajibi ne a kan duk musulmin da ya ji shi, ya yi masa barka da arziki. Amma hamma, aba ce da take zuwa daga Shaidan. Saboda haka, musulmi ya yi kokarin taka mata burki gwargwadon halinsa. Idan kuwa ya yi ta, to, ya sani Shaidan zai yi masa dariya.”** (Buhari:2663).

A wata riwaya kuma ta Muslimu, daga cikin Hadisan Abu Sa’id *raliyallahu anhu*, cewa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: **“Idan dayanku ya yi hamma, to, ya dora hannunsa a kan bakinsa, don kada Shaidan ya shiga.”** (Muslim:2995). Kenan Sunna tana son a taka wa hamma burki ne, ta yadda za a yi ta ba tare da an wangali baki sagaga ba. Ko dai a kantse laƙƙan baki, da hauru, ta yadda hammar za ta fita ba tar da an gane ba, ko a sa hannu a rufe bakin, ko dai wasu dabaru masu kama da waƙannan.

Sa'annan kuma mafi daraja da daukaka daga cikin duk masu bud'a baki su yi hamma, a idon Sunna, shi ne mutumin da ba zai daga sauti ya waste baki ya yi hamma haaaaa! Ko ahhhhhh!! ba, ko wani abu mai kama da haka daga cikin sautuka irin na hamma. Ba kuwa don komai Sunna ta hana hakan ba, sai don kada Shaidan ya yi sami damar yi wa musulmi dariya.

Hujja a kan wannan karhaci:

Hujja a kan wannan karhanci ita ce, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu* daga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*, ya ce: ***“Hamma daga Shaidan take zuwa. Saboda haka idan dayanku zai yi hamma, to, ya kankanta bakinsa gwargwadon hali. Domin, da zarar dayanku ya wangale baki, ya ce: haaaaaa! To, sai Shaidan ya fashe da dariya.”*** (Buhari:3297/ Muslimu:2994).

Tunatarwa: Wasu mutane sun saba da yin ta'auwuzi, watau neman tsari daga Shaidan bayan sun fare hamma. To, a sani babu wani dalili na Shari'ah a kan haka. Hasali ma yin haka saba wa koyarwar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ne. Tabbas saba mata ne, saboda mutum ya zo da wani zikiri, wanda Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* bai yi ba a daidai wannan wuri.

Na Biyar : Wasu Sunnoni Na Yau Da Kullum

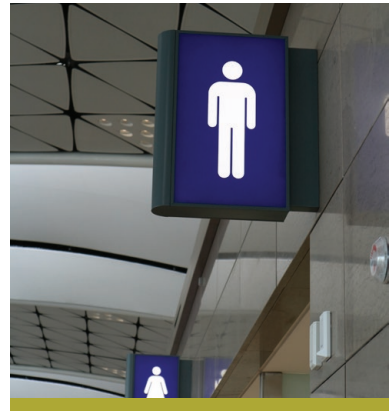

Karanta addu'ar da aka samo a Sunna yayin shiga da fita makewayi:

Sunna ne ga wanda zai shiga makewayi, ya karanta addu'ar nan, wadda ta zo a cikin ingantattun littafan hadisai guda biyu:

An samo daga Anas raliyallahu anhu, ya ce: “Manzon Allahsallallahu alaihi wa sallam ya kasance idan zai shiga makewayi yakan karanta: **“Alláhumma inná aúzu bika minal- khubusi wal- khabá'isi.”** (Ya Ubangiji! Ina neman tsarinka daga kowane irin sharri, da kuma miyagun halittu maza da mata.) [Buhari:6322/ Muslim:375].

Kalimar **'khubusi'** ta Larabci tana nufin *'miyagun halittu maza.'* a yayin da ita kuma ta **'khabá'isi'** take nufin *'miyagun halittu mata.'*

Idan kuma aka yi wa harafin ‘b’ dauri a cikin kalimar, aka ce: ‘*khubsu*’ kamar yadda take a cikin wannan Hadisi. To tana nufin kowane irin sharri. Jam’inta kuma shi ne: ‘*khabá’is*’ kamar na farko, amma yana nufin miyagun halittu masu mugun nufi kimshe a cikin zukata. Kenan, wannan addu’a neman tsari daga kowane irin sharri da ma’abutansa. Yin daurin nan kuma shi ne mafi kandamewa ga ma’ana.

◆ Sunna ne kuma ga wanda ya fito makewayi ya karanta:

Abin day a zo a cikin *Musnada* na Imamu ahmad, da *Sunan* na Abu Dawu, da na Tirmizi, wanda kuma albani ya inganta, daga Sayyidah A’isha *raliyallahu anha*, da ta ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance idan ya fito daga makewayi yakan ce: “*Gufrának*” (*Ina neman gafararka ya Ubangiji*). [Ahmad:20220/ Abu Dawuda:30/ Tirmizi:7] Albani kuma ya inganta shi a cikin: *Tahkiku Mushkátul-Misábih: (1/116)*.

◆ Rubuta wasiyya Sunna ne:

Rubuta wasiyya ga duk musulmin da yake raye, dada lafiyarsa kalau, ko ya sami kansa a cikin halin wata rashin lafiya, Sunna ne. Hujja a kan wannan Sunna ita ce, fadar Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* cewa: “*Bai kamata ga duk muslmin da ya mallaki wani abu da yake son bayar da wasicci a kansa ba, ya kwana biyu lafiyayyu ba tare da wasiyyar na nan rubuce a hannunsa ba.*” (Buhari:2783/ Muslimu:1626), daga cikin Hadisan dan Umar *raliyallahu anhuma*. Sai dai yana da kyau a kula, ambaton kwana biyu da Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi a cikin wannan Hadisi, ba iyakancewa ne ba. iyakar abin da wannan yake nufi shi ne, kada dai mutum ya kuskura a dauki wani lokaci mai tsawo, ba tare da ya rubuta wasiyya ya ajiye ba. ba kuwa don komai ba, sai don bai san lokacin da mutuwa za ta sallamo masa ba. rubuta wasiyya din nan kuma wata Sunna ce, da ta hau kan kowane mutum.

Amma, rubuta wasicci a kan wasu haƙƙoƙa da suke kan mutum, na Allah *subhanahu wa ta’alah*, kamar zakka, ko hajji, ko kaffara. Ko wasu haƙƙoƙa na takwarorinsa ‘ya’yan Adamu, kamar bashi, ko wata ajiya. To, rubuta irin wannan wasiyya, wajibi ne ba Sunna ba, saboda irin yadda ta rataya da waɗansu haƙƙoƙa na wajibi, musamman idan ba wanda ya san da akwai irin wannan haƙƙi a hannunsa. Sa’annan kuma Malami sun ce: [Duk abin da wajibi ba ya tabbata cika sai da shi, to, shi ma ya zama wajibi.]

Saukin hali da kau da kai a cikin saye da sayarwa

Abin da wannan Sunna take bukata shi ne, a wayi gari mai saye da mai sayarwa, kowanne daga cikinsu ya cika ya batse da kyawawan halaye irin na rangwane da saukin hali da kuma kawar da kai a daidai lokacin da suke gudanar da wani ciniki. Ma'ana, kada a sami dāya daga cikinsu yana kuntatawa da tsananta wa dāya, tare da kacamewar gardama da jayayya a tsakaninsu, a cikin kokarin kaiwa farshen farashi. Abin Sunna take so shi ne, su gudanar da cinikin a cikin yanayi irin na 'yan'uwantakar Musulunci ta rowan sanyi.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Jabir dan Abdullahi *raliyallahu anhuma* da ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Allah shi yi gafara ga mutum mai saukin kai idan zai sayar ko zai saye, ko zai karbi bashin da yake bi.”** (Buhari:2076).

Ba bashi kawai ba, duk ma wani hakki da mutum zai nema nasa, Sunna ta dōra masa nauyi nemansa cikin lalama da lumana da saukin hali. Hujja kuwa ita ce, cewar da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: **“Ko zai karbi bashin da yake bi.”**

Yin sallar nafila raka'a biyu bayan kowace arwalla

Yin sallar nafila raka'a biyu duk lokacin da mutum ya yi arwalla, wata Sunna ne da yau da kullum, mai matukara muhimmanci, wadda sakamakonta shi ne samun shiga Aljanna gobe Kiyama. Hujja a kan haka kuwa ita ce, abin da aka riwaito daga Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, cewa: “Wata rana bayan an kare sallar Asuba, Annabi *sallallahu*

alaihi wa sallam ya ce wa Bilalu *raliyallahu anhu*: **“Ya Bilalu! Ba ni labarin mafi muhimmancin aikin da ka yi a Musulunci, domin na ji amon takon takalminka a gabana a cikin Aljanna.”** Sai ya karba masa da cewa: “Babu wani aiki mai muhimmanci da na yi, wanda ya wuce, babu wani lokaci da zan

yi arwalla face na yi sallar nafila gwargwadon abin da duk Allah ya nufe ni da yi.” (Buhari:1149/ Muslim:2458). Kalmomin “*daffun- na’alaika*” a cikin wannan Hadisi ne, muka fassara da ‘amon takon takalminka.’

Jiran Salla:

Zaunawa Masallaci a jira kamawar lokacin wata salla, Sunna ce mai girma da take bayar da lada mai yawa.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Huraira *raliyallahu anhu*, cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Zaman duk da dayanku zai jiran kamawar*

lokacin salla; babu abin day a hana shi komawa cikin iyalinsa sai sallar. To, kamar yana cikin sallar ne.” (Buhari:659/ Muslimu:649). Wannan jira da musulmi zai yin a kamawar lokacin salla, babu abin da ake rubuta masa sai ladar wanda yake salla.

Wata hujjar kuma ita ce, abin da aka riwaito daga Abu Huraira *raliyallahu anhu*, cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: “*Mala’iku suna yin salati ga duk wanda yake zaune cikin Masallaci yana jiran kamawar lokacin sallah, matuƙar bai yi magana ba, suna cewa: Allah ka yi gafara gare shi, ka kuma yi masa rahama. Zaman duk da dayanku zai jiran kamawar lokacin salla; babu abin day a hana shi komawa cikin iyalinsa sai sallar. To, kamar yana cikin sallar ne.*” (Buhari:659/ Muslimu:649). Cewar da Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: “*Matuƙar bai yi magana ba.*” Ba magana kawai ba, hakan na nufin matuƙar bai yi wani abu da zai walwale masa arwalla ba. Hujja a kan wannan fashin baƙi ita ce, wata riwayar ta Muslim da take cewa, cewa Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi:

“*Matuƙar bai cutar da wani a yayin zaman ba, bai kuma yi wani abu da zai walwale masa arwalla ba,*” (649). Ma’ana, sharaƙin samun wannan lada shi ne, kada ya cutar da wani abokin zamansa a cikin Masallacin, kada kuma arwallarsa ta walwale.

Yin Asawaki:

Yin asawaki Sunne ce irin wadda ake son a rifa rayawa a kowane lokaci. Saboda haka ne Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* yake matuƙar kwadaitarwa a kanta har wata rana ya buɗi baki ya ce: **“Ku yi hakurin irin yadda nake matsa muku yin asawaki.”** (Buhari:888). A wata riwayar kuma daga cikin Hadisan Anas *raliyallahu anhu*, cewa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: **“Asawaki yana tsarkake baki, yana kuma samar da yardarm Ubangiji.”** (Ahmad:7/ Nasa’i:5), daga cikin Hadisan Sayyida A’isha *raliyallahu anha*. Albani kuma ya inganta shi a cikin: *Al’irwáu: (1/105)*.

Zaman yin asawaki Sunna a kan musulmi yana kara karfi da kamari a waɗansu wurare, da muka riga muka ambaci wasu daga cikinsu, waɗanda suke jehi-jehi a cikin yini da dare. Wato, kamar lokacin duk da mutum ya farka a cikin dare, da lokacin da duk zai yi arwalla, ko fara salla, ko shiga gida. Allah dai shi ne mafi sani.

Sabanta arwalla ga kowace salla:

Sunna ne ga musulmi ya sabanta arwallarsa a duk lokacin da zai yi wata salla, komai kuwa kusancin lokacinsu. Misali, idan ya yi arwalla domin sallar Magariba, ya kuma sallace ta dín. To, idan sallar Isha’i ta kama, Sunna ta dōra masa nauyin sabanta arwallar, koda kuwa waccan ba ta walwale ba. A taƙaice, yi wa kowace sallah arwalla mai zaman kanka, shi ne Sunna.

Hujja a kan wannan Sunna:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Buhari, da ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya kasance yana yi wa kowace salla arwalla ta kashin kanta.” (Buhari:214).

Haka nan kuma yana daga cikin, mutum ya kasance cikin tsarki tsawon yini. Hujja a kan haka kuwa ita ce, Hadisin Sauban *raliyallahu anhu*, cewa, tabbas! Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Babu wanda ke iya daukar takalihun zama da arwalla, sai mumini.”** (Ahmad:22434/ Ibn Majah:277/ Darimi:655). Albani kuma ya inganta shi a cikin: *Sahihul- Jāmi’i: (1/225)*.

Rokon Allah:

Sunnonin Rokon Allah:

1> Yin Arwalla:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin Abu Musa *raliyallahu anhu*, wanda yake a cikin ingantaccin littafan Hadisai guda biyu, dauke da labarin abin da ya faru tsakaninsa abu Amir *raliyallahu anhu*. a lokacin da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya jagorantar da shi a kan rundunar da ya tura zuwa Auda. A cikin wannan Hadisi, aka ambaci cewa, an kasha Abu Amir *raliyallahu anhu*, amma kafin fitar rayuwarsa, ya ba wa Abu Musa sakon gaisuwa zuwa ga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam*. Bayan gaisuwa kuma yana rokon alfarma ga Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi masa addu'a. Abu Musa ya ce: "Bayan da na labarta wa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* duk halin da muka kasance a ciki, a can, da kuma labarin abin day a faru ga Abu Amir. Na kuma gaya masa cewa, ya ce in gaya maka ka rokar masa gafarar Allah *subhanahu wa ta'alah*. Nan take sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya nemi a kawo masa ruwa. Da aka kawo, sai ya yi arwalla, sa'annan ya daga hannuwansa zuwa sama, ya shiga cewa: **"Ya Ubangiji! Ina rokon ka gafartawa wannan babban bawa naka; Abu Amirin."** Haka ya yi ta yi yana kara daga hannuwansa zuwa sama, har sai da na hangi farin hamatarsa. Can kuma sai na ji ya canza lafuzza *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **"Ya Ubangiji! Ina rokon ka daukaka darajarsa ranar Kiyama fiye da, da yawa daga cikin halittarka, ko daga cikin mutane."** (Buhari:4323/ Muslimu:2498).

2> Fuskantar Alkibla:

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin da aka riwaito daga Abdullahi dan Abbas *raliyallahu anhu*, da ya ce: Sayyadi Umar dan Khaddabi *raliyallahu anhu* ya ba ni labara cewa: A ranar yakin Badar, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya kalli dandazon mushirikai, su dubu. Sahabbansa kuma a hannu daya, yawan adadinsu bai wuce dari uku da goma sha tara ba. Nan take sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya fuskanci alkibla, ya kuma daga hannuwansa zuwa sama, ya shiga aika sakon addu'a zuwa ga Ubangijinsa yana cewa: **"Ya Ubangiji! Ka cika mani alkawalin da ka yi mani. Ya Ubangiji! Ka kawo mani agajin da ka yi mani alkawali. Ya Ubangiji! Idan wannan rukuni na musulmi suka halaka, ba za a sake bauta maka ba a bayan kasa."** Haka ya ci gaba da aika wannan sako zuwa ga Ubangijinsa, hannuwansa suna sama, yana akuma fuskantar alkibla, har mayafinsa ya baro kafadunsa ya sauka kasa ya. Sai Sayyadi Abubakar *raliyallahu anhu* ya zo ya dauke mayafin ya nayar masa da shi a kan kafada, ya kuma ci gaba ada kasancewa a bayansa *sallallahu*

alaihi wa sallam yana cewa masa: “ya Annabin Allah! ya isa haka nan; saƙonka ya isa zuwa ga Ubangijin naka. Ko shakka babu, zai cika maka duk alƙawulan da ya yi maka a wanan rana...” (Muslim:1763).

3> **Dada Hannuwa Sama:**

hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin ɗan Abbas *raliyallahu anhuma* wanda ya gabata, inda aka ce: “Sai Annabin Allah ya fuskanci alƙibla ya kuma ɗaga hannuwansa zuwa sama.” Hadisan da suke tabbatar da wannan Sunna suna da matuƙar yawa.

4> **Farawa da yabo ga Allah Maɗaukakin Sarki da salati ga Annabi sallallahu alaihi wa sallam:**

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, abin da Imamut- Tirmizi ya riwaito daga Fadhalah ɗan Ubaid *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Wata rana Manzon Allah *sallallahu alahi wa sallam* yana zaune. Sai ga wani mutum ya shigo; ya kuma salla. Sa’annan ya ƙara da yi wa kansa addu’a da cewa: “Ya Ubangiji! Ka gafarta mani, ka kuma yi mani rahama.” Jin haka sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce masa: **“Bawan Allah! ka yi gaggawa. Da gama sallarka! Idan ka ƙare salla, abin da ake so, shi ne ka zauna dangalgal, ka mika godiya ga Allah ta hanyar duk wasu kalmomi da suka dace da shi. Sa’annan ka yi mani salati. Sa’annan sai ka roki abin da kake so.”** (Tirmizi:3476) Albani kuma ya ainganta a cikin: *Sahihul- Jāmi’i: (1/172)*.

5> **Rokon Allah da sunayensa kyawawa:**

Idan mutum zai raya wannan Sunna, sai ya duba da kyau, ya kalli sunayen Allah Maɗaukakin Sarki, ya zaɓi wanda ma’anarsa ta dace da buƙatarsa ya ɗauka. Misali, idan zai roki Allah *subhanahu wa ta’alah* arzikin duniya ne, sai ya riƙa kiran: **“Ya Razzáku.”** Idan kuma rahamar Allah Maɗaukakin Sarki ce, yak enema, sai ya shiga kiran: **“Ya Rahmánu. Ya Rahímu.”** Idan kuma girma da ɗaukaka ne yake neman daga Allah Maɗaukakin Sarki, sai ya ɗauki: **“Ya Azízu.”** Idan kuma yana so ne ya roki Allah Maɗaukakin Sarki gafara ne, ti, sai ya ɗauki: **“Ya Gaffáru.”** Haka kuma, idan waraka ce yake nema, to, sai ya ɗauki: **“Ya Sháfi.”**

Haka zai ci gaba da kallon buƙatunsa da idon basira yana roƙon Allah Maɗaukakin Sarki da sun da ya dace da su. Hujja kuwa a kan wannan Sunna ita ce, faɗar Allah Maɗaukakin Sarki: **“Kuma Allah yana da sunaye kyawawa, sai ku roke shi da su.”** {A’araf’180}

6> **Maimaita addu'ah da nacewa:**

Hujja a kan wannan Sunna ita ce, Hadisin dan Abbas *raliyallahu anhu* wanda ya gaba, inda ya ce: “Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Ya Ubangiji! Ka cika mani alkawalin da ka yi mani. Ya Ubangiji! Ka kawo mani agajin da ka yi mani alkawali,”** Haka ya ci gaba da aika wannan saƙo zuwa ga Ubangijinsa, har mayafinsa ya baro kafadunsa ya sauka kasa ya. Sai Sayyadi Abubakar *raliyallahu anhu* ya zo ya dauke mayafin ya nayar masa da shi a kan kafada, ya kuma ci gaba ada kasancewa a bayansa *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa masa: “ya Annabin Allah! ya isa haka nan; saƙonka ya isa zuwa ga Ubangijin naka. Ko shakka babu, zai cika maka duk alkawulan da ya yi maka a wanan rana....” (Muslim:1763).

Wata hujjar kuma ita abin da ya zo a cikin ingantattun littafan Hadisai guda biyu, daga cikin hadisan Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, a lokacin da Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya tashi yi wa Dausu addu'a, sai ya ce: **“Ya Ubangiji! Ka shiryar da Dausu, ka kuma kawo mana su. “Ya Ubangiji! Ka shiryar da Dausu, ka kuma kawo mana su.”** (Buhari:2937/ Muslimu:2524).

wata hujjar kuma ita ce, abin day a zo a cikin ingantaccen littafin Imamu Muslimu, a kan: **“Mutumin nan da ya yo doguwar tafiya, har gashin kansa ya yi kutuu-kutut da kura, ya kuma shiga daga hannuwansa sama, yana kiran ya Ubangiji! Ya Ubangiji!!)** (Buhari:1015). Irin wannan maimaitawa dauke take da naciya da nuna tsananin bukat.

Abin da Sunna ta yi tanaadi a wannan babi shi ne, idan mutum zai roki Allah Madaukakin Sarki, to, ya maimaita kalmomin rokon har sau uku. Hujja kuwa ita ce, Hadisin dan Mas'udu *raliyallahu anhu* wanda yake cikin ingantattun littafan Hadisai guda biyu, da aka ce: “Haka nan kuma duk lokacin da Annabi *sallallahu alaihi* zai yi addu'a, yakan maimaita har sau uku, sa'annan ya ce: **“Ya Ubangiji! Ina kai karar Kuraishawa a wurinka.”** Shi ma wannan lafazin yakan maimaita shi har sau uku.” (Buhari:240/ Muslimu:1794).

7> **Asirta addu'a:**

Hujja a kan wannan Sunna kuma ita ce, fadar Allah Madaukakin Sarki: **“Ku roki Ubangijinku kuma masu kankan da kai da asirtawa.”** {A'araf:55}. Asirta addu'a din nan kuma, shi ne mafi zama kusa ga tsarkin zuciya. Bisa wannan dalili ne, Allah Madaukakin Sarki ya yabi Annabi Zakariyya *alaihissalam* da cewa: **“A lokacin da ya kira Ubangijinsa, kira abin boyewa.”** {Maryam:3}. Jigajigan Malaman tafsiri sun bayyana cewa, Annabi Zakariyya ya asirta addu'arsa ne domin neman karin ikhlasi da kiran Allah Madaukakin Sarki da zuciya daya

◆ **Karin Haske:** Tana yiwuwa wani ya yi tambaya a cikin ransa cewa: **me ya kamata in fada idan zan roki Allah?**

Amsa a kan haka ita ce: Abin day a kamata muslmi ya roki Allah Maɗaukakin Sarki shi ne, alhairan duniya da na Lahira. Sa’annan kuma Sunna tana son a riƙa mayar da hankali ga dunkulallun kalmomi; ba sai an tsay yi wa Allah *subhanahu wa ta’alah*, kwatta-kwatta ba. Yin addu’a ta hanyar amfani da kalmomin dunkulalli kuma kammalalli, wanda ya haɗa da rokon alhairan duniya da Lahira, shi ne abin da Alkur’ani da Sunna suka zo da shi. An taba yi wa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* irin wannan tambayar. Sai ya karɓa da cewa, a kula da amfani da manya-manyan kalmomi, game-gari; irin waɗanda ke kawo wa muslmi alhairin duniya da na Lahira. Kai ka san babu busharar da ta kai wanna girma da yawan kawo kyakkyawan sakamako a matsayinta na mafi girman kyauta. Saboda haka yana da kyau musulmi su kula, su kuma riƙa ta da hannu biyu-biyu.

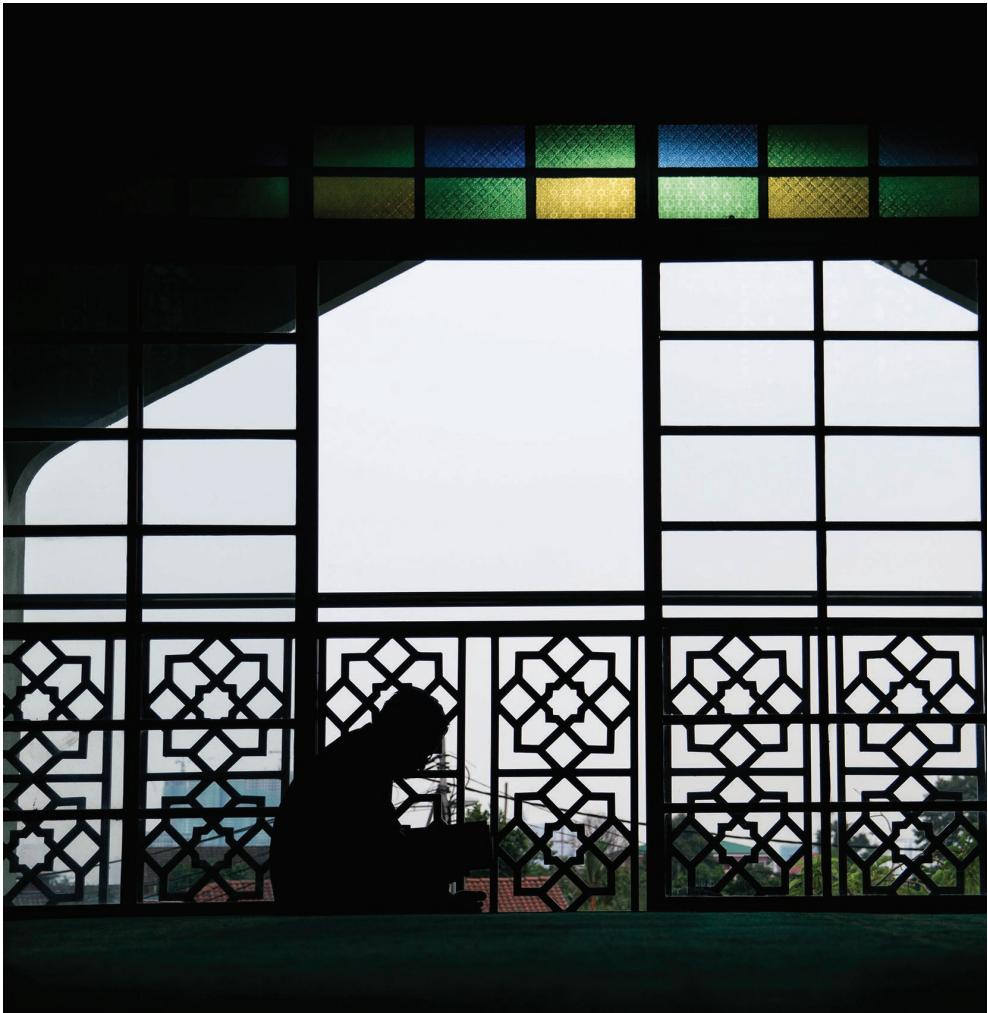
An samo daga Abi Malik Al’ashja’i *raliyallahu anhum*, cewa: “Ya ji Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* wata rana, da wani mutum ya zo wurinsa, ya ce masa: “Ya Manzon Allah me ya kamata in fada idan zan roki Allah Ubangijina?” Sai ya karɓa masa da cewa: **“Ka ce: Allāhumg- fir lí, warhamní, wa áfiní, warzukní.”** (Ya Ubangiji! Ka gafarta mani, ka yi mahi rahama, ka ba ni lafiya, ka kuma arzuta ni.) Yana yi yana harhaɗe ‘yan yatsunsa a jikin banbansu. Ya kyma fara da gaya masa cewa: **“Ka ga waɗannan kalmomi, babu abin dab a za su lamunce maka ba, na duniya da Lahirarka.”** (Muslimu:2697).

A cikin wata riwaya kuma ta shi Muslimu ɗin, ya ce: “Duk lokacin da wani mutum ya karɓi Musulunci, sai Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya koya masa yadda ake salla. Sa’annan ya umarce da ya riƙa rokon Allah Maɗaukakin Sarki da waɗannan kalmomi: **“Allāhumg- fir lí, warhamní, wahdíní, wa áfiní, warzukní.”** (Ya Ubangiji! Ka gafarta mani, ka yi mahi rahama, ka shiryar da ni, ka ba ni lafiya, ka kuma arzuta ni.) [Muslimu:2697]

◆ **Wani Karin Haske:** Sunna ne mutum ya yi wa ɗan’uwansa addu’a a bayan idonsa. Irin wannan addu’a kuwa, babu shamaki tsakaninta da Allah Maɗaukakin Sarki; karɓaɓɓa ce, da yardarm Allah. Wanda kuma ya yi wannan addu’a shi ma Allah Maɗaukakin Sarki zai ba shi lada mai yawa. Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, abin da Imamu Muslimu

ya riwaito a cikin ingataccen littafinsa, daga Abud- Darda'i *raliyallahu anhu*, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: ***“Addu’ar duk da musulmi zai yi wa dan’uwansa muslmi a bayan idonsa, karbabba ce a wurin Allah. Akwai mala’ika a daidai kansa, da yake wakiltar Allah Madaukakin Sarki. Duk lokacin day a yi wa wani dan’uwa nasa muslmi addu’a bayan idonsa, sai wannan mala’ika ya ce: “amin, kai ma kana da irin duk abin da ka roka masa.”*** (Muslim:2733).

- ◆ Kana matuƙar buƙatar ka keɓe wuri ɗaya don ka yi wa kanka hisabi, ka ambaci Ubangijinka ka tuna da shi musamman ma a wannan zamani da shagala da gafala suka yi yawa a cikinsa.

Ambaton Madaukakin Sarki a-kai-a kai kullum, Sunna ne:

Mafi girma da daukakar zikiri kuwa, shi ne: Karatun Littafin Allah Madaukakin Sarki, Alkur’ani. Saboda haka ne Littafin yake hana idanun magabata na gari runtsawa cikin dare, tare da kaurace wa shimfidunsu. Tabbacin wannan kuwa shi ne faɗar Allah Madaukakin Sarki: **“Sun kasance kaɗan daga cikin, suke runtsawa. A lokutan Asuba kuma, suna ta yin istigfari.”** {zariyat:117-18}. Kenan, a cikin dare babu abin da suke yi sai karatun littafin Allah Madaukakin Sarki, da sauran zikirora irin waɗanda aka riwaito daga Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam*. Kai! madalla da irin wannan dare, wanda babu abin da yake faranta wa irin waɗannan bayin Allah rai, illa su raya shi. Mu kuwa dab a mu damu da raya darare da lokutan Asuba ɗin mu da irin waɗannan ibadoji ba, babu shakka mun yi babbar hasara, mun kuma taɓe. Babu abin da ya dace da mu, sai jaje da tanzanko. In ma waɗannan lokuta sun tsira daga cika su da saɓon Ubangijinmu, to, mun yi sa’a. Ba kuwa kowa ne daga cikinmu yake samun irin wannan sa’a ba. sai wanda ya yi gamon katari da rahama da jinkayi irin na Allah Madaukakin Sarki.

Hujja a kan wannan Sunna kuwa ita ce, abin da aka riwaito daga Hammad ɗan Zaidu, daga Aɗa’u ɗan Sab’ibin, cewa, Aba Abdar- Rahman ya ce: “Mutanen da muka gadi Alkur’ani daga hannuwansu, sun ba mu labarin cewa, sun kasance idan suka karanci aya goma daga cikinsa, ba za su kara gaba zuwa ga waɗansu ayoyi goma ba, sai sun aikace abin da yake kunshe a cikin waɗannan. Mun kuma muka wayi gari muna daukar darasin karatun Alkur’ani ɗin da kuma aiki da shi. To, na gaba kaɗan wasu mutane za su gadi Alkur’ani daga hannuwanmu, da za su riƙa shan sa kamar yadda ake shan ruwa; bay a wuce maƙogarinnessu.” Don karin bayani sai a duba: *“Siyaru A’alamin- Nubalái: (4/269).*

Zikiri Rayuwar Zukata:

Da yawa daga cikinmu a wannan zamani, da yake cike da abubuwa masu daukar hankali da shagaltarwa, suna kukan irin yadda zukatansu suka cika da datti, ta hanyar shalatuwa da harkokin duniya. Ba su sani ba, cewa, babu yadda za a yi zukata su zauna lafiya, balle su rayu rayuwa mai daɗi, sai idan ana ambaton Allah Madaukakin Sarki da su.

Hujja a kan hakan kuwa ita ce, Hadisin da yake a cikin ingantaccen littafin Buhari, daga cikin Hadisan Abu Musa *raliyallahu anhu*, da ya ce: ‘Annabi

sallallahu alaihi wa sallam ya ce: **“Banbancin da yake tsakanin bawan da yake ambaton Ubangijinsa, da wanda ba ya yi, kamar banbancin da yake tsakanin rayayye da matacce ne.”** A cikin wata riwaya kuma ta Imamu Muslim, cewa Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: **“Banbancin da yake tsakanin gidan da ake ambaton Allah a cikinsa, da wanda ba a yi, kamar banbancin da yake tsakanin rayayye da matacce ne.”** (Buhari:6407/ Muslimu:779).

Wuraren da Allah Madaukakin Sarki ya kwadaitar da a ambace shi a cikinsu, suna da yawa. Ga kaɗan daga cikinsu:

1

Allah Madaukakin Sarki ya kwadaitar da bayinsa muminaɗi a kan yawaita ambatonsa, da cewa: **“Yak u wadanda suka yi imani! ku ambaci Allah, Ambato mai yawa. Ku kuma tsarkake shi, safiya da marece.”** {*Ahzab:41-42*}.

2

Allah Madaukakin Sarki ya yi wa masu ambatonsa, maza da mata, alƙawalin gafara da lada mai tarin yawa, da cewa: **“Da masu ambton Allah maza, da masu ambaton Allah mata. Allah ya yi musu tanadin gafara da lada mai girma.”** {*Ahzab:35*}.

3

Allah Madaukakin Sarki ya yi mana kashedi da hali irin na munafukai; suna ambatonsa Madaukakin Sarki, amma da *walákin*. Allah Madaukakin Sarki ya bayyana irin nasu ambaton da cewa: **“Hafika, munafukai suna yaudarar Allah ne, Shi kuwa yana mayar musu da sakamakon yaudararsu. Idan suka tashi zuwa salla, sai su tahsi cikin kasala; don kawai mutane su gani. Ba su kuma ambaton Allah sai kaɗan.”** {*Nisa'i:14*}.

4

Allah Madaukakin Sarki ya yi mana kashedi da shagaltuwa da dukiya, da ‘yaya, tare da yin ko oho da ambaonsa Madaukakin Sarki, ya ce: **“Ya ku wadanda suka yi imani! Kada dukiyoyinku, da ‘ya’yanku su shagaltar da ku daga ambaton Allah. Duk wanda ya aikata haka, to, wadannan suna daga ciki masu hasara.”** {*Munafikun:9*}.

5

Yana da kyau kowane musulmi ya kalli muhimmanci da girman da ambaton Allah Madaukakin Sarki yake da shi a wurinsa, hard a ya ce: **“Ku ambace ni, in ambace ku.”** ya kuma ce a cikin Hadisi Kudusí: **“Ina nan inda bawana yake zatona. Ina kuma tare da shi, idan ya ambace ni. idan ya ambace ni a cikin ransa, zan ambace shi a cikin raina. Idan kuma ya ambace ni a cikin wata jama’a, zan ambace**

shi a cikin jama'ar da ta fi wannan girma da daukaka." (Buhari:7405/ Muslimu:2675), daga cikin Hadisan Abu Huraira raliyallahu anhu.

Nau'ukan zikiri kuma, waƙanda suka zo a cikin Sunnar Annabi sallallahu alaihi wa sallam suna da yawa. Ga kaƙan daga cikinsu:

1

An samo daga Abu Hurairah raliyallahu anhu cewa, Manzon Allah sallallahu alaihi wa sallam ya ce: ***“Duk wanda ya ce: Lá’iláha illalláh wahdahú lá sharíka lahú. Lahul- hamdu wa la hul- mulku wa huwa alá kulli shai’in kadí. (Babu abin bauta da gaskiya sai Allah, shi kadai shi ke; ba shi da abokin tarayya. Mulki da godiya sun tabbata gare shi. Mai kuma iko ne shi a kan duka komai.) Duk wanda ya karanta wannan zikiri sau ɗari safiya da marece. To, za a rubuta masa ladar wanda ya ‘yanta kuyanga goma, a kuma rubuta masa ladar kyakkyawan aiki goma, a kuma shafe masa zunubin mummunan aiki goma. Za ta kuma zama katangar karfe tsakaninsa da Shaidan a tsawon wannan rana, har zuwa marece. Babu kuma wanda ya yi wani aiki fiye da nashi a wannan rana, sai wanda ya faɗi hiyaka da abin da ya faɗa. Duk kuma wanda ya karanta: “Sunhanalláhi wa bi hamdihi” (Tsarki ya tabbata ga Allah, tare da godiya a gare shi.) Duk wanda ya karanta wannan zikiri kafa ɗari, to, an gafarta masa gaba ɗayan zunubansa, ko sun kai yawan kumfan teku.”*** (Buhari:3293/ Muslimu:2691).

2

An kuma samo daga Abi Ayyuba raliyallahu anhu, wanda ya ce: “Annabi sallallahu alaihi wa sallam ya ce: ***““Duk wanda ya ce: Lá’iláha illalláh wahdahú lá sharíka lahú. Lahul- hamdu wa la hul- mulku wa huwa alá kulli shai’in kadí. (Babu abin bauta da gaskiya sai Allah, shi kadai shi ke; ba shi da abokin tarayya. Mulki da godiya sun tabbata gare shi. Mai kuma iko ne shi a kan duka komai.) Duk wanda ya karanta wannan zikiri kafa goma. To, za a rubuta masa ladar wanda ya ‘yanta bawa huɗu daga cikin jikokin Annabi Isma’ila.”*** (Buhari:6404/ Muslimu:2693).

3

An kuma samo daga Sa'id ɗan Abi Waƙƙas raliyallahu anhu, wanda ya ce: “Wata rana muna wurin Manzon Allah sallallahu alaihi wa sallam, sai ya ce: ***“Ya za a yi ɗayanku ya kasa cin nasarar samun ladar kyakkyawan aiki dubu a kowace rana?”*** Sai wani daga cikin waƙanda suke zaune a wurin ya tambaye shi: “Ya kuwa za a yi ɗayanmu ya iya cin nasarar samun ladar kyakkyawan aiki dubu a

kowace rana? Sai Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya karɓa masa da cewa: **“Idan dayanku ya yi tasbihi dari, to, za a rubuta masa ladar kyakkayawan aiki dubu ɗaya, ko a shafe masa zunubi dubu.”** (Muslimu:2697).

4

An kuma samo daga Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, cewa, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Duk kuma wanda ya karanta: “Sunhanalláhi wa bi hamdihi” (Tsarki ya tabbata ga Allah, tare da godiya a gare shi.) Duk wanda ya karanta wannan zikiri kafa dari a yini, to, an gafarta masa gaba ɗayan zunubansa, ko sun kai yawan kumfan teku.”** (Buhari:6405/ Muslimu:2692). A cikin wata riwaya kuma ta Imamu Muslimu, cewa Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya yi: **“Duk kuma wanda ya karanta: “Sunhanalláhi wa bi hamdihi” (Tsarki ya tabbata ga Allah, tare da godiya a gare shi.) Duk wanda ya karanta wannan zikiri kafa dari, a lokacin day a wayi gari ya kuma maraita. To, babu wanda zai zo da wani aiki a ranar Kiyama, da ya fi wanda ya je da shi girma da ɗaukaka, sai wanda ya fadɗi daidai abin day a fadɗa ɗin nan, ko fiye da shi.”** (Muslimu:2692).

Hadisan da suke magana a kan nau’ukan zikirora daban-daban suna da yawa matuƙa. Waɗannan da muka ambata a sama, su ne mafi shahara da inganci daga cikin zikiroran da suke da falala. Amma, akwai wasu masu yawa da daman gaske da aka riwaito a Sunna, waɗanda ba waɗannan ba. Tabbacin hakan kuwa shi ne, abin da aka riwaito daga Abu Musa Al’ash’arí *raliyallahu anhu*, da ya ce: “Wata rana Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce mani: **“Ko kana son in nuna maka wata taska daga cikin taskokin Aljanna?”** Sai na ce masa: Eh!. Sai ya ce: **“Ka ce: Lá haula walá kuuwata illá billáh.”** (Buhari:4202/ Muslim:2704).

An kuma samo daga Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“In budá baki in fadɗi: Sybhanalláhi, wal hamdu lilláhi, wa lá’iláha illalláhu, walláhu akbar.”** (Tsarki ya tabbata ga Allah, godiya kuma ta tabbata ga Allah, babu kuma abin bautawa da gaskiya sai Allah, Allah kuma shi ne mai girma). **In budá baki in fadɗi waɗannan kalmomi, ya fiye mani duniya da abin duk da yake cikinta.”** (Muslimu:2695).

Haka nan shi ma istigfári yana da sigogo da dama. An riwaito daga Agarrin Almuzní *raliyallahu anhu*, wanda ya ce, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Tabbas! babu rayayyar zuciya kamar tawa. Saboda babu ranar dab a na neman gafarar Allah sau ɗari.”** (Muslim:2702).

Da ma haka Manzon Allah *sallallahu alaihi* ya saba, wato karantarwa a cikin hikima, tare da bayyana wa duniya yadda yake waɗansu ibadoji domin a koya, kamar yadda ya kayar da neman gafarar Allah a cikin wannan Hadisi. Akwai kuma wata riwayar a cikin ingantaccen littafin Muslimu, wadda aka samo daga shi Agarrin ɗin ɗan Almuní *raliyallahu anhu*, wanda ya kuma ce, Annabi *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Yak u mutane! Ku tuba zuwa ga Allah, domin tabbas! ni, ina tuba gare shi sau ɗari a kowace rana.”** (Muslimu:2702).

Wata riwayar kuma ta Buhari, aga cikin Hadisan abu Huraira *raliyallahu anhu*, wanda ya ce: “Na ji Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* yana cewa: **“Wallahi! Ni ɗin nan da kuke gani, nakan nemi gafarar Allah, in kuma tuba zuwa gare shi fiye das au sabain a cikin yini ɗaya.”** (Buhari:6307/). Saboda haka ya kamata ga kowane bawa na Allah, ya mayar da hankali ga raya wannan Sunna ta yawaita *istigfari*.

A nan ne kuma zan dasa aya a cikin zancen Zikiri da Sunnoninsa, da kuma sauran Sunnonin yau da kullum. Zan rufe waɗannan darussa ne da kawo wani kasaitaccen zikiri, wanda yake a cikin ingantattun littafan Buhari da Muslimu. Wato, Hadisin Abu Hurairah *raliyallahu anhu*, wanda ya ce, Manzon Allah *sallallahu alaihi wa sallam* ya ce: **“Akwai waɗansu kalmomi guda biyu, masu saukin faɗi ga halshe, masu kuma nauyi a kan miƙani, sa’annan masu tsananin matsayi a wurin Allah. waɗannan kalmomi su ne: Subhánalláhi wa bi hamdihí, Subhánalláhil- azim.”** (Tsarki da godiya sun tabbata ga. Tsarki ya tabbata ga Allah mai girma.) (Buhari:6406/ Muslimu:2694).

Godiya ta tabbata ga Allah, Sarkin da said a yardarsa ne duk wani aiki na kwarai yake kammala.

Hausa

Gabatarwa

Sunnonin Da Ake
Yi Kafin Alfijir

Sunnonin Da Ake
Yi A Lokacin Alfijir

Sunnonin Da Ake
Yi A Lokacin
Walaha

Sunnonin Sallar
Azzahar Da
La'asar

Sunnonin Lokacin
Magariba

Sunnonin Lokacin
Isha

Sunnonin Abinci

Sunnonin Sallama Da
Haxuwa Da Zama

Sunnonin Sa
Tufafi Da Ado

Sunnonin Atishawa
Da Hamma

Wasu Sunnoni
Daban

Sunninin Annabi

sallallahu alaihi wa sallam

Da Zikiroransa Na Yau Da Kullum

اللغة الهوساوية
HAUSA
LANGUAGE

جميع لغات المشروع
ALL LANGUAGES